

SĂRMĂNITSA

Toamna cât avea-ahurhită. Dzuăa eara căroari, ma serli eara-avroasi. Cămpul tut eara-mplin di oaminji tsi ara shi simina siminătura di toamnă: ordzu, sicară, gărnă. Susânjli eara ca bitisiti cu zmuldzearea, lucurlu-a lor eara pit ărghuri iu s-ascutura shi sâ-ntsirnea susamea. Oili di multu eara-alăsati di muldzeari; picurarlji shi-avea-adrată garduri tu padi shi-aclo li tsănea oili dzuă-noapti. Noi ficiorlji lă purtam pâni shi măcari. Bustânjli nica eara-mplini di hiuănits. Atsea veară s-avea faptă ca pirmif. Cătă iu tsi s-ti shutsai puteai s-aruchi shi cană s-nu ti vârghească. Dubrushana-a noastă eara-avdzătă ti hiuănits. Tsi sâ ftsea niscăntsă bacărchi shi niscăntsă turchia - căti dzatsi-tsisprădz di chiladz. Anda-lji tăljai nu-arăvda ta s-lă badz căstura; dinăoară cripa pi dauă. Dultsi ca zahari. Pănea cu hiuănnic sh-cu cash, tu cămpu, nă si părea nai ma buna măcari.

O, atsea toamnă, baci-atsel marli lu-avea loată vejbă. Un mes ăntreg. Paplu eara-acătsat cu oili, baci-atsel njiclu nica nu putea ta s-ară. Nica tu chiro baci-atsel marli featsi păzari un Cunjiraci u ta s-nă-ară, ti-atsel un mes, di Stimeltsi. S-avea-apugudită un bun Cunjiraci. Tsi Saida sh-tsi bunacicu eara! Lucurlu sh-lu-avea-ngătan ca-a lui. Halali sâ-lji hibă părădzlji tsi-lji lo. Saida, cafî seară sh-si dutsea-acasă di durnjea sh-nica niapirită vinea la noi di loa boilji sh-di s-dutsea la-arari ică la altu lucru tsi eara ti bitiseari. Saida nu-alidzea lucru, nu turna zbor.

Atsea toamnă mini nu-ari s-u-agărshescu pănă iu s-bănedz; ni mini ni iacea. Nu u-agărshi shi măratlu di baci pănă iu bănă. Anda shideam la foc di nă fătseam moubeti, iernurli, ică verli cându nă shideam tu-aumbră di nă discurmam di tsitsirari, di sâpari ică di-altu lucru, totna u-adutseam aminti. Căti ori dideam moūbeti ti-atumtsea, oclji nă si umplea di lăcărnji.

Tu-atsel un mes baci tsi fu vejbă, ună seară ca tora canda tsăn minti, tsicara că-aveam mash tsintsi-anji, iacea mi-alăsă ningă sărmanitsă s-u leagăn surica-a mea Marica cari eara di vără tsintsi-sheasi meshi. Curbisita di Marică, cât eara njică ma shi ea nu putea, s-tucea tu foc. Nu băga tsiva-n gură. Mash căti niheamă lapti di vacă. Noi vacă nu-aveam shi ti-atsea iacea s-dutsea di loa căti un cipceac di la Dauti. Cafî seară bunacicul Dauti nă-alăsa căti niheamă lapti ti Marica-a noastă, sh-lu curma di gura-a lui tsi s-dzătsi zborlu.

Mini nji-u vream surica, că năinti-a ljei muriră alti dauă surări, murea njits. Ună năinti di mini shi-alanta dupu mini. Cătă mirachi-aveam mini s-aveam ună soră, shi iacea cu baci - căt vrea s-lă băneadză ună feată, s-lă yinea shi-a lor di nafoară ună feată. Vrea shi iacea sh-baci că elji, măratslji, avea armasă oarfânji nica di njits shi-avea criscută di zii. Nu-avea măratslji cană s-lă yină sh-ta sâ-lji veadă.

Mini shideam ningă sărmanitsă; shi-ŭ ligănam shi-lji căntamu-ali Marică ta s-nu plăngă. Marica s-tucea, mărata, tu foc, s-adra chică di-apă.

Cum u ligānam shi cumu-lji cāntam ālji dishcljisi oclji sh-ca hamuarāsi. Nji-u deadi māna-atsea njica shi-albā ca neauūa. Mini u loai tu mǎnā. U tsāneam cu una mǎnā shi-ū hārseam shi cu-alantā u ligānam. Marica iara ālj dishcljisi oclji, iara mi mǎtri sh-iara lji-ncljisi. Mǎna nu-ū trapsi dit mǎna-a mea. Deftur nu-lji dishcljisi oclji. Durnji. Durnji sh-ti totna curbisita di suricā-a mea. Mini earam unlu cari-ū vidzui cum ānchisi ti tu-alantā etā. Mash cu mini s-ghiu-nui. Mini earam njic, nu shteam tsiva shi dzāsh cā durnji.

Shidzui nica niscāntā oarā s-nu s-dishteptā shi s-nu plāngā. Marica nu s-dishtiptā. Iacea amānā ta s-toarnā di la Dauti cu laptili. Vātsli avea-amānatā shi nu vrea s-fugā cā s-nu bātea calea di dauūā ori. Mi shtea mini-acasā. Eara sārāsītā cu mini.

Mini, cara vidzui cā Marica nu s-dishtipta, inshii ān cali shi mi-agiucam cu ficiorlji dit mǎhālā. Nu shidzui multu la elji shi nershu ningā ushi shi-ascultai s-nu plāngā Marica. Nu s-avdza. Ea durnjea. Iara inshii ān cali di mi-agiucam.

Dināoarā agiumsi shi iacea. Imna ānyii-nyii cu cipceaclu di lapti tu mǎnā. S-avea scutidisitā ghini.

-Alāi Dina, tsi tini aoatsi... cātse u-alāsashi, na iacea, Marica singurā?... Cātse u-alāsashi ta s-plāngā, shtii cā nu poati...

-Marica durnji, lea iace, nu plāndzi... Nershu di-ū vidzui, tora cāt vinj di-acasā.

Iacea s-hiumāsi nica cama cu irushi. Mini-armash cama nāpoi cā shi ficiorlji nica s-agiuca nafoarā. Cāndu dusi di-ū vidzu Marica, iacea dināoar-ū vidzu cā avea moartā, cu mǎna teasā pisti spārgānicilu di lānā. Shi-arāslu nica ālj si videa pi njitsāzānchili budzā. Unā frāshti ālji tricū shi mǎnjli sh-cicioarli ālj si tǎljarā. Unā:

-Ah taxirati, lai sh-corbā, tsi mi-aflā lea cavai di mini... avdzāi tu hodnic cum yineam di nafoarā.

Multu nu mi minduii, intrai ān casā.

Iacea eara salbitā tu fatsā shi un silivar di lācārnji ālj si-azvārnuirā pisti fatsā. Nu-nji gri tsiva. U mutā Marica dit sārmanitsā, u streasi pi cheptu sh-multu-multu u tsānu, canda nu putea ta s-pistipseascā cā di-atsea oarā Marica nu vrea ta s-hibā la ea mbratsā, ma ānbratsā la lailu loc. Dumidzā ashitsi vru di lji-u lo shi ea dit mǎnji. Vru di u-alāsā cu mǎnjli goali. Diafura ālji fu pidimolu tut tsi-shi featsi veara tutā. Iu s-dusi harauūa tutā, tsi-shi featsi cu ea? Cu Marica-mbratsā canda s-avea mǎrmurusitā. Mǎnjli nu putea s-u siligheascā nāpoi tu sārmanitsā. Oclji nu putea ta s-disfacā di pi prosuplu-atsel albul shi mushat sh-di pi-arāslu-atsel dulstili cari cripa pi budzāli-atseali njitsli.

Mini, mi-acātsai di fustanea-ali iaci shi shideam ningā ea. Sh-mini plāndzeam ma nu shteam ti tsi. Plāndzeam cā-ū videam iacea cā plāndzi. Iacea sā shtsā cātā mini. Altu sh-ma mari silivar di lācārnji ālj si-azvārnuirā pi prosuplu-ali iaci. Cu unā mǎnā-ū tsānea Marica sh-cu-alantā mi-mbārtsātā sh-mini. Cātā dureari, cātā njilā, Dumidzali-m. Tu sobā s-avdza mash plāngul a nostu. Cu boatsea plāngāroasā sh-cu giunitati di boatsi iacea ānji dzāsi:

-Dina, noi tora nu-avem Maricã, Marica muri, na iacea, nu durnji cum dzãseshi tini sh-cum tsã si spãru a tsãia, scumpulu-ali iaci ...

Pi prosuplu-a meũ li duchii daũli budzã-ali iaci cari trimbura sh-cari ardea ca foclu. Mini ma multu-ahurhii di plãndzeam, trimburam ca vearga, nu pãtui sã scot canã zbor din gurã, nu pãtui sã-lji daũ canã-apuitueari-ali iaci. Inimaãnji si-avea-ncljisã. Oh, cãt earam njic, ma dinãoarã-cãchisii cã moartea eara lucru nibun, cã iacea nu plãndzea di vrei nu vrei, cã u fripsi tu hicati mãrata, cã tu-atsea oarã nu-avea yitrii ti dorlu-a ljei, cã lãcãrnjili tsi li silighea ca spurna nu fãtsea tsiva ...

Vãrãoarã iacea adunã puteari, u-alãsã Marica tu sãrmãnitsã, u-anvãli iara cu spargãnicilu shi iara s-pãrea canda durnjea shi dusi di-apreasi cãndila di la icoanã. Sh-featsi crutsea shi s-plãcãrsi ti suflitlu njic ali Maricã, cari tu-atsea oarã eara pi cali ti la multsãlji, ti tu paradislu-mplin cu gãrgãrici sh-cu leagãni sum ponjlji dishcljishi shi-ngãlbãdadz tu lilici; tu pãdzli cari eara chinji di turlii-turlii di lilici, sh-cu bots di turlii-turlii di pulji sh-cãti-cãti alti mushutets tsi Dumidzã li chului ti-ahtãri sufliti njits tsi li loa fãrã di canã-amãrtii sh-li dispãrtsa di hãidili-a dadilor cari li-ashtipta carishti cu cãtã harauũã... Marica aclotsi nu s-dutsea dip tu xinurã, u-ashtipta alti dauũã dodi-a ljei, cari-aclotsi eara cu-anji di dzãli. Eali eara shi ma mãri, di iara va u-avea pi hãidi.

Mini nu mi ded di-aclo iu mi-alãsã iacea. Iacea mi lo di mãnã sh-mi bãgã ningã sãrmãnitsa-ali Maricã. Tora, nu ta s-u leagãn, ma s-shed ningã ea. Pit plãnshilj oclji mizi-l videam prosuplu-ali Maricã. Mãnã-a ljei iara shidea teasã shi-arcatã pisti spãrgãnici. Arãslu-atsel cripat pi budzãli-a ljei atseali njitsli nica s-videa pi mushatlu prosup. Canda un anghil durnjea tu sãrmãnitsã a nu Marica moartã shi dusã tu-alantã etã.

-Dina, du-ti grea-lji-a babã-tai Sultã ta s-yinã shi s-u vigljem Marica tora seara, a na iacea. Ashi sã-lji dzãts: babo, iacea dzãsi s-yinji cã Marica muri!

Anda li dzãsi-aesti zboarã ãlji si nudã shi nj-si pãru cã chiru. Mini nu dzãsh tsiva, mi sculai shi-nji loai calea.

Nafoarã eara noapte. ãnyii-nyii nershu la vitsinji shi-lji spush ali babi Sulti, cum nji-avea dzãsã iacea. Anda-avdzã Baba Sulta, shi-a ljei mãrata nu-lji vini ghini:

-Ah, mãrata di tsal Unci, armasu iara cu pidimolu gol sh-cu mãnjlji goali! Aidi, va s-yinã baba... fudz tini Dina, spuni-lji-a iaci-tai cã dinãoarã va s-yin....

Mi turnai acasã. Avea vinitã shi baci-atsel njiclu di la lucru. Sh-el tãtsea, tsiva nu zbura. Pi fatsã lj-si videau dauũã lãcãrnji iu s-avea uscatã. Lãcãrnji, mash lãcãrnji ...

Shideam tuts treilji shi tãtseam, ca bãtuts di grãndinã, ningã sãrmãnitsa-ali Maricã. Iu dusi harauũa di-alantã searã, di ma ninti, cãndu nã-adram shicài shi-arãdeam cu Marica? Ea, curbisita, nu putea, ma iara-arãdea cãti niheamã di nã fãtsea chefea. Shi ea canda shtea cã cu cãtã mari harauũã u-ashtiptam ta s-creascã. Cu cãtã harauũã u-ashtiptam mini ta sã-nji greascã baci, ta s-u ljeau di

mãnã shi s-u duc la-agiucari. Dusi Marica, dusi shi harauã di la noi. Mini nu-avui tihi ta sã-nji greascã baci...

Nu tricu multã oarã agiumsì shi baba Sulta. Mãrata, shi ea trimbura tutã shi plãndzea, shi-a ljei ãlji vini strãmbu shi-ũ dãru cã noi armasim fãrã di harauã shi fãrã di Marica. Sh-featsi crutsea la icoanã shi shidzu ningã sãrmãnitsã. U lo tu mãnã atsea njica mãnã-ali Maricã. Canda nu lj- si pistipsea ... Nã mãtri tuts treilji cu oclji-mplinji di lãcãrnji shi-ahurhi nica ma multu di plãndzea. Plãndzea ti noi, ti taxiratea tsi nã-aflã, ma plãndzea sh-ti ficiuritslji-a ljei cari ãlji murirã tuts ashitsi njits, ca Marica-a noastã. O, tu-ahtari unã oarã cari poati s-aflã zboarã di pãrgurii ti suflitli fripti sh-duguriti? Ma ti noi treilji lipsea s-yinã unã livã-aratsi, lipsea tsiva ta s-nã-avreadzã pi-atsel foc cari-avea cunipsitã tu sobã. Baba Sulta atsel lucru lu shtea multu ghini, shi-ahurhi:

-S-vã-avets banã shi sãnãtati voi, mea-a ljei ahãtã lj-fu-ngrãpsitã ... Nu plãndzets, nu plãndzi sh-tini tsal Unci, nica eshtsã tinirã ... Dumidzã u lo Marica, Dumidzã va vã da shi-altã. Nu plãndzi, corbã, Pihã, ahãntã tsã fu tihea shi-a tsãia ... Pidimolu gol, criptata io ea... Dumidzã sh-el adarã cãbati - cara shi-u-ari tu naeti ta sã-lji lja, sã-lji lja cãt s-fac a nu-ashitsi di cara lu-l fatsi om pidimolu tut ... Nu plãndzi, corbã, nu plãndzets shi voi ficiori ... Aidi tini, Dina, bagã-ti, aidi na baba, cã mãni lipseashti s-ti scolj s-ti-agiots, a na baba, cã mãni ficiorlji va s-agioacã sh-tini va s-dornji. Mãni iaci-ta va s-aibã altu lucru nu va ti mãtreascã tini. Tini Mita, fudz di lji spuni-a lal-tui Coli-Mari ta s-sapã unã groapã ti Marica, a na baba, cã mãni cãndu va-lji fãtsets hãbari! Baci-tu nu shtii, pap-tu nu shtii, cari va li-ndreagã-atseali lucrì?...

Lucãrli tora avea vãisitã di-altã parti shi caimolu canda-avea mãnjisitã dupã-atseali ãndauã zboarã-ali babi Sulti...

Baci-atsel njiclu dinãoarã sã sculã ta s-ducã Stimeltsi, la lali Coli. Iacea nu gri tsiva. Vidzu cã ghini featsi baba Sulta cã-l pitricu, a ljei dip ãlji inshi dit minti-atsel lucru. Mini mi sculai di ningã sãrmãnitsã shi nershù tu doagã di mi bãgai. Baba Sulta pitricu vãrã di-lji featsi hãbari shi-al pap di vini di la oi. Mash al baci-atsel marli nu-avea cari sã-lji facã hãbari, ta sã shtibã. Paplu, cãndu vini nu-l vidzui, cã agãrshii di durnjii, ma tahina ãl vidzui cã eara acasã. Cãt mi sculai dit somnu trapshu-ndreptu la el. El, mãratlu, cãt mi vidzu, mi lo-mbratsã shi-ahurhi iara ta s-plãngã.

Cãt avea ghini-apiritã, iacea cu paplu-ũ loarã Marica shi-ũ dusirã Stimeltsi di u-ngruparã. Mini nu mi loarã cu elji shi nu vidzui iu u-ngruparã Marica-atsea njica cari nj-deadi mãna di mi ghiunui, ca baci tsi-lji earam, cã fudzi pi cali sh-cã altãoarã nu vrea nã videm ...

Cum u tricu iacea ploshtina di stri casã cu Marica-mbratsã, shi calea tutã pãnã Stimeltsi, shi cum adrarã sh-tsi featsirã-aclotsi cu lali Coli-Mari, nu pot sã shtiũ, cã nu vidzui. Mash shtiũ cã mini nu nershù-atsea dzuũ la-agiucari cu ficiorlji. Shidzui acasã dzuũã tutã pãnã vini iacea. Iacea s-turnã di Stimeltsi tãsh ti mirindi, nãinti di-ascãpitata-a soarlui. U vidzui cã oclji ãlji eara-aroshi ca spurna di plãngu. Anda-ũ vidzui ashitsi mãrãnghisitã shi frãmtã, ahurhii sh-mini

di plândzeam. Plândzeam cà vini cu mǎnjli goali, tǎljeati shi canda nu shtea di iu prota s-ahurheascã. Canda prota oarã intra-n casã. Tora canda u ved cà ǎlji vinea arãu di plǎngu sh-di caimolu tsi-lji cãdzu. E, iace-iace, ashitsi tsã fungenrãpsitã...

Lali Goga-l Mit cu paplu Tachi-al Momcu s-dusirã Scopia ta s-vindã lãnã shi lu-aflarã shi baci-atsel marli shi-lji spusirã, s-nu-adunã gaile cà u shtea cà eara lãndzidã. Tu-atsea oarã tsi putea s-adarã, mǎratlu, ahãtã lj-fu tihea shi-a lui. Cum li tricu atseali dzãli tsi lji-avea-armsã, el shi shtii. Nu putea ta s-yinã cà nu-l silighea, ma shi s-yinea tsi va s-adra? Marica s-avea dusã.

Anda vini-acasã, ǎlji vidzui cu iacea cum plândzea doilji. Shi-u plândzea mira-atsea laia cari lji-alãsà cu mǎnjli goali...

Scopia, Agustu, 1983.

CIULACA

Di-anda s-tsăni minti, parapăpănjli shi păpănjli băna cu oili - eara picurari. Tsănea căti multi oi shi calji, ma mini di cându tsăn minti aveam vără 130-150 di oi. Aveam shi doi calji; unlu s-dzătsea Arap shi-alantu eara Ceaparlă. Calji ti mirachi. Caljlji-aeshtsă lji-aveam di dămăzlaşea-a noastă cari multsă anji u tsănea paplu.

Oili, ma multili eara lai shi ma putsăni eara albi. Shi oili shi-avea mushuteatsa-a lor. Niscănti eara cărnuti, alti eara balji, vără-avea minghiusi. Shi-albili nu eara tuti mano albi. Aveam shi caleshi, aveam shi carabashi. Laili oi cu peatits albi lă dzătseam ljeari. Albili cari-agudea pi cafilii, lă dzătseam ghesi. Cari cum u-avea lăna, malju-dză cã ashî ālji bāgam shi numa.

Cama imirli, cama mushatili lă bāgam clopati di gushi, lă bāgam shi trăchitsă, ună altă turlii di clopati – cama-mpluceati shi cu cama mushată asunari. Noi aveam vără dzaz' di clopati shi dauă trăchitsă. Cându păshtea oili tu padi, ashitsi piningă seara, shi cându imna calea ti-acasă, di la pāshuni, clopatli-asuna ti mirachi, shi-ni pari cã sh-tora canda li-avdu shi-nji bat tu ureclji. Noi nu dzătseam asună, noi dzătseam cã bat. Li cānushteam clopatli-a tutălor cum bătea, shi cāt li-avdzam dinăoară shteam cari cupii yini.

A, va mi-agărsheam sã spun cã di tuti mushutetsli tsi li deadi Dumidzalu la oi, nai ma mushati ānji si părea oili ciuli. Ciuli eara oili cu urecljili njits, suligoasi. E, noi atumtsea nu-aveam oai ciulă. Cara dideam di li videam atseali di la vitsinji, milii nj-cădea. Shi, ca ti inati, la elji avea ciuli căti s-vreai. Tsi eara mushats njelji-atselji ciuljlji, anda s-fita, anda-avea căti dauă-trei dzăli! Căti ori tritseam pi la mandra-a lor, dinăoară oclji ānj- si dutsea la njeljlji-atselji ciuljlji. Loam căti doi āmbratsă.

Cafi oară cându shideam cu paplu sh-cu baci-atsel marli (mini a tată-njui ālji dzătseamu-ashi) sh-li mătream oili cum păshtea ică pi la cupānji, mini nu lji-alāsam ta s-nu lă-adutseam aminti cã nu-aveam ciuli, prota ca pi shicai sh-deapoea lă bāgam shi zori. Niscănti ori u dutseam shi pănă di plāngu. Paplu sh-cu baci sh-mătrea lucurlu. Elji shi-avea altu gaile, elji vrea ca oili s-aibă ma multu lapti shi njeljlji s-hibă ma bunji. Gailelu-a meŭ cu ciulili eara gaile ficiurescu. Tora sh-mini minduescu cã-i ashî, ma-atumtsea ...

Eara iarna. Neauă avea cãdzută duri, ma chirolu eara muhladă. Ună dzuă, piningă seară, cara-ahurhi ta s-da ună neauă misticată cu ploai shi cu vimtu - tsi nu sã spuni ... Nu shtea om iu s-ascundă. Noaptea, cara deadi di lungljitsă loclu tut, oili tu mandră deadiră eljeshturli noaptea tută. Alantă dzuă nu s-inshea năfoară. Paplu sh-cu baci cu mari zori pătură di li hărniră oili. Atsea iarnă avea-armsă ca pirmif la-Armănjli, shi-a noshtsă anda didea zbor ti tsiva ti tsi s-featsi tu iarna-atsea, tuts dzătsea cã eara tu "iarna-atsea arauă".

Oili eara-ndasi tu fitari; fita cafi sãhati, dzuuã sh-noapti. Paplu cu baci-atsel marli nu s-trapsirã di la mandrã, nu li-alãsarã oili ni unã sãhati singuri shi s-nu li veadã, s-nu li minteascã noaptea, ta s-nu sã-ngljeatsã di s-pãtsa vãrã mari znjii. Intra di lji-aduna sh-njeljlji-atselji cãrudzljii sh-lji-adutsea tu cãlivã, la foc, tu cãldurã. Foclu-ardea cãrmagãnji noaptea tutã, u-ngãldza tutã cãliva. Unlu di elji ãlji vigljea shi njeljlji-atselji njitslji s-nu didea-n foc.

Atsea searã, fitã shi Baljea-atsea Marea. Fitã dip ningã cãrari, shi pãnã s-lu-alingã, pãnã s-ducã paplu icã baci-atsel marli s-veadã tsi s-fatsi tu mandrã, njelu-ngljitsã. Mãratlu di njel, mãrata di Balji! Balja eara oai mãlãgarã, oai cari putes nu-alãsa njel s-lji-agiunã, ma cu sloata sh-cu fãrtuna, nu-avea shicai. Njelu lji-ngljitsã. Balja nu eara cãbati. Lãcãrnjili ca purna lji-ansãrea dintr-ocljii. Ea iara sh-lu-alindzea njelu, vãrã-anoimã canda lji spunea cã njelu nu vrea lji psuseascã.

Unã intrari tu mandrã, paplu deadi pi Baljea. Tsi s-veadã, njelu-ali Balji nu shidea pi cicioari. Lu-arichi njelu sh-cu irushi-l dusi tu cãlivã. Lu-ngãldzã niheamã la foc sh-dinãoarã lu-anvãrti tu imbulici. Lãna ma ghini-ngãldzashti sh-di foclu. Ti-ndauuã sãhãts njelu-ahurhi di s-didea. Paplu shidea, tora, la foc shi baci s-dusi tu mandrã s-veadã ti-alti fitati. Adusi nica patru njelji njits. Eara proaspits shi nu eara-ngljitsats. Anda vidzurã cã njelu-ali Balji ahurhi di s-didea, canda lã vinirã ipatli. Armãnlul multi ori ari sh-plãmtã ti oaia-a lui cari-l hãrneã. Tahinima ãlj lu deadirã-ali Balji di lu-aplicã njelu. Shi-ali Balji canda lji-arãsi prosuplu.

Trei dzãli shi dauuã noptsã, paplu cu baci tutu-atsel lucru-adrarã, dutiyina pãnã tu mandrã sh-tu cãlivã. A treia dzuuã, ca la mirindi-oarã, chirolu mulje, vintulu-amutsã. Doilji-armãnji lã lishurã la inimã.

Ghini ma, di gljetslu-atsel, shi njelu-ali Balji nu-ũ tricu dip di lishor. Lji-ngljitsarã urecljili, shi dupã dauuã dzãli ãlji cãdzurã pãnã pi giunitati, lji-armsirã ma njits di-a lãntor. Mãratlu di njel a curi sh-tsi pãtu s-lji-adarã slab, nica nifitat!

Atseali dzãli tsi featsi fãrtuna, mini nu mi dutseam la mandrã. Pãnea sh-mãcarea u purta baci-atsel njiclu. Tahinima anda s-turnã di la mandrã, baci-atsel njiclu (ashi-lji dzãtseam a frati-njui, ma mari di mini cu nauuã anji) nji spusi cã Balja-atsea Marea fitã, ma di-arcoari lji-ngljitsarã urecljili-a njelui. Mini cu iacea canda 'nã tricu unã frãshti tu pãnticã, nã mãrãnghisim. Cumu-ashitsi s-alasã paplu sh-cu baci s-lji-ngljeatsã njelu-ali Balji?

Di cara tricu fãrtuna, baci-atsel njiclu mi lo sh-mini la mandrã. Mini earam aãno harauuã cã vrea s-ved unã mandrã-mplinã di njelji, cã vrea-l ved njelu-ali Balji cari deadi Dumidzã di-armasi yiu. Ma, cara nj-mi mindueam cã vrea-l ved cu urecljili-ngljitsati mi frãndzea tsiva tu inimã.

Cãt agiumshu-agnanghea di mandrã, ansãrii di pi gumar sh-ahurhii s-alag pit nivaljlu di neauuã, mash s-agiungu tsi ma-aãonja la oi. Cãtu-agiungu la mandrã, trapshu-ndreptu la paplu shi lj-si-ncucutai cu un nod tu suflit, ãlji si ded:

-Cătse, tini papo, lu-alăsashi njelu-ali Balji sã-ngljeatsã? ...

-Nu lu-alăsai, na pap, nu-l vidzu paplu; nu-i tsiva, na pap, va-lji treacã ...
Tsi-adrai acasã tini, na pap, cu cari ti-agiucui, mãtrea cãts njelji avem noi ...

Ahurhi paplu ta s-mi chearã tu moubets ta s-nu u dutseam pãnã la plãngu; a paplu nu vrea mini ici ta s-plãngu.

-Ia su-l ved, papo, ia su-l ved sh-mini, cum lji-ngljitsarã urecljili, papo? Nu plãndzi tora njelu, nu-l doari, papo?

Ahãntã eara inatea-a mea pi paplu. Paplu mini multu mi vrea. Sh-mini-l vream.

Pãnã s-ca lu-ntreb mini di tuti lucãrli, paplu lo irushea cãtã la mandratsea njica, ta sã-nji lu-ducã njelu-ali Balji. Paplu cãnushtea multu, lji shtea tuts njeljlji, cari di cari oai easti; shtea sh-cafi oai tsi njel avea. Paplu nu lji-ngrica, ti mini adra itsido di lucru. Pãnã s-mi shuts mini ãl vidzui cã yinea di la mandrã cu njelu sumsoarã. Njelu li dãdea cicirushchili-atseali njitslji. Njeljlji totna lji-acãtsa di cicioarli di dininti.

-Ia-li, na pap! Vedz cã nu-ngljitsã njelu-ali Balji! Vedz tsi njel mushat nã fitã Balja!

Ashitsi vrea ta s-mi-apuitueascã.

Anda-l vidzui mini, oclji nj-ascãpirarã di harauã:

-Aaa, papo,... aestu s-adrà ciul, lài papo!... Tora sh-noi avem un njel ciul, lài papo!! Aaa, ashitsi-i ma ghini, lài papo, lele tsi-i mushat!

Shi lj-lu-arichii dit mãnã. Tsãneam sumsoarã un njel ciul, di-a noastã oai. Paplu mi mãtri shi ca hamuarãsi:

-Nu-i ciul, na pap, nu-i ciul, ciulacã easti! - njelu eara feamin.

-Tsicara, lài papo, tsicara, ciulã-i lài papo, dimi! shi-l mãtream ãntr-ocljii

...

-Ciulã-i, na pap, la s-hibã sh-ciulã, maca vrei ...

-Tora, papo, nu-ari su-l vindem, lài papo, va lu-alãsãm ta s-facã oai ... Va lji-ancupãrãm shi clopat, lài papo!

Cu njelu sumsoarã trapshu cãtã la mandratsea njica shi lj-lu dush ali Balji cã avea-ahurhitã di zghira dupã njel. Baljea mi mãtri njilãoasã, shi lu-adunã njelu ta s-sugã.

Tricu iarna, soarli-acãtsã di-ngãldza. Vini sh-primveara. Dzuũã di dzuũã njelu-atsel ciulu crishtea shi s-fãtsea tut ma mushat. Ma, sh-el canda s-duchea cã alidzea di-alantsã njelji. Anda s-dutsea la trãpãlic ta s-bea apã sh-li videa urecljili ma njits di la-alantsã njelji shi dinãoarã-l muta caplu shi-lji mãtrea tuts njeljlji pi-aradã - cã tsi turlii di ureclji-avea elji, ma mãri sh-ma urãti. Lã cãdea pisti oclji. A lui shidea totna-mproasti. A lui eara njits shi mushati.

Paplu shidzu pi zbor, nu-l vindu njelu-ali Balji, shi-ashitsi shi noi nã-adrãm cu oai ciulã. Sibepi s-featsi (tsi lai sibepi! minti ficiureascã, dunjeai lã-ngljitsarã giunitãts di njelji) fãrtuna dit "iarna-atsea-arauã".

Ciulaca, cum ãlji bãgàm numa, cara s-featsi ‘nã oai ti mirachi, mari shi musheatã. Cãts anji tsi u-avum nu deadi vãrã sã-lji easã ninti tu fitari. Tut fita ma chiprota. Vãhi di fricã, cã tsi-avea traptã ea anda-ũ fità mà-sa. Cafian fita nica di la Yi-Dimitri. Anda cãdea màrli neuri, njelu-a ljei eara criscut. Tsi lapti-avea, tsi njelji-adra! Tsi imirã eara sh-tsi trãdzeari fãtsea!!

E-e, lai Ciulacã, sh-tora canda u ved dininti!

Scopia, Mai, 1983.

ARAPLU

Eara njeadzăveara. Meslu Cirishear shi-u spunea tută putearea-a lui; cu soarli cari-ardea ca cireap, nu s-inshea nafoară. Bărtsirli sh-cu ploshtina di pi schinarea di stri hoară, di stri casa-a noastă, dugurea; di căldura tsi-ŭ silighea nu-avra până tu njadzănoapti. Noaptea nu s-durnjea ni-n casă ni nafoară... "Tora s-coatsi pânea, cum vrets voi? ..." nă dzătsea cama-aushlji, anda nă plândzeam di căroari, noi cama tinirlji.

Tseatsirlu sh-cu sâpârli di pit câmpu s-avea ca bitisită. Oaminjlji s-avea-apridunată pri-acasă. Muljerli la shi-aspila, că cu tseatsirlu shi cu-alanti lucri dit câmpu lă-avea armasă ahănti multi stranji nilati. Bărbatslji nu shidea sh-elji. Lucru totna s-afla. Āndauŭă dzăli dusiră tuts bărbatslji din hoară di featsiră hăzări calea di la Cupanji shi până la Azmac, alantă dzuŭă calea di cătă Slatina. Să-ndridzea ti vuzeari-a mănucljilor. Lipsea sâ-lji poartă tu àrghuri mănucljilji tuts di pit agări. S-apruchea chirolu sh-ti triirari.

Ună Viniri, dzuŭă di pązari, featsiră pązari sh-albatinlu di vini-n hoară tincăltsari boilji. Ti mirindi, muljerli sh-cu noi ficiorlji nirdzeam tu Lacă sh-pi-Anaparti, tu Băhčilăchi, ti meturi di laili. Meturli lipsea ti-arneari pit àrghuri.

Ună di-atseali tahininji, mini mi-agiucam după casă, cu Hrista, cu Mihu, cu Teġu, cu Costa shi cu-altsă ficiori dit mähălă. Cum mi-agiucam, āl vidzui iu yinea baci-atsel marli di cătă dit mesea di hoară. Cătu-l vidzui, dinăoară ālji băgai oară că nu eara pi chefi. Tu fatsă s-avea-adrată vinit. Oclji canda ālji lăcărma. Mash mi mătri shi tsiva nu-nji dzăsi. Nu vrea sâ-nji lu-aspargă-agioclu. Baci putes nu mi curma di la-agiucari. Anda eara pi chefi, multă oară shidea-mprostu sh-mi mătrea cum alăgam shi-ansăream după shcljenză ică după topcă, cu cari nă-agiucam. Di multi ori anda mi mătrea, cara s-videa că nă-agiucăm cu vără shcljenză virană, s-dutsea ningă stoglu di leamni, afla vără bun lemnu shi cu căstura nji-adra bună shi uidisită shcljenză. Atumtsea, tu-atsea oară, deadi sh-tricu shi tsiva nu-nji gri.

Mini dinăoară duchii că nu vrea s-hibă semnu bun. Alăsai sotslji s-agioacă shi-ŭ loai după baci, cătă-acasă. Shi-a njeia canda nj-si tăljară cicioarli. Cicior după cicior agiumshu-acasă. Anda-adiumshu la poartă avdzăi mash ună:

-... Ah, cavai di noi, lea, tsi nă pati, tora cu-arghea-mpadi! Lele, taxirati lai, di iu nă vini, corba, corba, nu poati om sâ shtibă că di-ază până mări cum va s-hibă. Yisi lai sh-irmuxiti-a meali, am cum tuti nj-si fac... Oh, cavai di noi!... Cumu s-featsi lài?... Ah, lali Mina lai, chiritlu s-ti-avea arsă, ma ... mănjlji nă li tăljash...

Uhta shi tută trimbura iacea shi lăcărnjili silivar ālj si azvărnucea pisti fatsă.

-Tahina, more, mà-sa cãtã-lji calji sh-elji, cara nu nershu-asarnoaptea ta sã-lji ljeaũ cum dzãtseam!, dzãsi baci-atsel marli cu mari foc pi inimã sh-cu boatsea ca-avãrgãsitã, chirutã di ponlu cari lj-deadi tu gurmazd.

-Nu calcã pi cicior; nu-l ljeai su-l duts la vãrã tsi shtii tsiva?... Tsi va s-adrà̀m, tsi va s-adrà̀m, cavai di noi! ...

Mini mi sturusii, aclo la poartã, shi-ascultam cum s-uhta iacea sh-cu baci. Nu puteam ta s- duchimusescu tsi s-avea faptã; ma cara-avdzãi cã lu-adusirã aminti pap Mina,ãnji ticni, dinãoarã, cã s-avea faptã tsiva cu caljlji. Al Arap icã al Ceaparu ãlji si-avea faptã tsiva, di-ahãntu s-uhta iacea sh-cu baci, cari nu pãtu s-adavgã altu zbor di tsi pãtu sã spunã prota oarã.

A neia canda nj-si loarã cicioarli shi-n loc ta s-intru cãtã-n casã loai cãtã nafoarã. Shi tora, dupã multsã-anji, nu pot sã shtiũ. Cum adrai ashi? Poati cã fu ma ghini cã tu-atsel foc nu intrai sh-mini shi nica ma multu s-lã yinea cripari, al baci cu-ali iaci. Paplu, sh-el, nu shtea nica tsiva. El eara la oi. Paplu fu unã etã cu oili sh-cu caljlji, el vãhi shtea vãrã yitrii ti goada-l Arap?

Iara nershu cãtã dupã casã, la ficiori. Tuts eara aclotsi. Sh-si-agiuca ca prots bunji. Mash mini nu mi tsãnea loclu. Loai taha ta s-alag sh-mini, ma nu mi tsãnea cicioarli, mãnjlji ãnji trimbura. Mi trapshu nanãparti. Canã tsiva nu mintribã. Elji nu shtea tsiva. Nu lã spush sh-mini cã tsi nã pãtsã.

Dupã multã oarã tsi shidzui aclo, ãnj loai calea shi nershu-acasã. Iacea u-aflai tu mesea di casã iu-ntsirnea fãrinã ti pitã shi baci eara tes pi cãrvet. Mãnjlji sh-li-avea bãgatã pi oclji shi multu-ahãnda minduea. Nu eara shicai, birichetea tutã vrea triirari shi-adunari tu-ambari. Cu unlu cal nu s-bitisea lucru. Iacea shi ea eara scãnjisitã di plãngu. Nu mi duchirã cã intrai. Nu eara pri-aclo. Ali iaci, tu-atsea oarã, cari shtii iu lji-alãga mintea: ãntsirnu fãrinã ti trei piti, nu ti unã.

-Bace, tsi s-featsi lãi, tsi lji spunea deaneavra ali iaci, cari cal pãtsã tsiva, tsi pãtsã?... , lu ntribai baci-atsel marli, ashi peanarga shi cu pon tu boatsi.

Ãnji vinea greũ, cã-l videam cã eara cãdzut tu-ahãndoasi shi cu ponuri minduiri. Putes nu lu-aveam vidzutã baci tu unã-ahtari cheaimeti. Nu shteam cã putea ta s-plãngã.

-Araplu, na baci, Araplu ãlji lu freadzirã caljlji ciciorlu tu stizmã iu eara ãncljishi ... dzãsi baci, shi-ahãt.

Ma multu nu-adapsi cã ãlji si nudã.

-Tora, nu poati ta s-imnã, Araplu bace? Iu easti, lãi bace?..." iara mi shutsãi cãtã baci, cu ma mari njilã tu boatsi.

-Aclo easti, na baci, tu-ahurea-al Mamuti-al Ibu... Mà-sa cãtãlji-Arap sh-el tora aflã; nã li tãlje mãnjlji, tora cata tu-arghi... Tsi s-adrà̀m cavai di noi, cari va nã-agiutã, cari va nã veadã cãndu nu-avem canã-a noshtsã... mà-sa sh-el sh-tihea-a noastã, iu nã-avum aflatã... ġramã lai sh-corbã tsi-avui sh-mini... unã etã s-nji-am lucru mash cu xenjlji ... cãtã iu s-acatsã om tora? ... tu unã-ahtari oarã slabã s-nu-ai un om s-ti-acãchiseascã ... cara s-aveam sh-mini niheamã tihi vanji earam ca unã dunjai... baci singur canda shi zbura.

Lu-ardea un foc mari tu inimă, măratlu, ghini dzătsea că eara armas singur ca cheatra-n baltă, ca pulj fără cloci ...

-Văhi va-lji treacă, lài bace, sh-tini, văhi nu-i agudit ahât ca cum tsă si păru-a tsăia? vrui ta s-lu-apuituescu.

Ănji eara njilă di baci cara-l videam ashitsi, mărânghisit.

-Cum va-lji treacă, na baci? Nu-lji treatsi culai-culai atsea goadă tsi-lji featsiră ernjilji di calji ... putes nu-ari s-adară ca cum eara; ashi va-ŭ treacă sh-el. Nu videm fuljauă di el nica năoară noi, ma s-nă-avem sânăitatea. Shi-atsea lipsea s-u tritsem pisti cap ma sh-lu frândzea canai după arghi, s-adunam birichetea că, va nă-armănă tută tu-arghi ... dzăc dunjai că sh-taxiratea nu yini pi dimândat!...

Iacea nu scoasi ni ah ni lele din gură, mash plândzea shi sh-lji-ashtirdzea oclji di lăcărnlji ca purna. Poala s-avea adrată apă yii. Mini nu shteam tsi s-adar, cătă iu s-mătrescu. Cătă tut tu sobă, ănji si părea chisă. Nu-nji didea geanlu s-nergu shi la-agiucari, nu puteam. Mi tesh sh-mini pi cârvet, ningă baci. Baci nu lu-acătsa loclu. Nu-lji si shidea ni-mpadi, ni-mprostu. Vărăoară, ăl vidzui că să sculă. Lo ună lingură, di pi pulitsa cu vasi shi-ună tiğănici di her shi s-dusi tu-alantă sobă. Ăl vidzui că scoasi dauă linguri di liğdă, dit ghumlu di lamarină, ălj băgă căpachea shi-nchisi cătă tu mähălălu di-nghos. Mini u loai după el.

-Iu va nedz, lài bace? Tsi va s-adari cu tiğănicea shi cu liğda, lài, bace? lu ntribai njilăos baci-atsel marli.

Baci imna minduit. Mintea lj-eara la-Araplu, la lucurlu cari lipsea su-l bitisească-Araplu sh-cu Ceaparlă - la triirari.

-Va-lji adrăm ghitrîi-a-l Arap, na baci! Va u-ngăldzăscu ghini-ghini shi va lji-u bag pi-arană, na baci, s-nu-acatsă iernji di-lji frunjiseashti-arana shi s-nu psusească calu...

Agiumsîm tu uborlu-al Mamuti-al Ibu. Turcul eara fudzit di-anji di dzăli tu Turchii ma casa u purta nica numa-a lui. Ună intrari tu ubor ăl vidzui Araplu iu shidea ningă stizmă, tu-aumbră, ligat di nuclu-atselu-ăgrulu. Trimbura, măratlu, tut. Ciciorlu nu-l aprucea di loc, ăl tsănea ăncărligat. Dip s-avea ămpirushată. Nu-avea dată di frândza di olmu tsi lji-u-avea arcată dininti baci, nica di tahnima. Căt nă-avdză noi, să shtsă shi canda-lji lăcărmară oclji.

Curbisitlu di-Arap yislu sh-lu-avea vidzută anda lj-si-aurlă parlă di lemnu, cari eara plântat tu stizmă. Lji-avea dată pănă di os. Tu coapsă ălji si videa, nica di largu, ună peatică di sândză, ca căt mănă. Nu cura, lji-avea dănăsită. Mujdzăli s-anvărtea anvărliga di-arană. S-apura, măratlu, cu coada, ma căt putea s-apură? Mujdzăli azbuiira iurdii-iurdii di pi-arană shi iara cădea pi sândză.

Măratlu di-Arap sh-el canda s-arshună di noi că vini pi-ahtari dermă - su-l măcă mujdzăli shi s-nu poată ta s-apură. Tora, sh-perlu nu-lji scăntilja ca di-alantili ori, canda u chiru shi fărtsuearea tsi-ŭ fătsea cu nărli, shi-arujearea. Anda eara sânătos, pănă-aseara, nu didea cană s-aproachi di el. Mash baci putea

s-lu-acatsã, sã-lji bagã cãprestul shi cu sumarlul. Canda nu eara atsel Arap cari putea su-l urseascã mash baci-atsel marli. Ma di cara-lji bãga cãprestul sh-cu sumarlul sh-el s-alãxea, sh-mini puteam s-lu-acats di cãprestu shi s-lu hãrsescu di coamã. Ånji pari cã pãnã-atumtsea nu-aveam vidzutã, tu oclji di pravdã, ahãtã mari njilã shi unã soi di zori. Sh-tora canda-l ved dininti cum sheadi cu caplu aplicat shi cu tsalpi la oclji, di lãcãrnjili cari s-avea uscatã.

Baci-atsel marli adunã-ndauũ fleshcuri uscati shi cu-ndauũ shashani, tsi s-avea aflatã pi-mpadi di iarna, apreasi foc shi-ũ bãgã tigãnicea cu ligdã ta s-tuceascã, s-tsãgãrseascã ghini. Cu cãstura tãlje unã virgushcã di lumãchli tsi eara arcãti-mpadi shi la unlu cap ãlji bãgã niheamã lãnã. Mini shideam ãmprostu sh-mi ciuduseam tsi vrea s-adarã cu luguria tsi u-ndridzea. Nu-lji mutam oclji di pi mãnji-al baci. Baci, sh-el, avea criscutã cu oili shi cu caljli shi shtea tsi lipsea s-adarã shi cum sã-lji yitripseascã anda pãtsa tsiva. Atsea ãlji eara tehnea armasã di bãrni pisti bãrni. Tut tsi sã shtea tritsea, pistaneũ-pistaneũ, di la om la om.

Dicara s-tsãgãrsi ligda pi foc, baci ãl mulje caplu di veargã tsi eara anvãrtit cu lãnã tu ligdã sh-dinãoarã-l bãgã pi-aranã. Araplu, s-cutrimburã tut, ma nu putea ta s-fugã cã eara ligat cu cãprestul di pom. Pi trei cicioari nu putea ta s-tragã cu-ahãntã silã sh-ta s-arupã sh-cãprestul. Baci, iara-l mulje limnucilu tu ligdã, shi iara-l bãgã tu-aranã.

Baci shtea multu ghini cã Araplu-l durea, ma di-altã parti shtea sh-cã atsea eara yitricia ta s-nu-nyirmineadzã tu njadzãveara sh-tu-atsea cãldurã. Earã borgi, cãtã cal, s-adarã tut tsi shtea, tsi-avea-avdzãtã, ta s-lu-ascapã. Nu s-alasã ta s-fugã dit mãnji calu ca ofchiu shi calu cari ahãntsã-anji cu-aradã triira cãti 30-40 di ãrghiuri, cari adutsea cãti-cãti furtii di fãrinã di la moarã sh-din pãzari. Armãnlul nu putea ta s-tragã mãnã di pravda cari lu-avea hãrnitã! Earã shi-amãrtii di Dumidzã.

Ålji bãgã ashitsi tsintsi-shasi ori sh-deapoea lu-alãsã arãhati. Araplu sã shutsa cãtã noi shi canda nã plãcãrsea, cu njilãoasa mãtritã, s-lu-alãsãm arãhati, s-nu-lji dãm di-aranã cã-l doari pãnã tu inimã. Baci mi pitricu di lji-adush un cuvã di-apã-aratsi, shi-lji deadim di biu. Ålji tãljem nica-ndauũ lumãchi cu frãndzã di olmu shi lu-alãsãm ta s-sheadã tu-aumbrã. Baci lji-u ligã arana cu unã peaticã di lãnã, ta s-nu-lji da mujdzãli.

Anda lom ta s-fudzim, Araplu, sã shitsã cãtã noi shi ca njilãos nã mãtri. Canda vru sã-lji dzãcã hãristo a nicuchirlui cari-l yitripsea sh-cari lji-aduna gailelu ta s-nu-armãnã-agiun. Pãnã-atumtsea, mãratlu di-Arap, nu shi shtea ta s-ljea shi s-mãcã dit mãnã shi etimã, singur cilãstãsea shi singur sh-si hãrneã. Sh-caljli suntu ca oaminjlji, di-azã pãnã mãni nu shtiũ tsi va lji-aflã.

Åntr-ocljii, la baci, vidzui cum s-azvãrnurã dauũ lãcãrnji pi fatsã. Ålji cãdzu njilã ti Araplu, cari-ahãti ori lu-avea purtatã pi truplu-a lui, cari di-ahãti ori lji-avea-adusã furtieã fãrã di canã cripari pi-n cali, la cãti numtsã lu-avea dusã ca cuscrul shi cãti-cãti alti bunets lji-avea faptã. E, torã lipsea sã spunã ca bun nicuchir shi s-veã Araplu cã avea nicuchir cari durea ti pravdzã shi cã tuti

bunetsli-a lui nu suntu-agârshiti! Oh, cara s-avea Dumidzà tu-atsea oară lipsea ta s-veadã shi s-pricãnoascã cã shi-Armãnjlii suntu bunji crãshinji sh-cã imnã pi-ndreapta cali-a Lui!

Nã turnãm acasã. Avea vinitã shi paplu di la mandrã. Moũbetea-al Arap s-teasi, s-adrã nica ma mari. Caimolu-al Arap canda vrum s-lu-mpãrtsãm tuts. Paplu, nu pãtu s-aravdã, tu nai ma marea cãroari dusi di-l vidzu Araplu. Ålji lu disligã ciciorlu, ålji lu vidzu shi el cu oclji-a lui. Vidzu cãt eara goada, u mãtri ghini shi anda vini-acasã spusi cã Araplu va s-ascapã, ma ciciorlu putes nu-ari sã-lji si-ndreagã, shi Araplu nu-ari ta su-l facã lucurlu tsi-l fãtsea. Zborlu cã Araplu nu vrea sã psuseascã canda nã-apuitui shi canda nã bãgã tu inimã unã soi di cãldurã, unã soi di umuti.

Baci, ti mirindi, iara dusi cu tigãnicea cu ligdã, iara lu-arsi shi-lji deadi apã-aratsi di biu Araplu. Curbisitlu di-Arap, atumtsea duchi cãtu-i dorlu-a nicuchirlui ti el ca pravdã, ma ca ti unã vluisitã pravdã cari-avea faptã bunets ti el shi cã nu-lji si-agârshirã. Di-atsea dzuũã u-alãxi canda shi minduearea ti noi, cari-adunam gaile ti el.

Dixearã vinirã shi-alantsã calji di la pãshuni. Vini shi Ceaparlu, ma njiclu frati-a lui. Trapsi-ndreptu la el. Ålji si-apruche cu caplu, canda vru s-lu-ntreabã: cumu s-dutsi cu goada? Araplu-l deadi caplu, njilãos. Mãtri cãtã noi shi tu-atsea oarã sã shtsã shi Ceaparlu. Åntr-ocljii putea sã-lji si-veadã ‘nã mindueari di-a lui, shi canda vru ta s-dzãcã: “Nu vã-aspãreats, mini nica pot! Va li fac lucãrli tuti tsi li fãtseam deadun cu frati-nju, nu-adunats gaile! Mash mãtrits su-l vindicats frati-nju cã mini nu pot sã staũ piningã el shi s-cher dzuũã shi s-armãn shi fãrã di pãshuni. Mutritsã-nj-li cicioarli di dininti, eali nu-aũ dzeaiti! Cu tsi s-lji-u leg arana shi cum sã-lji portu frãndzã cum putets voi oaminjlji! A vauũã Dumidzã vã deadi vluyii s-putets s-adrats itsido di lucru. Noi putem s-adrãm alti lucri shi voi ti-atsea nu vã-aspãreats!” Tora shi Ceaparlu nu frumuxea sh-nu fãrtsuea ca di-alantili ori. Shi el canda duchi cã sh-noi lã vream vãrã bun a lor, a prãvdzãlor, sh-cã nu lã li-agârshim bunili lucri-a lor, tsi li-avea faptã ti noi.

Ardearea cu ligdã dusi ca dauũã-trei dzãli. Arana lo di s-vindica. Ciciorlu-al Arap nu-lji trimbura. Araplu nu shidea-mpirushat. Mãca di frãndzãli tsi-lji li-arcam dininti, cãti dauũã ori-n dzuũã. Bea shi di-apa tsi lji-u bãgam tu cuvã. Ciciorlu-ahurhi sh-di lu-ndrupa di padi, ma nu sãrãsea ta s-calcã. Curbisitlu, nica-l durea. Ama shi Ceaparlu s-ducea ca cãbãtli tutã dzuũã la pãshuni. Cu frati-su sh-si videa mash serli. Lji spunea di tut tsi videa tu cãmpu shi Araplu lji spunea cumu-l mãtream shi chivirniseam noi tutã dzuũã. Cafì searã Ceaparlu arca cãti unã mãtritã shi cãtã noi shi canda vrea, totna, s-nã dzãcã hãristo ti chivernisea tsi lji-u fãtseam a frati-sui cã el lipsea ta s-ducã la pãshuni tutã dzua.

Dzuũã di dzuũã Araplu dãvrãndãsea, ma...

Arghea avea cãdzutã-mpadi. Dunjeai triira cafì dzuũã. Mash noi nu puteam ta s-ahurhim. Mãratlu di baci, sh-tora canda-l ved, mash ãnvinitsa shi

mash aduna cãhãri tu el. Cafì dzuuã purta mãnuclji, cu-amaxea, ma putes nudutsea-aminti ti triirari. Cum s-ahurhea? Cu tsi s-ahurhea? Canã di vitsinlji sh-di cãnãscutslji nu shutsa ureaclja cã shi noi lipsea ta s-triirãm.

Unã dzuuã, ca ti mirindi-oarã, baci, cum shidea tu-arghi, di cara u discãrcã amaxea di mãnuclji, lu-avdzãi cã dzãsi:

"Tsi s-featsi s-featsi, tsi s-virsã nu s-adunã... mea shi-Araplu, s-veadi cã ti unã dzuuã sh-ti dauuã nu va s-facã cum eara, ma aidi-nã, ficiori, noi s-nã-ahurhim shi s-nã triirãm cu Ceaparlu, peanarga-anarga!... Aidi Mita, sh-tini Dina, loats di ndrudzets amaxea ta s-bãgãm vulerili shi s-adutsem apã ta s-asprucuchim arghea..."

Noi, mini sh-cu baci-atsel njiclu, atsea-ashtiptam; dinãoarã nã-acãtsãm di lucru. Lu scoasim tronjlu di pi-amaxi sh-li bãgãm dushumelu cu stranitsãli. Dinãoarã li lom shi vulerili sh-li bãgãm pi-amaxi sh-adusim shi boilji di-lji prignim tu iarem. Ånchisim ta s-adutsem apã di la-arãu. Iacea, fãrã canã zbor, cu oclji nãpãits di lãcãrnji, ahurhi di u-arnea arghea. Nã-ndridzeam, shi noi, ti triirari ca unã dunjeai, ca tuts tsi triira. Adusim dauuã-trei ori cãti dauuã vuleri cu-apã, u-asprucuchim arghea, sh-dinãoarã ahurhim di u-ashtirneam (lj-ardãpseam mãnucljilj tu-arghi, anvãrliga di stogiur, cu schicurli tu-nghos). Ti putsãnã oarã u-ashtirnum. Arcãm vãrã 150 di mãnuclji. Baci-atsel marli shtea cã Ceaparlu nu vrea s-da nãpoi. Vrea s-pidipsea niheamã ma multu, ma arghea va u scutea.

Piningã searã, baci dusi di lu-adusi Ceaparlu dit calj, ligat cu cãprestu, shi-l ligã di-amaxea tsi eara alãsatã sum arghi. Ceaparlu mãtri di ndauuã ori cãtã la arghi, deapoea mãtri sh-cãtã noi. Deadi caplu, canda vru ta s-dzãcã: Va s-videts voi cã mini nu va vã-alas shi s-nu bitisim lucru. Ti hãtãrea-a frati-njui sh-ti mãtrita tsi lji-u fãtsets, tora cãndu lu-aflã taxiratea-aestã... va s-videts voi cã sh-noi caljlji-avem unã nãmuzi... va s-videts cã mãni mini singur va li-adar pulbiri paljili-aesti tsi li videts sh-di cari frixea vã-acatsã. Voi mash durnjits arãhati!...

Zate, lucurlu sh-ashitsi inshi. Peanarga-anarga, cãti-ndoi, cãti ndoi mãnuclji, cafì dzuuã, shi-lji triirãm tuts. Ceaparlu nu dzãsi ni ah ni lele, ma cara videã cã noi nã hãrseam cu-agiutorlu-a lui, altã sh-nica-ahãntã puteari canda-lji yineã. Dzuuã di dzuuã canda ma multã puteari ãlji yineã, ma multu-alãga shi canda-azbaira tu-arghi. Sã-ngrupa, mãratlu, tu palji, sh-iara insha. Ceaparlu sh-lu shtea lucurlu, nu vrea vreavã ti-alãgari sh-ti shutsari. Alãga cu unã intratã tu-arghi.

Bitisim sh-cu triirarea. Dzãcu-aushlji un zbor cã: Lucurlu-aspãreat m-mbar easi. Shi-a nostu lucru cu triirarea sh-cu Ceaparlu ashitsi inshi. Dzãlili sh-tritsea. Ceaparlu iara s-turnã tu calji shi iara sh-mãtrea mash pãshunea. Araplu piscã di lu-ndrupa ciciorlu di padi shi canda s-sãrãsea sh-di cãlca pi el, di sã-ndrupa. Dupã un mes di dzãli lo di s-priimna pit ubor, ma lji-avea-arnasã ma sheurtu sh-ma uscat. Dupã putsãni dzãli, baci sh-cu paplu loarã di lu-nvitsa Ceaparlu ta s-sãrãseascã ta s-tsãnã sumar, shi tuti lucãrli vrea li facã cu el.

Araplu, nu putea ta s-poartă mari furtii, ma-a noshtsă nu-l vindură shi-ashitsi njitsli furtii li dutsea shi cu el. Până iu tsi lu-avum nu-lji vini putearea shi perlu putes nu-lji lutsi ca cum lu-avea năinti.

Caljji ālji trapsim di la pap Mina shi-lji dideam tu vāts. Cafī searā nă yinea-acasă. Araplu-armasi yiū, ma-atseali tsi li pātsă, mini sh-tora canda mi doari sh-putes nu-ari s-lu-agārshescu; nu-lji deadiră s-mută caplu, lji-armasi zăvali tu cicior sh-nu putea ta s-da tu zori. Putes nu-ari s-ā-lji lu-agārshescu sh-bunlu-al Ceapar cā nu deadi s-nă doară caplu ti tsiva...

E-e, lai cālari, e lai calji, nu hits iuva, ma iara canda vā ved dininti!...

Scopia, Agustu, 1983.

CARTEA DI LA LALI GOGA

Iarna fu greușă; ma cãtã tu Shcurtu, anda dzușa lo di mãrea shi chirolu mulje, iarna ãlji si-avea frãmtã putearea. Noptsãli eara-arcãroasi ma dzușa, ca cãtã la prãndzu, anda soarli s-muta ca-nsus, putea om ta s-sheadã pi nafoarã, pi tu-apanghuri. Oili shidea, tutã dzușa, pi tu-arãnishturi cã neaușa cari-avea cãdzutã 'nã boi-om nu s-muta culai-culai. Lã-arcam palji di ordzu shi tutã dzușa s-njira cu eali. Atsea niheamã iarbã, tsi-avea bãgatã baci di vearã, lã u-arcãm tu-Andreș shi tu Yinar, anda eara-ndasi tu fitari cã nã eara fricã s-nu fita fãrã lapti sh-di-agiuna njelji.

Iara, tu Shcurtu, nu eara mari fricã cã sh-njeljlji s-avea ca-mprustatã shi mãca gãrnu hertu sh-cu cãrmã di misur sh-cu niheamã sari. Cafì dzușã lj-alidzeam njeljlji shi-lji bãgam tu-ahuri, tu uscat, di-lji hãrneam. Noptsãli fãtsea nica gljets shi oili nu para avea lapti sh-njeljlji nu putea ta s-da tãrninti cara s-nu-lji hãrneam. Atselji ãndoi tsi nu didea dinãoarã pi mãcari shidea-mpirushats.

Oili tuti li-aveam adusã-acasã, cã dzãlji-u cã tuti-avea fitatã; nu-avea ti tsi sã-lji tsãnem la mandrã, tu cãmpu, atselji vãrã treidzãts di noatinji sh-atsealindauș stearpi. Nu lã si pãltea hãmãlãchea, cafì dzușã s-lã-ș purtãm la mandrã atsea unã parti di ordzu tsi lã u-arca tahinãrli, shi-atsel vãrã sac di palji tsi lã eara ca tãimi. Arãea cãti niheamã pisti schinari, di lã si didea cicioarli sh-bea shi-apã la-Azmac, sum Patãmã. Afla pit neaușã cãti vãrã hir di sadinã, cãti vãrã pãljush tsi-avea-armsã di toamna. Tora, tu neaușã, s-muljea shi putea di li-arupea. Serli li ca tsãneam pisti dzeanã, stri casã, pãnã li ca hãrneam, la cupãnji, atseali fitatili. Niscãntili di eali, cara videa cã fitatili-alãga cãtã la cupãnji, alãga shi eali hima-nghos; ma noi iara li scuteam pãnã-ndzeanã ta s-nu sã-nveatsã-ashitsi di nu vrea s-nã-alasã arãhati tuti stearpili; shi ordzu shi-altã hranã nu-aveam ahãntã multã ta s-aibã ti tuti ashì cum vrea eali. Atseali tsi eara cama palju-oi, di stearpili, li-nvitsam nica di prota di s-alidzea sh-di fudzea cu fitatili cã nu putea s-u treacã iarna fãrã mãcari.

Unã Martsã, ashì ca mirindi-oarã, shideam cu baci-atsel marli la fitatili cu njelji cãrudz, dupã mandrã. Lã-aveamu-arcatã niheamã gãrãor ta s-mãcã cã njeljlji eara nica njits, shi oili lipsea s-aibã cama lapti. Aclo iu shideam, vini curirlu di la sculii. Adusi 'nã carti di la poshta di Shtip - cã avea agiumtã vãrã carti recomandatã shi nu lji-u didea s-u lja el, s-u-aducã-acasã. Lipsea s-ducã insushi baci s-u lja. Tu carti nu-ngrãpsea cã di iu eara cartea tsi lipsea s-u lja baci. Mini mi ca ciudusii multã oarã ma nu pãtui sã-nji daș calea cã di iu putea ta s-hibã. Atumtsea prota tsi-avdzam cã putea s-pitreacã om shi cãrtsã recomandati, sh-nu shtiș cum.

Baci fãtsea moșbeti cu curirlu sh-mini nj-bãteam caplu cu luguria cu cartea. Diafura mi durea caplu sh-mi pidipseam ta s- duchimuscescu shi sã-nji daș vãrã cali. "Poati cã easti vãrã cljimari di la voinã ta s-ducã baci shi s-lji-nveatsã ficiorlji cari lipsea ta s-ducã tu-ascheri, primveara tsi vinea?" ãnji dzãsh

cu mintea; "cà baci ândauă iernuri âl loa câti un mes sh-cama ti-atsel lucru." Ascultam, naca avdu tsiva di moubetea-a lor, ma tsiva. Elji shi zbură ti iarnă, ti neauă cari nica nu s-tucea shi nivaljurli cari nu vrea s-tucească culai-culai că s-avea-adrată 'nă boi-om.

Curirlu s-plândzea că di-ahântă neauă nu putea s-ducă la Treili Shopati s-aducă fărină ti frimtari pâni ti ficiorlji, ti tahinârli, tsi lă didea. Lu-avdzăi că baci-lj dzăsi:

"A, maca nu-ai fărină, s-ljeai calu-a nostu sh-nica vără din hoară shi s-ti duts s-aduts. Cum ashi, nu putem noi s-alăsăm s-nu s-bitisească lucru! Dormu caljlji tută dzuă, tsi va lă cadă coada vâhi cara s-aducă ună furtii di fărină! Su-l ljeai calu, mări tahina, shi făr di-altu s-ti duts s-tsă bitiseshtsă lucru", lu-nvitsa baci curirlu di la sculii.

Curirlu, s-ca mindui niheamă shi-lji vini ca ghini că nu-avea cu tsi s-ducă s-aducă tut tsi-lji lipsea ti la sculii.

"Em, ghini maca, mări tahina voi ândridzedz-lu calu sh-mini cara s-aflu sh-nica vără altu cal va mi duc la Treili Shopati, sh-cara s-nu-aflu, va mi duc mash cu-a vostu shi va s-aduc tsi s-pot, di tsi am cama mari stevlă..." dzăsi ca sârăsit curirlu shi featsi hima-nghos di la mandra-a noastă, cătă ti-n cali, ti cătă-acasă.

Baci, sh-el, iara u mătri cartea shi multu-multu s-mindui: tsi carti vrea s-hibă-atsea tsi el insushi lipsea ta s-ducă s-u ljea? Cum shidea ashi shi s-minduea, prosuplu dinăoară canda lji-arăsi:

"Dina, aestă va s-hibă vără carti dit Armăni, di la vără di fratslji-a melji!... Ază, tsi dzuă him? Martsa! Nica dauă dzăli shi Viniri va nergu-mpăzari shi va s-ved tsi carti easti. Aidi, naca easti vără carti di la lal-tu Goga, s-nă-nvitsăm di sânătatii parti, s-nă-nvitsăm că him tu bană... di multu nu-am loată carti di-aclo... Vâhi ari tsisprădz di-anji ... tsi-adară elj, cum suntu, cumu-i tati, cari shtii?... Cum lu-aŭ tricută polimlu nu nă-nvitsăm tsiva ... Neise, vâhi va s-da Dumidză s-lom tora ligătură!..." dzăsi baci-atsel marli shi oclji âlji si umplură di lăcărni, budzăli, ânji pâră, că-lji trimbura.

Mini âl mătream ca mărmurisit shi nu cutidzai s-lu-ntreb ti tsi plândzea. Lăcărni, ca purna, ca silivar lji-azvăruea pi prosup. Sh-li-ashtirdzea cu ilăca din gepi, ma eali alti-ahânti sh-ma multi s-azvăruea-nghos. Baci nu-adapsi cană zbor, ni albă ni lai, ni bună ni slabă. Mini trimburam ca vearga:

"Bace, tsi plândză, bace?..." lu-ntribai mini după niscântă oară, shi boatsea ânj si featsi ca-avărgăsită.

"Plăngu, na baci, că tsisprăvinghits di-anji nu lji-am vidzută fratslji-a melji shi tată-nju, cu cari bănai shapti-anji ... Shapti-anji aveam anda mi loară-aoatsi, ti fumealji, la pap-tu-aestu. Deapoea elji fudziră tu-Armăni sh-mini nu pătui sâ-lji ved, că ti putsân nu pătum s-agiundzem cu fendi, cu pap-tu, la pampori. Nă fudzi pamporea cari-lji trapsi di la stahonea di Shtip. Atsea oară fudziră tati shi cu fratslji Goga, Halciu shi Coli. Âl vidzui, cându fudzi, lal-tu Santa că shi el lu-avea dată ti fumealji la Ianca-l Ghiftu, aoatsi Varsacuva. Âl

vidzui cāndu fudzi ma-atumtsea earam njits shi nā-agiucām unā noapti-ntreagā, Crivi Dol la Shuca-l Pala iu-aveam cunipsitā cā u-ashtipta pamporea di Shtip. Tora, ca tu neguri canda u ved atsea searā. Tricurā anji di dzāli di-atumtsea sh-tora carishti sh-cā va nā cānushtem cara s-nā videm. Ninti di polim loam cāti vārā carti, ma di cum s-minti eta cu polimlu, nu-am loatā canā hābari di la elji, ni bunā ni slabā. Mini, singur shi fārā di canā soi, armash... Nu-ari om a curi s-lji spun ni un caimo ni unā harauūā... Mari nā fu taxiratea, armasim ca pulji fārā cloci shi tora nu shtiū cāndu va nā videm; cāndu va-lji ved fratslji? Tsi s-featsi tati? Nu shtiū. Desi bāneadzā nica? Nu shtiū. Eh, cāt va s-hibā ghini cara s-hibā di la elji vārā carti?! Iu-i atsel Dumidzā s-ljeau carti shi s-mi-nvets cum suntu di sānātati parti, di cum giudicā Dumidzā, noi aoatsi ghini-l tricum polimlu... S-lā spun cum nji-u treaca, s-am canai a curi s-lji spun ti un pon sh-ti vārā zori cāndu va s-am... Elji suntu frats, vāhi nu va s-poaṭā s-nji-agiutā ma, barim sā shtibā. S-pot s-lā pitrec cāti vārā carti shi-ashi s-nā fātsem zbor cāndu va nā li dghivāsīm cārtsāli, unu-alantu. Aidi, naca sā-ndreadzi situatsia sh-naca s-disfac cāljurli shi s-mi duc pānā-aclotsi sā-lji ved, shi s-poaṭā sh-elji ta s-yinā shi s-mi veadā, sh-veadā shi locārli iu-aū criscutā..." dzāsi baci, ashī ca agārshit shi mātri sh-cātā mini, pi mini cari trimburam ningā el.

Mi hārsi pi fatsā shi ca hamu-arāsi. Nu shtea tsi sā-nji dzācā.

"Bace, titsi elji fudzirā tu-Armānii? Cāndu s-dusirā? Cātse tini-armāseshi aoatsi?" lu-ntribai baci.

Lu ntribai, tsicara cā di-ahāti ori nji-avea spusā cum avea-armsā oarfānji, fārā di dadā, cum nu-avea cari s-lā frimitā, cari sā-lji la, cā s-avea umplutā di piduelji shi cāti-cāti alti patimati, cāti cripārī avea pātsātā tu-atselji āndoi anji cāts bānā la fen-su, pānā-l loarā ti fumealji. Nji spunea, baci sh-cu iacea, cafi searā, tu lundzāli seri di iarnā, ti tuts caimadzlji shi tuti cripārli pit cari tricurā shi tsi lā cādzurā pisti cap. Oh, di cāti ori lā-lji videam oclji-mplinji di lācārnji ca purna; ma tu-atsea oarā canda li-agārshii tuti-atseali spuneri shi nica nāoarā u zgrāmai arana di pi suflitlu-al baci shi-lji ded nica un pon, u frunjisii arana cari vrea-l doarā nica multi dzāli dupā-atsea.

Oclji-al baci iara s-umplurā di lācārnji.

"Ashitsi nā eara-ngrāpsitā, na baci, ta s-nā dispārtsām shi putes ta s-nu nā videm ca dunjeai, ta s-nu nā-arādā gura shi-a nauūā. Titsi fudzirā? Titsi sā-lji creapā atsel cari prota trapsi cicior, di lā si trundui mintea din cap a oaminjlor, di s-dispārtsārā cāti sh-cāti surārī shi cāts frats, ca mini, shi s-lā plāngā inima unā etā ... Ashitsi eara-atumtsea, fudzea di-aoatsi ghotaha ti cama ghini... Ma tsi pātsārā shi-aclo pānā s-ca ashtirnurā niheamā..."

Baci tācu. Tācui sh-mini. Doilji nu shteam cari eara cābati ...

S-avea scutidisitā ghini, oili singuri, di-arātsimea cari li strindzea, loarā di s-aduna tu mandrā. Lā-avea intratā-arcoarea shi nu shidea nāfoarā. Armasirā nica-ndauūā tu-aranishti, āndoi njelji nica ca hamu-ansārea ānsusu-nghos, di sā-ngāldza. Mini sh-cu baci shideam āmpadi: el spunea sh-mini-ascultam. Cari putea sā shtibā cā di cāti ori lu-adram tut atsel lucru, cari s-li misura orli tsi nji

spunea tut idghili patimati shi tut ashi; el spunea sh-mini lu-ascultam cu gura căscată. Va s-dzâts că vream sã-nghjit tut tsi spunea el. Oh, baci-avea mari murafeti shi ustâlâchi ti spuniri - li loa lucârli ashi pi-aradã shi-ashtirnut; lji-avea aradã-a moũbetiljei, cara s-vrets s-vã spun cu zboarãli-ausheshtsã.

Vãrãoarã baci s-uchi, mãtri deanvãrliga: oili, maljudzã, cã ma multili s-avea-apridunatã tu mandrã.

"Dina, aidi, na baci, adunã-li oili ta s-li-ncljidem, s-nu pãrmureadzã-aoa nafoarã. Aidi shi noi s-nã-adunãm acasã cã s-nu nã-ashteaptã ti tsinã..." ãnji dzãsi baci.

Tu boatsea-a lui moali shi cãlduroasã, nu s-ducea ursitã ma unã ca soi di plãcãrii, canda-anjurdzea dit boatsi lãcãrnjili cari lj-si dusirã tu suflit.

Mini nu-ashtiptai sã-nji dzãcã dauũ ori, mini putes nu loam zbor di hãbari di dauũ ori, ma dinãoarã mi sculai irushealui shi li-adunam oili ti tu mandrã. Mãtrii ghini s-nu-armãnã vãrã njel piningã gardu shi tuti oili, cu tut njeljlji, li-ncljisim. Doili cu baci u bãgãm shi cãrarea di mandrã cari-ngrica ca mulidi shi mini nu puteam singur s-u ursescu. Lom hima-nghos, di cãtã la mandrã. Tu niheamã di oarã nã-aflãm ãncasã. Foclu lu-avea-apreasã iacea di cu oarã shi soba eara ghini ãngãldzãtã. Shidzum cu baci ningã chiumbet di nã lingãldzãm mãnjlj.

Mini, tora-ashtiptam ta s-ved tsi shi cum vrea sã spunã baci ti cartea tsi u lo. El tãtsea, mintea lji-alãga naljura. Arãvdai tsi-arãvdai niscãntã oarã, ma videam cã el nu discãrfãsea tsiva. Nu pãtui s-aravdu sh-lji spush ali iaci:

"Iace, shtii tsi? Nã vini carti dit Armãni. Baci dzãsi cã-i di la lali Goga..." shi ma multu nu-adapshu.

Dinãoarã duchii cã-lji ded plailu-a moũbetiljei, cã dip li shutsãi zboarãli-al baci. Iacea, cum dinjica niscãnti filii di carni, dãnãsi cu foartica tu mãnã shi sh-mutã oclji cãtã baci. El tãtsea. Shi iacea tãtsea. Baci, cara vidzu cã iacea nu-shi trãdzea oclji di pi el, duchi cã ea-ashtipta dit gura-a lui s-li-avdã idghili-atseali zboarã tsi lj-li dzãsh mini. Ea, cãndu vrea s-avdã di la el, mash atumtsea vrea s-pistipseascã. Ashi lã eara tabaetea, putes unlu di-alantu nu-ascundea tsiva. Di cari vrea s-ascundã? A curi vrea lji spunã? A pãrintsãlor? Elj, doilji, ãlji tsãnea-aminti pãrintsãlj ca din yis.

Baci nu putu s-aravdã:

"Nu shtiu cã-i dit Armãni ma-ashi duchimusescu, cã cari-altu vrea-nji pitreacã-a njeia carti, madan fratslji dit Armãni? Cari-am altu mini ta sã-nji pitreacã carti? Va s-videm, va s-nergu Viniri pãnã-mpãzari!"

O-o, ahtari unã harauũ ti baci sh-iacea canda vrea ta s-avdã!

"S-da Dumidzã s-hibã dit Armãni, de! S-da Dumidzã s-nã-nvitsãm cum suntu!" dzãsi iacea shi un silivar di lãcãrnji hearti ãlji si-azvãrnurã pisti fatsã.

Tut lãcãrnji shi mash lãcãrnji. Lai ficiori oarfãnji, armãnets pisti loc mash ti lãcãrnji sh-ti fãrmatsi. Tsi-i harauũ, cãndu va sã shtits voi? Mãtri nica nãoarã cãtã baci shi s-aplicã di dinjica carni ti tsãgãrseari. Atumtsea duchii cã-lji

trimbura mănji, âlj trimbura budzâli, mârsha tută. Filiili di carni mash ansărea mpadi, shi matsa tută shirpitată ansărea cara videa că cădea cătă ea.

Tricu Njercurea. Tricu shi Gioea. Dauă dzâli ca doi anji, ca dauă ets. Omlu cându-ashteaptă tsiva shi oara canda nu treatsi. Ânji si s-părură dzâlili pelargu. Ma, neise, tricură. Ma multu sh-di mini vrea ta s-treacă atseali dauă dzâli, baci sh-cu iacea. Gioi dixeră baci s-sursi nica di cu oară, sâ-ndreapsi ti-mpăzari. Oh, cari gean s-aravdă ta s-treacă shi noaptea-atsea di iarnă cari dutsea sh-căti dausprădz di sâhâts?!

Baci, loclu nu lu-acătsa. Mini, tut ashi, iacea shi ea, shi baci-atsel njiclu shi paplu. Tuts u-ashtiptam Vinirea ca apa-atsea-aratsea. Nă-ndridzeam, canda-ashtiptam vără oaspi. Ah, oaspits!? Atsel zbor ti noi eara nicănăscut. Cari vrea nă vină? Puljlji? Cană.

Mi băgai. S-băgară shi-alantsă-a noshtsă, cu ună minduiri: tsi vrea nă spună cartea di la lali Goga? Cartea! Ashi nă tricu prit minti. Adram lucru tsi-l vream, tsi lu-ashtiptam cafi sâhati. Cătă eara lungă-atsea noapti di iarnă ma iara tric. Vărăoară lo di-apirea. Să sculă iacea shi lu-apreasi chumbetlu. Baci s-dusi, nintea-a ljei, s-lă-arucă palji-a boiler shi-a caljlor. Al Arap âlji băgă shi niheamă uvez tu trăstulj: s-aibă cuveti shi s-potă s-immă cama aģonjea ti-mpăzari. Ca-apirită, ca ni-apirită, iacea lo di lji-ndridzea trastili-al baci, ti păzârlăchi. Mini sh-cu baci-atsel njiclu shideam tu doagă, dishtiptats. Avdzam cum iacea ma lji spunea-al baci tsi s-ancupără, tsi s-ljea ti-n casă. Baci-atsel marli mash âlji dzătsea:

"Ghini, ghini!" ma ca cu giunitati di gură, că mintea âlji eara, lji-alăga, aljurea.

Iacea, vidzu nu vidzu shi tu soni âlji dzăsi:

"Shtiă că nu tsă easti mintea la luguriili-a meali, ma vedz ancupără tsiva că casă easti, nu putem shi s-nu-avem tsiva ân casă. Canai s-nu ti-agărsheshtsă s-ljeai vără chilă di zahari shi vără chilă di purdicălji!..."

"E, ashitsi dză-nji, cara s-nu ti-agărsheshtsă, a nu ânji dzăts că ljea-nji sh-di-aestă, ljea-nji sh-di-alantă. Ashitsi fatsi! Va s-ved!..."

Nica ni-apirită ghini, baci-l lo Araplu shi-nchisi ti-mpăzari. După niscăntă oară, noi nă sculăm shi cu paplu li hărnim oili la cupànji. Dicara-apiri ghini lji-aleapsim njeljlji shi-lji hărnim sh-elji. Tsicara că nu eara baci, noi bitisim tut tsi eara ti-adrari. Tută oara mi mindueam mash la un lucru: baci, carishti căt va s-hărsească cara s-hibă dealihea cartea dit Armăni, di la lali Goga, ashi cum u-aveam pătidzată noi. Eh, s-puteam di vără parti s-escu aclotsi la poshtă iu vrea lji-u didea cartea tu mănă! Su-l videam baci aģno harauă shi sâ-lji gream: tsi-adari, bace, tsi carti-i atsea? Di iu easti? Eh, bace, bace! Aclotsi vrea s-hibă mărli.

Dzuă nu tritsea. Soarli, ca ti inati, shideam-nsus, canda nu shi-avea tu naeti sâ scadă, s-ascapită. Da, di harauă, atsea dzuă nu pătui pănă s-măc sh-păni ca dunjeai. Di harauă? Da, di harauă că vrea-l ved baci hărăhop. Tora nj-

minduescu, după-ahăts anji, că poati sh-soarli ti-atsea shi dănăsea ahântu pi tser shi-l hârsea baci-atsel marli, s-hârsea cu-un ficior oarfăn, ti-un ficior cu cari pănă sh-chicutli di ploai avea plămtă di-ahănti ori: anda avea-armasă fără dada, anda-l deadiră ti fumealji, shi-anda fudziră fratslji tu-Armăni sh-el armasi aoatsi sh-nu s-vidzu, pănă shi cu fen-su.

Soarli, peanarga-anarga ma iara s-mătsina ti cătă-nghos, cădea pi schinarea di Tisa. Ālj grii shi-al Hrista shi doilji inshim pi schinarea di stri hoară ta s-lji-ashtiptăm pāzāryiotslji. Atsea nă u-aveam ca cāshtigă, Vinirli: insheam ân dzeană, Calea di pāzari, sh-lji-ashtiptam a noshtsă di-mpāzari. Cicior după cicior, inshim shi pănă la Babi, nă agiucăm piningă eali, nă-alinăm pisti bārtsirli-atseali-mproastili tsi di largu s-părea ca oaminji, ca tsiva moashi. Di-aclotsi nă-arcăm cătă la Ureclji, cându dinăoară deadim pi baci.

Yinea ma ninti di tuts, hârăcop, prosuplu ālji lutsea di harauă. Nă hiuăsım cătă la el. Dinăoară dipusi di pi cal, nă deadi cāti vără zahari shi cāti un mer. Atumtsea, tu-atsel chiro, ună zahari fătsea baighi lucru. Hrista dinăoară-ntribă desi yinea fen-su di-mpāzari. Baci ālji dzăsi că yinea sh-el, ma avea-armasă cama năpoi. Mini nu pătui s-aravdu shi lu-ntribai baci:

"Bace, tsi-adrashi cu cartea di la lali Goga? U loashi?"

"U loai, na baci, u loai! Di la el easti! Lal-tu Goga nă pitricu shi dauă caduri. Va li videm acasă, nu tora, aoa, ân cali, că s-nu nă cadă tsiva di li chirem..."

"Nu, bace, mini voi tora s-li ved cadurli, s-u ved sh-cartea!" mi-ncărfăsi mini ca căcimor.

El shtea că nu putea s-ascapă di mini shi u scoasi cartea dit supani, dit giuldan.

"Ea, aestă-i, na baci, ia-li shi cadurli... vedz-li, ma-ngătan s-nu tsă cadă!"

Mini u loai cartea cu daŭli mănji sh-di harauă nu duchii cându ānji cădzură daŭli zăhări. Nu mi shutsăi cătă eali. U disfeci cartea sh-li vidzui shi daŭli caduri. Tu-unlu eara lali Goga cu teta tsal Goga sh-tu-alantu eara doilji ficiori-a lui. Njits cadurli, ma iara s-videa ghini că tsi oaminji eara tu eali. Atumtsea, prota oară, āl vidzui lali Goga ti cari shteam ahăti multi lucrı cari ānji li spunea baci. E, tora-l videam shi ca om. S-videa că nu vrea s-hibă-analtu om, vrea s-eara shcurtu. Teta tsal Goga, shi ea, isa căt el. Ficiorlji, eara njits, poati ca mini, putsăn tsiva ma mări di mini. Ploshtina-nghos u tricum aģonja sh-mini mi hiuăsii alăgăndalui cătă-acasă ta s-lji spunu-ali iaci, să-lj ljeaău săhărichi. Earam ahăt hărăhop tsi canda-avea vinită insushi lali Goga a nu cartea di la el. Cātu-agiumshu tu ubor băgai boatsi di-aurlam:

"Iacio, bace, avem carti di la lali Goga!... ari shi dauă caduri!... Baci li-adutsi cu el!..."

Iacea eara-n casă, lucra tsiva, nu shtiă tsi. Anda mi-avdză dzăsi:

"Ghini, na iacea, ghini... Tsi spuni tu carti?"

Opa, tora tsi s-lji spun? Mini canda mi-arshunai niheamã. Cartea u loai tu mãnã ma ici nu u mãtrii, nu u dghivãsii. Canda mi-acãtsã unã-arshini. Cum vrea-lji es dininti-al baci?

"Nu shtiũ, nu u dghivãsii, cã mi njirai niscãntã oarã cu cadurli, ãlji dzãsh ali iaci ca-arshinos."

Pãnã ca s-lji spun mini-ali iaci agiumsì shi baci, cu-Araplu, tu-ubor. Inshi sh-iacea s-lji-agiutã-al baci, sã-lji li ljea trastili dit mãnã shi s-li bagã-n casã. Aclo iu li loa trastili, u-avdzãi cã lu-ntribã:

"Dealieha vini carti di la Goga? U dghivãsissh? Tsi spuni? Suntu ghini? Polimlu cumu-l tricurã? Fen-tu bãneadzã, tsi spuni?" lu ngrãmãdã cu-ntribãrli.

Vrea sã-nveatsã cãt ma-aõonjea ti tut tsi nu-avea-avdzãtã cu anji di dzãli; cã shtea cã shi baci-l durea, shi totna ma shi fãtsea moũbeti, elji doilji.

Baci sh-eara pi chefi cã lo carti di la fratslji, cã nvitsã cumu lã-i treaca. Pi-ahãntili ãntribãri ali iaci lipsea sã spunã unã sãhati di oarã. Niheamã ca fãrã di chefi, dzãsi:

"Ghini suntu ... altsã ghini, altsã nu suntu ghini ... Coli, frati-nju, chiru tu polim, mãratlu, tinir. Halciul muri di vãrã niputeari ... arãtsi tsiva ... alãsã unã fiticã ... Tati, bãneadzã, ghini easti, cu Goga easti..."

Ahãntu. Dinãoarã tãcu. Un nod ãlji dãnãsi tu gurmazd. Iacea nu-adapsi ma multu di unã:

"Dum-ljeartã-lji atselji tsi murirã shi s-lã bãneadzã taifa atselji tsi-arnasirã tu banã! Vãhi ashì lã eara-ngrãpsitã - tsi pots s-adari? Gramã lai sh-corbã cum tuti la noi sã-nchidicarã shi tut ahtari lucri nã-anvãrtescu? Fã-nj-lu ma-ncoa trastulu-atsel..." u lo aljurea moũbetea iacea, cãt ta su-l tragã baci di pi minduirli-atseali, s-ducheascã cã easti-acasã, ma nu tu-Armãniì, la fen-su sh-la fratslji.

Li lo trastili tu mãnã shi intrã-n casã. Mini, ta s-mi-aflu tu lucru, loai trãstuljlu-al Arap shi nershu sã-lji bag niheamã uvez ta s-mãcã cã eara-agiun shi-arnas di tutã dzuã.

Ti putsãnã oarã nã-adunãm tuts ningã chumbet. Baci sã-ngãldzã niheamã, nã-ntribã cã desi li-ndreapsim oili shi-alanti prãvdzã cum lipsea. Shi, dicara lji spusi paplu cã tuti suntu-ndreapti u scoasi cartea dit supani shi nã-u dghivãsi cu boatsi ta s-u-avdzãm tuts shi s-u-acãchisim ghini. Cartea eara-ngrãpsitã pi sãrbeashti, cã lali Goga fudzi mari di-aoatsi shi-avea-nvitsatã shi-ndoi anji sculii sãrbeascã, Puduresh.

Cadurli urdina dit mãnã tu mãnã, pãnã li vidzum tuts cu-aradã. Multi lucri nã dãrurã tu inimã, ma lucurlu cã lom carti shi nã-nvitsãm di sãnãtati sh-di banã iara nã didea unã cãldurã tu inimã. Atsea searã nã duchim altã turlii: ma oarfãnji cu doi lãlãnji, cã baci totna cãndu nã spunea shi fãtsea moũbeti di-anda eara deadun cu fratslji, totna nã dzãtsea cã avea patru frats tu-Armãniì (lali Goga, lali Coli, lali Halciul shi lali Santa). Tora dinãoarã el armãnea (el avea armasã nica di tahnima di cãndu u lo cartea) mash cu doi frats tu banã shi noi

mash cu doi lălânji. Shi-atsea cara s-eara vără tihi, shi-atsea cara s-eara vără harauă? Ma tsi vrea-lji fats? Atsea eara.

"Iara, barem Halciul alăsà ună fitică, iara-armasi tsiva după el, nu va-lji cheară numa dip, ma măratlu di Coli nu-agiumsî shi sã-nsoarã, chiru tinir, măratlu..." dzãsi baci ta s-apuitueascã singur.

Eara ca minduit, ma ashi ânji si păru cã canda ãlji lishurà tsiva di pi suflit, ună vării canda lj-cãdzu. Carishti cãtã cãhãri avea-adunatã, măratlu, ti tuts atselj-anji tsi nu loa cãrtsã, di, tut ma shidea shi s-uhta di pi tsiva, anda-armãnea singur, anda nu-avea cu cari s-facã moũbeti. Cartea-atsea canda lj-fu ună yitrii ti suflitlu-atsel ânfarmãcatlu di-ahãti cripari pit cari-avea tricutã.

Multi dzãli dupã-atsea, anda shideam la oi, nu tritsea dzuă s-nu u scoatã cartea dit supani, s-nu u dghivãseascã di dauă-trei ori. Pãnã shi cartea s-avea-nvicljatã di vrea s-dzãts cã carishti di cãndu u-avea loatã. Cadurli, shi eali s-mãryirã di urdinari dit mãnã tu mãnã. Cãt ma multu li mãtream cadurli, tut ma cãnãscuts nã si pãrea lali Goga cu teta tsal Goga shi doilji ficiori-a lor, Linutsa cu Mihali, nã si pãrea cã aseara lji-aveam vidzutã tu mesea di hoarã. Lali Goga, tut ma multu nã si pãrea cã shi-u-adutsea tu prosup cu baci, tut ma multu pistipseam cã baci dealihea avea frats tu-Armãni.

Alantã Viniri, baci iara s-dusi-mpãzari shi-ancupãrã unã carti, u-angrãpsim tuts deadun - el ângrãpsea sh-mini cu baci-atsel njiclu shideam ningã el - shi-ũ pitricu tu-Armãni. Tu carti (ângrãpsi vãhi patru-tsintsi frãndzã) lã spusi-a fratslor tut tsi purta tu inimã, tut tsi-avea adunatã ca ghibor tu suflit ti-atselji multsã-anji tsi nu-avu ligãturã cu elji.

Dupã-atsea loam daima cãrtsã sh-di la lali Santa sh-di la lali Goga ...

Scopia, Shcurtu, 1984.

LA CHUNGI

Eara njeadzã-vearã. Soarli, peanarga-anarga, sã scãdea-nghos cãtã pi schinarea di Blagãsov. Avea nica-ndauũã bãrtsati di cali pãnã la-ascãpitari. Veara, tu hoara-a noastã, Dubrushana, ascãpita soarli stri schinarea-atsea lunga di Gherman, cari eara tu bitisita-a Slatinãljei, aclo iu bitisea shi sinurlu di hoara-a noastã. Aumbrili crishtea, loclu tut loa di s-anvãlea tu-aumbrã. Pisica di-avra, pisica di s-muta unã-aratsi livã, avroasã. Nica s-duchea dãgoarea di era-atsea calda cari-avea heartã tutã dzuũa.

Agustul, atsel an, featsi pluinã, deadirã-ndauũã buni pluinji. Loclu s-avea umplutã cu iarba cari crishtea diznãũ. Picurarlji eara aãno harauũã cã oili-avea tsi s-pascã shi serli s-aduna-aãonja tu garduri shi nu trãvãea tutã noaptea ca di-alantsãlji-anji. Agrãsturlu eara mutati shi loarã di-nvirdza di sãmãniclu cari fitursea ca dintru-apã. Loclu tut, di-aãnganghea, s-videa ca 'nã chilimi veardi, s-pãrea cã eara primveara sh-nu njeadzãveara, la Stã-Mãria-Atsea Marea.

Aushlji s-ciudusea sh-elji cã di-ahãts anji tsi-armãnea tu cãmpu tora prota videa ahtari bun chiro. Oili s-avea-adratã ca cutsãri, ma buni shi dit nai ma bunjlj muntsã. Cu pãstolu tsi lu-avea bãgatã putea ta s-easã di iarnã, cãt tsi s-eara arauũã. Aushlji u tritsea pit minti shi-atsea cã "ahãntu bun nu-i ti bun!" ma di tsi lã eara ta s-treacã pisti cap nu s-aspãrea, cã shtea ghini cã nu-avea iu s-fugã di-aclotsi.

Pit cãmpu ãnyearã tuti iatsãli, puljlji cãnta di s-dipira pisti ponjlji di pi schinari sh-di pit valea di la-Azmac. Azmaclu di sum Chungi s-pãrea timirachi. Shavarlu s-avea-adratã 'nã boi di om, mash ashtipta sãrpurli ta su-l talji. Mãndzãrli lipsea-anvãleari. Shavarlu plãndzea ti-ahtari lucru.

Doi boi pãshtea-arãhati shi-apuituits sum cãvaclu di ningã calea tsi trãdzea ti cãtã Shtip, cãtã-mpãzari cum dzãtseam noi tuts din hoarã. Unlu di boi, purta un chipurici di gushi shi-asuna la cafì unã dari-a caplui. Bãtearea-a chipurlui sã-ncljiga cu cãnticlu-a puljlor di s-avdza ca un cãntic di paradis.

Di pi-un purnu, dit un bãhcie, s-avdza boatsea di cãnticlu-a unlui birbilj, cari nji strãbãtea pãnã tu inimã sh-tu suflit. Tsi cãnta nu puteam ta s-duchimusescu ma, singura boatsi mi-mbita, inima canda nj-durnjea. Dãnãsii niscãntã oarã shi-ascultam. Valea di dighos altu-ahãntu vãisea shi-u scula vazea di vãisea tut Azmaclu. Dumidzali-m, cãtã vlui didesh la un pulj cãt bushlu!? Pi-ngurciliũ di-un cãvac, dãnãsi unã caracaxã shi-ahurhi shi ea di taha cãnta, di shi scutea oclji. S-pidipsea, mãrata, ma boatsea ãlji eara ca aclo sã-li hibã.

Shidzui nica niscãntã oarã-mprostu, cu trãstuljlu deanumirea sh-cu cãrliglu tu mãnã. Lu-ascultai cãnticlu-a birbiljului shi-nchisii calea, cã lipsea sã-nji lu mãtrescu lucrulu.

Ãl tricui Azmaclu sh-mi-arcai anaparti, cãtã la-amurlu tsi-avea criscutã ningã unã bãrtsiri, nu multu mari. Amurili aveahurhitã di-arushea. Arupshu-

ndauă amuri. Nica nicoapti ghini, sh-eara dulsi cã crishta ningã-apã. Mi shintii aclo niscãntã oarã. Li-alãsai amurili shi-nji loai cãlicea ti cãtã la shopatlu Chungghi, cumu-lji dzãtseam cã apa insha dit unã chungghi di loc. Earã cata tu trap. Cãlicea ti pãnã la Chungghi earã strãmbã shi-anvãrligatã di gortsã aghi shi cu pãljuri shi-amuri. Imnam ãngãtan s-nu mi-acats di vãrã pãljur shi s-nu nji-arup cãmeasha di pi trup.

Agiumshu la Chungghi. Apa cura multã sh-nica di largu s-avdza cum gurlidza, aratsi gljets shi dulsi ti beari. Di-apa di la Chungghi shi-agiun s-beai nu tsã fãtsea arãu. Earã multu nostimã shi sãnãtoasã apã. Ahtari nostimã shi-aratsi apã avea shi shopatlu din Curceauuã, a curi-lj dzãtseam Curi-Ceshme - ashitsi nã-avea armasã di la Turtsã. Atsea apã di la Chungghi nu zvumea di-atseia, la loc. Canã nu shtea cata iu zvumea, ma tuts shtea cã earã-adusã di cãtã iuva tu chungghi di loc, shi-ashi li-armasi shi numa la-Armãnjlj-a noshtsã. Turtsãlji, cum ãlji dzãtsea, nu pot sã shtiũ.

Mi-aspilai tu fatsã, ãnji li lai bratsãli scumbusiti pãnã di stri coati, shi biui ãndauã noadi di-apa-atsea arãtsea di Chungghi. Shidzui niscãntã oarã pi cheatra di ningã Chungghi sh-iara biui nica-ndauã noadi di-apa-atsea arãtsea. Nu puteam s-mi nãfãtescu. La Chungghi nica nu-avea-aumbrãtã ghini, ma di-arãtsimea cari inshea cu tutã apã dit loc, nu earã ahãntã cãroari ningã ea. Scosh cuneta dit trastu shi-ũ umplui, sã-nji si-aflã ti calea, cã aveam nica multã oarã innari pit cãmpu pãnã s-lu-aflam paplu cu oili.

Cum shideam ashitsi singur la Chungghi, ashì ca di dupã schinarea di dipardisuprã, avdzãi 'nã boatsi di om:

"Ghea, ghea, Sari, na na..."

Boatsea ãnji si pãru cãnãscutã ma iara earam ca pi-ndauã. Mi mutai ãmprostu s-ved cari easti. Nu s-vidua canã. Boatsea yinea ca dit ascumtish, di valea-nsus. Iara shidzui ãmpadi shi-nji li-aspilam mãnjlì tu-apa tsi inshea dit chungghi, ãnji vinea ghini.

"Poati cã vãrã sh-lji pashti boilji-n vali", ãnji dzãsh cu mintea.

Aclo iu mi mindueam shi mi-aspilam pi mãnjlì, deadi cap baci-atsel marli cu ostenlu tu mãnã sh-cu trastul deanumirea. Boilji pãshtea peanarga-anarga tu trap. Iarba lã li-anvãlea ungljili di cicioari. Baci-avea ãnchisitã la Chungghi ta s-bea apã cã valea-nsus nu-avea vãrã salami fãntãnã.

Mi sculai shi-nchisii cãtã la el.

"Shedz atseia, Dina, nu yina-ncoa cã sh-mini va s-yin cãtã-aclotsi. Aduc shi-un hiuãmnic ta s-mãcãm!" ãnj gri baci shi-nchisi cãtã la mini.

"Iu-i baci-atsel njiclu, lãi bace, nu earã cu tini?" lu-ntribai baci nica niagiuntu la Chungghi.

"Dusi pãnã la mandrã s-ducã-arãtlu, cã di mãnì aclo va s-arãm. Tora va s-agiungã sh-el s-armãnã cu boilji cã mini lipseashti s-nergu pãnã-acasã, am vãrã lucru", ãnji dzãsi baci.

Pãnã zbura shi imna agiumsi sh-el la Chungghi.

"Tini, s-nu-nchisishi sã-lji duts pãnea-a pap-tui, na baci, elu-l vidzui cã li-arãi oili cãtã la màndzãrli di stupanstvu... cãtã-aclo lipseashti su-l caftsã", nji spusi baci shi mãtrea pi mini.

"Niheamã pitã adrã iacea sh-mi pitricu cama-amãnat ta sã-lji si-aflã ti tsinã, ma mini di deaneavra mi-anvãrtescu aoa piningã Chunghi. Avea bãgatã iacea sh-niscãntu mãrcat tu cutlaicã, ma mi nchidicai niheamã aclo dighos shi nj-si virsã. Nica niheamã-ari. Paplu asearaãnji dzãsi cã lipsea s-lu-aflu, azã, cãtã la Ghirenlu-atsel Marli... Maca tora va s-va, s-mi duc cãtã la mããndzãri. Cum dzãts tini?" ãlji dzãsh al baci.

"Ari baia oarã di-anda-l videam mini, sh-poati cã va li dipunã oili cãtã aclo cum tsã dzãsi. Du-ti tini cãtã tu Ghiren. Shedz nica niscãntã oarã, nica-i aãonja, va-l aflji pap-tu. Stãi cã va s-tãljem hiãmãniclu-aestu su-l mãcãm, ma, su-l bãgãm niheamã tu-apã s-arãtseascã", dzãsi baci shi-l silighi hiãmãniclu tu fãntãna tsi s-adra sum Chunghi.

"Bace, di iu zvoami aestã-apã, di iu-i adusã aoatsi? Cari u-ari-adusã pãnã aoa?" lu ntribai mini baci shi-ashtiptam s-avdu tsi vrea nji spunã el.

"Shi turtsãlj nu shtea sã spunã cata di iu zvoami, aclo iuva tu mealu di Calea di Pãzari. Shopatlu-aestu nu eara aoa di totna. Earã shopat adrat, aclo dighos, andicra di cãvaclu-atsel tsi-iãn cali, cata la-amurlu tsi creashti sum cheatrã. Cãndu mi loarã mini aoatsi, la pap-tu, aclo eara, mini lu shtiũ. Multu bun shopat eara, cu niscãnti cupãnji, teasi shi ahãndoasi di puteai s-adachi 'nã cupii-ntreagã dinãoarã. Unã vearã deadi multã ploai sh-vãrã mari arãcãi ãl sãpã mealu, di-aoa-nghos pi la gortsãlji-atselji sh-li scoasi chunghili shi-apa nu s-dutsea pãnã la shopat. Turtsãlji eara oarfãnji sh-nu s-featsirã mucaeti s-bagã alti chunghi. Noi Armãnjli aoatsi shideam mash iernurli shi-ashitsi armasu ni-adrat pãnã tora. Tricurã anji di dzãli, cupããnjli bãtãsirã, bãtãsi shi shopatlu sh-li sãparã, li freadzirã Turtsãlj ta s-nu lã-ambudghiseascã-a prãvdzãlor. Aoatsi nu pãturã s-adarã tsiva cã easti multu tu trap shi-acatsã-arãcãili andau da tsiva ma mãri ploi. Arãcãili-atumtsea yinãmproasti shi-adunã tut tsi lã sta dininti. Iara, bunu-i sh-ashitsi. Apa lji-u multu bunã shi sãnãtoasã. Shi-agiun s-eshtsã sh-nipãtut s-eshtsã cara s-beai di ea nu tsã fatsi-arãũ ..."

"Hiãmãniclu ari-arãtsitã tora ma aidi su-l tãljem su-l mãcããm!" dzãsi baci sh-lu scoasi dit fãntãnã.

Unã tsi-lji bãgã cãstura cripã pi dauũã. Arosh ca sãndza. Ænji bãgai mãna-n gepi s-nji scot sh-mini cãsturicea-a mea ta s-talji cu ea shi s-mãc di hiãmãnic. Mi-astãljai dinãoarã. Cãsturicea nu eara-n gepi, ni-avea cãdzutã iuva. Iara mi pusputii pi-n gepi, ma nu bre, nu eara.

"Lele, lãi bace, lãi, cãsturicea mini nu u-am. Iu s-u chirui bre pustenca? Iu sã-nji cãdzu?... La-amurlu-atsel din cali mãcam amuri, aclo nji-ari cãdzutã.

Preagalea cã va s-nergu s-ved", dzãsh shi dinãoarã mi sculai ca shirpitat.

Cu irusha fudzii ãnghos. Nershu la-amur, mãtrii pri iu mi-anvãrteam la-amuri shi-ũ vidzui aspindzuratã di-unã lumãchitsã di-amur. Mi hãrsii, u loai cãsturicea sh-cu irusha mi turnai cãtã la Chunghi iu eara shi baci.

Anda-agiunshu aclotsi, baci shi-u-avea măcată filiea-a lui.

"U-aflash, lài Dina, na baci?" mi-ntribà baci shi ca hamu-arăsi.

"U-aflai... nji-avea cãdzutã tu-amur iu măcam amuri. Cara s-nu u cãftam tora, carishti iu vrea-nji lipsea sh-iu vrea u caftu? Vrea mi-agãrsheam pri iu tricui shi vrea s-ducã sh-ea la-alanti", dzãsh mini ca-arshunat, cã shteam cã aveam chirutã multi-ahtari cãsturici.

"Sãnãtati, shi-altã va s-ancupãram..." dzãsi baci.

U loai filiea di hiunãnic shi-ahurhii di măcam.

"Cãndu mi loarã mini-aoatsi, aveam aflatã shi-un pap Cola-l Cuvatã. Un njicuzancu-aush ... unã palmã eara. Poati s-avea shi cama di sheaptidzãtsãtsintsi di-anji. Nica s-tsãnea. Cãti vãrãoarã s-dutsea sh-dupãu calji. E, tsi bunacicu-ausheac eara, tsi gean bun tsã-avea pi el!... Nu shtea ta s-dzãcã nu. Di cum mi loarã mini ... ahãt cara s-bãnã ... trei-patru meshi, nu ma multu ... Unã dzuuã, cum yinea di dupã calji, dãnãsi la Chunghia-aestã di biu apã shi cum s-aplicã duchi cã lj-si-arupsi tsiva tu mesi. Oh-oh, unã stãmãnã, shi muri fãrã canã tradziri, di-mprostu cum dzãc aushlji" dzãsi baci shi-lji aplicã oclji-nghos, mătrea tu fãntãna tsi s-adra sum Chunghi.

Nu-adapsi canã-altu zbor. Ælji vini vãhi strãmbu? Ælji vini vãhi greatsã ti paplu Cola-atsel cari mini nu lu shteam. Cara nji spusi cã eara un bunacicu-ausheac canda shi-a njeia ãnji vini strãmbu, greu cã s-dusi omlu dip di pi tsiva.

Ashitsi vãhi lj-eara-ngrãpsitã? Cari tsi putea s-adarã aclo.

"Tini, nu lu-aveai tsiva, bace, paplu Cola-atsel?", ãlji dzãsh al baci shi-l mătream ãntr-ocljii.

"Nu, nu lu-aveam tsiva, ma multu mi vrea, shi tu-atselji ãndoi meshi tsi fui cu el multu nji-avea intratã tu inimã. Mi vru ca ficior a lui. Dobru om, om ca pãnea, bun crãshinescu suflit ... Nu shtea tsi-i vreavã ... Cãndu imna s-avea-ngãtan sh-pi furnigã s-nu calcã ... sh-furnidzli nu putea ta s-plãngã di el..." dzãsi baci shi mãtri naljura, carishti cãtã iu?

Mătrea iuva largu, largu...

Shidzum nica niscãntã oarã-ashitsi tãcuts. Baci sh-minduea tsiva - la bana-lj cu zii-a lui? Nu shtiũ. Avea, mãratlu, tsi sã spunã, ma nu-avea-a curi cã ...

"Dina, soarli-aplicã ghini, ma fudz tini ta s-nu-amãnji shi s-ai oarã sh-ti turnari-acasã. Va-lji arãtseshtsã sh-pita-a pap-tui... Mini va s-shed nica ni-heamã, pãnã s-ca yinã Mita di la mandrã. Aidi, fudz..." dzãsi baci.

Mini mi sculai shi-nji loai trãstuljlu deanumirea. Fãrã zbor ãnchisii schinãrica di stri Chunghi. Ælji vidzui doilji boi iu pãshtea di iarba-atsea veardea dit Azmac. Añnanghea-l vidzui shi baci-atsel njiclu iu yinea-ncãlar pi gumar di la mandrã. Nu-lji grii tsiva cã earam largu shi nu vrea s-avdã.

Azmaclu-nsus s-avea-aumbrãtã ghini. Trãdzea unã livã-avroasã. Imnam ãnyii-nyii ta s-agiungu cama-añonja la Ghirenlu-Atsel Marli iu lipsea s-lu-aflu paplu. Earam singur tu traplu tut, ma nu-nji eara fricã di tsiva. Nica-avea soari shi-aveam criscutã tu cãmpu nica di njits. Cãmpul, cu mushutetsli-a lui, nã-

apuituea tu inimă, nă-ngăldza shi putes nu nă aspăream. Imnam calea shi-ascultam apa cum chirchira tu trap, broshsălji cum sh-ănta tu pătoclu cari s-aduna tu un meal cădzut.

Cum imnam sârăsit, vidzui cum dit un amur să zmulsi un ljepur sh-lji-u plăscăni di fuga. Fudzea ca găgosh. Până s-ca mi duchescu mini s-aurlu, el ascăpită după dzinica tsi s-muta din vali. Cu frica nu-ari shicai, atumtsea ti fatsi ta s-aladz cu tută putearea. Dzăc aushlji că di frică s-fudzi ma di-arshini nu s-fudzi. E, lai aushi-a noshtă gura uscată putes s-nu vă hibă că tsi zboară vă inshiră dit ea!

Ti putsănă oară-agiumshu la fântăna di sum Ghiren. Nu dănăsii la ea că apa di la Chungi nica nj-tsănea seati. Mi-mprustai schinărica cătă tu-agurlu-a Puranjlor. Spunea aushlji că di vără etă, carishti cându, tu-agurlu-atsel avea băsearică. Nica s-vea ună gumăradă di chetsari. Aclotsi-avea hoară crăsh tinească. Simitliea s-dzătsea. Aclotsi iu eara sirinjea ti oi nica s-cănushtea chetsarli di stiznjili di casi. Di mari zălumi di Turtsă sh-di furi, crăsh tinlji s-mutară tu loclu iu easti hoara-a mea Dubrushana. Ashitsi spunea-aushlji, ma-a lor tut lă pistipsescu mini.

Căt inshii tu-agur avdzăi 'nă-alătrari di căni. Di pi boatsi-l duchii că eara Culju-a nostu. Sh-el mi cănăscu nica di largu shi s-hiumăsi cu-alăgarea cătă mini. Paplu avea-agiumtă nintea-a njia tu Ghiren. S-cljeamă că mini-aveam amănată. Ăl vidzui shi paplu iu shidea-mprostu shi-apura la agur s-nu intră oili tu znjii. Bămbacurli s-avea faptă-atsea veară ună boi-om, arăpănati di ciushchi. Cafi-ună zărtsină avea silighită căti patru-tsintsi lumăchi. Cipitli nica lă eara verdză shi nica putea ta s-leagă shi-alti ciushchi. Ma-nelo, s-vea un agur di susami. Tsă eara 'nă susami, aidi-aidi, tsi nu să spuni.

Paplu, vidzu că mi-aprucheam shi-nchisi cătă mini. Li vărghi oili cătă tu Ghiren, cătă tu lărdzimi shi dănăsi la-aumbra di un dzardzalin tsi-avea criscută tu-un hersu. Trapshu sh-mini cătă-aclotsi. După mini imna Culju aĝno harauă, mash ānciunjea shi u-arca coada di harauă că mi videa.

"Bună-ts oara, pap", dzăsh mini, shi-adapshu, "mini-amănai niheamă că mi-adunai, la Chungi, sh-cu baci-atsel marli, shidzui niscăntă oară sh-cu el".

"Ghini, na pap, ghini, nu-amănashi, tu oară vinish că sh-mini tora căt agiumshu, tora ia, nica nu shidzui āmpadi..." dzăsi paplu sh-mi mătrea cu ună ascăpirari āntr-ocljii.

"Culju multu-i pi chefi tsiva ază? Tsi lu-acătsă harauă di cap ahăt?..." lu-ntribai paplu.

"A, Culju, ază lu-ari pachi lucurlu... acătsă un ljepur acloia tu-agrăshiti. Nu-avea-acătsată di multu, ma ază sh-featsi Pashtili sh-el. Tora nu va-lji măcă shchiloptănjlji, ni ază ni mănă, până să-lji si zgăvărnească sh-deapoea iara va s-shutsă ca mushatslji shi zahari va lj-si pară, alasu-l tini..." dzăsi paplu sh-ca hamu-arăsi, măttrindalui cătă Culju, cari shi-avea loată coada deanumirea shi s-dutsea cătă la oi.

"Nu pătushi sã-lji lu ljai, papo, tsi lu-alãsashi su-l mãcã? Eara mari ljepurlu?" lu-ntribai paplu.

"E, cum va-lji lu loam ashitsi, el sh-lu-acãtsã, a lui lj-eara tu tihi, sh-el, mãratlu, ari gean sh-lipsea sã-lji tragã 'nã carni zefcã tora tu njeadzã-vearã. Sh-el, cara nu shi-acatsã singur, cari va-lji lu da? Nu eara sh-multu mari, sh-tu dauũã-trei mãshcãturi lu-ngljitã tut... A, sã-lji facã ghini, tsicara!" dzãsi paplu shi-arãsi.

"Papo, oili s-nu s-ducã tu vãrã znjii, ma aidi s-neardzim cãtã-aclo..." dzãsh mini, cã videam cã oili fudzea ca-aõonja cãtã la unã susami cari eara-mplinã di iarbã.

"Nu s-duc. Va s-da pãnã di-amuri sh-va s-toarnã-ncoa, iu va s-ducã, ari iarbã pisti tut... largu easti-agurlu... Dina, tini alasã-nji trastul cu pãnea sh-fudz, cã ashì s-pari ma oara s-dutsi shi s-nu-adunã gaile iaci-ta, a na pap", ãnji dzãsi paplu cu-unã mari cãldurã tu zboarã cari insha dit suflitlu-a lui bun.

"Aidi s-fug tora maca papo cã va mi-ashteaptã shi baci-atsel njiclu cu boilji pi la Azmac iu-lji pãshtea deaneavra".

"Dina, mãni cara s-pots yina cama-aõonja la mandrã s-nji-u-aduts pãnea cã voi ta s-li fac oili cãtã la Scarã shi s-versu cãtã Slatina. Ashitsi sã-lji dzãts a iaci-tai. Aidi, tora fudz, cã ia shi oili s-aspãrearã tsiva..." ãnji dzãsi paplu.

Arcai trãstulju deanumirea, gol, shi-nchisii padea-nghos cãtã la traplu tsi s-dutsea cãtã la-Azmac. Cã nirdzeam cãtã-acasã sh-cicioarli canda mi dutsea cama-aõonja.

Scopia, 1983.

LA SCULIA PICURĂREASCĂ

Primveara cât avea-agiuntă. Voi ta s-dzâc cât avea-ahurhită s-arnjudzească pi primveară. Vanghilizmolu-avea tricută. Trâdzea un not căldăros shi neauă s-tucea cu minuta. Loclu tut hirbea di-apă; câtă tut iu călcai eara hârhală shi ma multu la polji a surinilor. Sum nivaljurli di neauă avea-ntsăpată catsitli, crehti shi mushati. Lu shtim tuts cânticlu a catsitâljei! Iarbă ti oi nica nu-avea inshită. Oili-alăga schinârli cât s-lă si da cicioarli shi s-bea apă. Nica li hârneam la cupânji.

Ună dzuă paplu mi lo sh-mini la oi. Eară Sămbătă, ma dascalu-avea tsiva lucru sh-nă spusi nica di Vinirea că nu vrea să-nvitsăm. Mini earam aĝno harauă. Nica di dixeară iacea nji-ndreapsi trastul, ânji băgă păni, cash shi-ună cunetă ti-apă. Cărliglu lu-ndrupăi ningă ushi nica di dixeară, că s-nu lu-agârshescu tahinima pi-aĝunji. Cărliglu totna-l purtam cu mini anda nirdzeam după oi. Nu s-fatsi picurar fără cărlig! Mini lj-dzătseam cărlig, ma el eară cărlighits, cu-ună cărlibănici, adrată ti mirachi, chindisită. Ciumăghitslu nu-avea ma multu di-un metru sh-tsiva, ma di mini iara nu-artisea multu, că sh-mini nu earam carishti cât. Aveam dzatsi-anji.

Di penura di după ushi u-aspindzurai shi caputica. Eară-adrată casten ti mini. U-avea-adrată Silca araftul. Halali să-lji hibă, u-avea-adrată ca păpushi. Cât tsi s-didea ploai mini nu-aveam zori cu caputica. Di-alantsă picurari mi-alidzeam cu-atsea tsi nu purtam tamberi shi tsăruhi di fashi cu tsărcohinj, ma purtam păputsă di gumă - pirotschi cum lă dzătseam. Baci-atsel njiclu purta tsăruhi ma eară sh-ma mari cu nauă-anji di mini. Nu m-âncăpea loclu di harauă că vrea s-nergu după oi, că vrea li păshteam cu paplu oili-a noasti. Dixeară anda mi băgai, tută noaptea mi-nyisam cu oili shi nu pătui ta s-dormu. Vără va s-dzâcă că nu-i vără lucru ti-nyisari sh-ti nidurnjari, ma ti mini eară, sh-ialtu tsiva.

Vărăoară-apiri. Mi sculai, mi-ndrepshu shi cu baci-atsel njiclu-nchisim cu ĝumarlu-ncărcat cu hrana ti oi, ti la mandră. Calea imnam ângătan shi mardzina că s-nu călcam tu-apă că cicioarli lipsea să-nji hibă tută dzuă uscati. Vărăoară-agiunsim aĝnanghea di mandră. Oili nica eară-ncljisi tu mandra-atsea marea. Paplu s-anvărtea dininti-a călivâljei. Oili nica nu li-avea silighetă că avea arauă shi s-nu să-nfarmăcă oili. Di pi schinarea di-aĝnanghea di mandră nji-arcai oclji. Sh-tora canda u ved dininti; mandra-mplină di oi albi shi laăi shi-ahăts njelji. Nj-si păru nai ma marea mushuteatsă tsi poati ta s-hibă pisti loc. E, lai Armăne, ună etă va li suschiri oili, ma iu suntu? Sândza apă nu s-fatsi sh-di tsi intră tu el nu easi culai-culai!

Culju, cānli, cât nă vidzu s-hiumăsi câtă la mini shi-ahurhi di mi hârsea shi-nciunjea di harauă că mi vidzu iara după-ahăt chiro. Culju eară un mari shi gras cāni, gioni cāni cari nu s-aspărea di tsiva, ni di luchi ni di-altă vără-aĝrimi.

Di gushi purta un tiniche cu sulii, ta s-nu-l măcã cãnjli cãndu s-nica cu elji. Culju daima s-nica cu cãnjli-a vitsinilor cã nu didea tsiva s-aproachi di cupiea di oi. Li cãnushtea tuti oili-a noasti shi nu didea sh-vãrã oai s-aleagã di cupii.

Nu puteam s-aravdu s-imnu dupã gumarlu cu furtii shi mi hiuãsii cu-alãgarea plailu-nghos cãtã la mandrã. Culju, sh-el ansãrea plailu-nghos dupã mini. La mandrã mi-ashtipta paplu. Hãrsit, cã nu mi-avea vidzutã unã stãmãnã-ntreagã. Paplu eara veclju picurar, nu putea shi nu vrea s-li-alasã oili singuri tu mandrã. S-nu s-fãtsea vãrnã znjii.

Vãrãoarã-agiumsi shi baci-atsel njiclu cu gumarlu shi cu hrana ti oi shi cu trastili cu pãnea ti paplu shi cu trãstuljlu-a meũ cu pãnea ti mini shi cuneta cu-apã. Mini dinãoarã trapshu cãtã la mandrã sh-li mãtream oili cari durnjea unã ninga-alantã shi njelji cari durnjea ningã mãmãnjlji-a lor.

Baljea-atsea marea, cãt mi vidzu, dinãoarã vini la ushi sh-mi mãtrea ãntr-ocljji. Balja eara imirã oai, totna ãlji dideam pãni dit mãnã, ma tu-atsea oarã nu-aveam sã-lji daũ. Baljea-l deadi caplu shi clopatlu silighi nã dultsi shi bunã asunari. Vrea sã-nji dzãcã cã nu lipsea s-u-agãrshescu. Mi mãtri njilãoasã. A njeia canda-nji cãdzu njilã shi nershlu tu cãlivã shi di pãnea-a mea dit trãstulj fregi un cãlcãnjits. Trapshu la ushea di mandrã. Baljea, canda-avea duchitã cã tsi lji-aveam minduitã sh-nu s-trapsi di la ushi. Pãnea u tsãneam ca dupã mini (cum fac ficiorlj-atselj njitslji anda s-agioacã) ta s-nu mi veadã Baljea cã-lji duc. Ea iara-l deadi caplu shi iara mi mãtri-ntr-ocljji shi-ahurhi di shi-alindzea budzãli. Mini u trapshu mãna di dinãpoi sh-lji-u ded pãnea cãtã ea. Baljea, lji-ascãpirarã ocljlji di harauũã, s-mutã cu cicioarli di dininti pi cãrari shi cu gura u-arichi pãnea dit mãna-a mea. S-trapsi di pi cãrari shi-ũ mãcã pãnea shi iara mi mãtrea, ma tora ca cu harauũã. Mini tesh mãna shi-ũ hãrsii Baljea pi cap. Ea nu s-trãdzea cã sh-li vrea hãidili. ãl deadi iara caplu shi clopatlu iara-asunã.

U-alãsai Baljea s-doarmã tu mandrã shi nershlu tu cãlivã ta s-mi-ngãldzãscu la foclu tsi lu-avea-apreasã paplu, cã tãhinãrli nica eara-arcãroasi. Paplu trapsi niheamã di-arãchia tsi lji-u-avea pitricutã iacea tu un shushic ca soi di pãgur. Atsea lj-eara unã soi di tãimi-al pap. Paplu nj-deadi di trapshu sh-mini di arãchiea-a lui, ta s-mi-ngãldzãscu nãuntru.

Soarli-ansãri ca-ndau bãrtsati. Loclu s-avea-ngãldzãtã, arauũa s-mutã. Gustãm tuts treilji, li hãrnim oili shi iara li bãgãm tu mandrã ta s-alidzem njeljlji cã vrea li-arãim oili. Paplu cu baci dãnãsirã la cãrarea di mandrã shi-ahurhirã di lji-alidzea njeljlji sh-nu lã didea ta s-easã tu oi. Njeljlji s-avea-nvitsatã shi nu didea zori ti inshari. S-mintea tu oi atselji cama njitslji, cari nica nu-avea datã pi mãcari, atselji cama tãrdzatslji. Dinãoarã bitisirã cu-alidzearea-a oilor. Oili singuri-arãea hunica di mandrã-nsus cãtã stri mandrã. Eali shi shtea ca di cafi dzuũã cãtã iu li dutsea.

Paplu sh-lo tãmbarea deanumirea, cãrliglu sh-cu trastul shi-nchisi cãtã dupã oi. Lji spusi-al baci cã sã-lji siligheascã njeljlji cãti niheamã s-alagã pi nafoarã shi s-ducã shi pãnã la fãntãnã ta s-bea shi-apã. Sh-mini nji-arcai trastul deanumirea, nji-u loai shi caputica pi-unlu brats, ãl loai shi cãrliglu tu mãnã. Adram tut cum adra paplu. Ashitsi mi-nvitsam cum ta s-escu picurar bun. Paplu ninti sh-mini dupã el, u lom dupã oi. Di-ağnanghea di mandrã ãlji grii-al baci cã su-l hãrneascã ma ghini njelu-ali Balji, cã multu lu-aveam tu chefi.

Oili-arãirã plailu ghini shi shutsãrã schinarea di cãtã la Mamut-Tepe shi cãtã Bairam-Tarla. Plailu, sh-el canda hrisusi shi-nye di cupiea di oi sh-di clopatli cari bãtea ti mirachi, ca sãhati.

Paplu sh-cu mini tsãneam arpa di dipardisuprã shi tuti oili li-aveam dininti.

"Ashitsi, na pap, tini, sã shtii cã picurarlu totna lipseashti sã sta ningã oi, ma lipseashti shi s-li veadã tuti oili, ocljlji totna lipseashti sã-lji hibã patru. Nu lipseashti s-li chearã oili di dininti. Tini eshtsã fìcior di la sculii, ma iara lipseashti s-nu ti-agãrsheshtsã cã tradz zãrtsinã di familii picurãreascã shi lipseashti sã shtii tsi s-cljeamã nutrita-a oilor. Oaia-i 'nã pravdã vluisitã di Dumidzã shi totna-l hãrneashti omlu, ma shi omlu lipseashti s-u mãtreascã oaia. Avdzãsh?" ãnji dzãsi paplu sh-mi mãtrea-ntr-ocljji.

"Avdu, papo, avdu, shi lipseashti s-njii spunj tut tsi lipseashti ta sã shtiũ, cã nu-i ghini s-mi-arshunedz mini vãrãoarã cã nu shtiũ ti tut cum lipseashti s-poartã un picurar, cari lj-easti borgea-a picurarlui. Mini, cara nergu la sculii nu pot s-mi-alas di-atsea tsi nã easti tehnea-a noastã. Nu lipseashti dinãoarã s-cãlcãm cu cicioarli unã tehni tsi u featsit voi, eti pisti eti shi bãrni pisti bãrni. Cara s-nu eara-aestã tehni sh-noi nu vrea s-him Armãnji cum him azã! Dracu shtii tsi vrea s-him, ma-Armãnji nu vrea s-him", lji-u turnai mini-al pap.

Paplu s-ca mindui niheamã la zboarãli-a meali. Mutã caplu shi oclji ãlji silighi ta s-mãtreascã largu iuva, carishti iu? Deapoea lu-aplicã caplu shi s-minduea canda lji-avea chicatã fãrmac tu inimã, canda lj-si plãntã vãrã penurã tu inimã.

"Nu vrea s-him Armãnji!..." dzãsi shi-l deadi caplu sh-cãdzu tu nica mahãndoasã mindueari.

Culju shidea tu-alantã arpã-a cupiiljei. Li-avea oili tuti dininti ca un bun picurar.

Oara tritsea, oili cicior dupã cicior, cu pãshtearea u-alinarã schinarea cãtã Mamut-Tepe. Pãshtea-arãiti shi sãrãsiti. Cãnlì imna ca chihãe dinãpoi ori tu arpã lã tritsea, ma nu s-dispãrtsa di cupii.

Anda inshim pi schinari-n dzeanã, avdzãm un plãscu di tufechi. Mini mi-aspãreai. Culju sh-el li ciuli urecljili, shi-ahurhi di-alãga cãtã-aclo di iu-avea vinitã plãscul. Oili, sh-eali s-aspãrearã shi s-adunarã stog. Paplu-ahurhi di lã-ashuira ta s-li-apuitueascã. Aurlã sh-dupã Culju. Culju s-turnã cãtã cupii, ma tut s-shutsa cãtã-aclo.

"Văinits, more suntu! Nu-i tsiva, aŭ vărã manevrã, tora va-lji videm, nu ti-aspari, na pap!" dzãsi paplu shi-ahurhi di lã ashuira-a oilor.

Oili s-ca sãrãsirã shi iara-arãirã plailu.

Tora, paplu ninti sh-mini dupã el, inshim pi schinari. Mãtrim aĝnanghea cãtã Bairam-Tarla sh-li vidzum camioanili-a vãinitslor iu shidea-ardãpsiti un dupã-alantu. Li misurai: dzatsi.

"Papo, mãtrea, dzatsi camioani, mãtrea!... More cãts vãinits, lãi papo!... Tsi-adarã elji, papo, cãndu va s-fugã?" lu-ntribai paplu ca-aspãreat.

"Sã-nveatsã ta s-plãscãneascã cu tufechli, na pap, nu suntu fricoshi, nu ti-aspari, tora va-lji vedz sh-di-aproapea. Va nirdzem cãtã-aclo. Fudz di li-abati oili cãtã-aclo", mi ursi paplu.

Mini mi hiuãmãsii cu irusha cãtã arpa di oi tsi eara cama nãpoi sh-li loai ãncicioari ta s-li duc cama-aĝonja. Oili s-ca ciushuirã, s-aspãrearã shi s-adunarã stog.

"Dina, nu-ashitsi, na pap, nu li-aspari oili-ashitsi, cama peanarga!" mi vãrghi sh-mi urnipsi paplu, di-aclo iu shidea-ndzeanã pi schinari.

Mini loai di li-adunam peanarga-anarga shi oili iara s-sãrãsirã shi loarã cãtã iu li-ndriptam mini. Tora sh-mini mi-ascultarã oili, canda sh-eali duchirã cã earam un picurar diznãu shi cã nu shteam cum lipseashti ta s-li chivirnisescu shi cum s-li cumãndãrsescu.

"Alasã-li tora, Dina, alasã-li oili sh-yina la mini, tora eali singuri va s-ducã cãtã-aclo", mi urnipsi iara paplu.

Mini loai irusha cãtã la paplu shi dinãoarã inshii pi schinari. Cãt agiumshu ningã el, ahurhi di mi cãtuĝursea:

"Dina, nu s-avinã oili-ashitsi, na pap, oili sh-vor peanarga-anarga, nu cu irushea ... Vedz cã cum s-aspãrearã shi s-ciushuirã?... Nu lipseashti-ashitsi", ãnji tsãnea lectsii di picurãrlãchi paplu.

"Ghini, lãi papo, altãoarã va sã shtiũ sh-mini... dimi dzãsim cã lipseashti s-nji spunj tut cum lipseashti s-adar ta s-escu bun picurar", ãlj dzãsh al pap.

Iara, canda trimbura tsiva tu mini. Paplu mi mãtri shi ham-arãsi. Videã cã loam ãn cap tut tsi-nji spunea sh-tsi mi urnipseã.

Paplu sh-lo trastul shi cu tãmbarea shi s-apruche di cupii shi-ahurhi di li-anvãrtea ta s-nu s-asparã oili cã s-aprucheã di schinãrica iu eara-ardãpsiti camioanili. Un di vãinitsli ãlji gri ta s-nu li ducã cãtã-aclo oili, cã nica s-plãscãnea. Paplu lu-ascultã sh-li vãisi oili cãtã tu-alantã fatsã.

Nu tricũ multã oarã shi-un di ofitserlji-nchisi cãtã la noi. Imna shi canda s-mindueã. Eara-analtu, dauũã di mini, ãndreptu ca tufechi, pripsit, ca ofchiu tu mãnji sh-tu pãltãri. Pi-unlu brats shi-aveã arcatã shinela sh-pi-alantu, pi-anumir, purta aranitsa.

Paplu-nchisi cãtã el shi s-ghunuirã. Mini imnam ca cãtsãlic dupã elji. Paplu zbura unã misticãturã di machiduneashti, di sãrbeashti shi di-armãneashti. Ofitserlu lu-ntriba ti oi sh-ti bana picurãreascã. Paplu lji spunea cãt puteã shi cum shtea, ma ma multu dzãtsea:

"Dobro, dobro! (Ghini, ghini)".

Ma, iara doilji s-acăchisea. Ofitserlu nu-shi loa oclji di pi paplu, di pi stranjili-armăneshtsă sh-di lănă, di pi trastul cu tămbarea cari lj-shidea-arcată pi-anumir. Ălji lu căftă ta su-l veadă cărliglu shi lu-anvărtea caplu shi multă oară nu dzăsi tsiva. Ma multu s-njiră pi cărlibana cari eara chindisită shi multu uidisită. Iara lu-anvărți caplu sh-tsiva nu dzăsi.

Shi-arcă oclji sh-pi mini. A njeia canda nj- tricu 'nă frăshti, ma iara nu-nji eara multu frică că earam cu paplu shi ofitserlu nu s-părea vără om fricos.

"Tsi-adari tini ficior? Nu nerdză la sculii?" mi-ntribă ofitserlu pi sârbeashti.

"Nergu..." mash ahăt putui ta s-lji spun.

"Dascalu easti bun? Vă bati căti vărăoară?" iara mi-ntribă ofitserlu.

Mini mi sârăsii shi cama nu nj-eara frică.

"Nu mi bati, elu-i bun dascal..." ălj turnai mini.

Ofitserlu sh-băgă măna tu-aranitsă shi scoasi ună mari ciuculadă shi-ună conservă di carni shi nj-li deadi. Al pap ălji deadi ună cutii di tsigari shi-ună cutii cu hălvă di-albul.

"E, fala ti, drugar ofitseru" ălji dzăsi paplu.

Ofitserlu nu-shi trădzea oclji di pi paplu. Canda vrea s-lu-ntreabă tsiva ma nu shtea cum s-ahurhească. Lj-eara-ndirsi. Avea vără tsindzats di-anji, poati sh-cama, poati sh-ma putsănji.

"Di iu eshtsă vinit aoatsi, tu-aesti locări?" ăntribă ofitserlu.

Oclji lji-ascăpirară shi-ashtiapta cu ni-arăvdari, tsi vrea lji spună paplu.

"Parapăpnjli-a noshtsă ă vinită di-nghos, dit Gărtsii, ninti di vără dauă suti di-anji ... nu shtiă bash căndu ... ashitsi tsiva ... spunea-aushlji pirmifi ... Di Ğramustea viniră, noi him ĝrămusteanj – Armănji-ĝrămusteanji nă dzăc a nauă", dzăsi paplu shi mătri nanăparti, cari shtii cătă iu-lji chirură ocljilji.

"Voi hits ĝrămusteanji"... dzăsi ofitserlu, shi tăcu.

Un nod canda-lji dănăsi shi-altu tsiva nu pătu ta s-dzăcă. Iara mătri pi paplu, lă si-astăljară mătrelji.

"Ashitsi spunea aushlji-a noshtsă", adună schinărli paplu, "cari poati să shtibă iu s-află Ğramustea-atsea? Cari s-ari dusă-aclotsi? Ashitsi nă funĝrăpsită... Tora him aoa sh-lipseashti ti-aoa ta s-nă minuim", iara dzăsi paplu. Tu-atsea oară duchii că sh-tu zboarăli-a lui sh-tu boatsea-a lui avea ună vării cari-ngrica di zboarăli li-alidzea sh-li curma un di-alantu.

"Shi-a melji păpnjli shi-u trag zărtsina di-aclotsi, di Ğramustea, sh-elji suntu vinit di cu chiro dit Gărtsii. Elji trapsiră nica di-atumtsea cătă tu Sărbii. Tora bănăm Belgrad. Di căndu shtiă tată-nju băneadză Belgrad. Mini nu minvitsară-armăneashti părintsălji shi nu shtiă, ma acasă nica-avem caduri di păpnjli cari suntu tu idghili-ahtări stranji ca-a tali. Ti-atsea sh-ti cănăscui ... di pi stranji ..." zbura ofitserlu shi ocljilji ălji si năpăiră di vlăngă.

Dauă lăcărnji ălji si-azvărnuiră pi prosuplu-atsel sprilungul, shi sursit.

Paplu, ca preăgalea, dzăsi:

"Poati, s-trapsirã multsã di-Armãnjli sh-cãtã tu Sãrbii. Nu mãtrea cari cãtã iu fudzea, cum spunu-aushlji, cã vãrã blãstimat di-Ali-Pãshe arsi multi hori sh-tsiva cãsãbadz armãneshtsã ... Spun multi pirmifi aushlji-a noshtsã cã cum s-alumta, ma tsiva nu-nchirdãsirã, Gheganjlji sh-cu Turtsãlji eara ma multsã ... Cum spunea-aushlji, aeshtsã, a noshtsã pãpãnji cari vinirã tu-aesti locãri avurã tihi, cã beilu cari tsãnea pi Velis eara-ncãceat cu-atsel Ali-Pãshe sh-ti inatea-a lui lji-apurã Armãnjli. S-pugudi vãrã om bun. Ma, ti-atsea shi-Armãnjli lji-adrarã mari buneatsã cu-atsea tsi lji-u yitripsirã hilji-sa; sh-di-atsea oarã atsel bei nica ma multu lji-avea tu vreari-Armãnjli ..."

Ma multu paplu nu-adapsi shi mãtrea-mpadi shi canda s-avea-arshunatã cã purta nica tsãruhi di fashi sh-cu tsãrcohinji. Ofitserlu purta pãputsã, aidi-aidi ...

Oili avea-arãitã bãgatlu cãtã la Maslinchi, avea umplutã cheptul di cãtã Bairam-Tarla. Niscãnti s-avea bãgatã, s-fridzea tu soari. Cãnli shidea tu-arpa di disuprã sh-li mãtrea oili tuti dininti. Cãtã vlyuyi, Dumidzali-m, dideshi la unã pravdã!! Cãnli fãtsea cãt un picurar.

"Dina, a na pap, fudz cãtã la oi cã s-nu s-arucã cãtã dupã schinari. Aidi, abati-li, cã dzuã dusi ... Aidi, cã va s-mãcãm sh-niheamã pãni", ãnji dzãsi paplu.

Shi mini nu-ashtiptai altã dzãcã, ãnchisii cãtã la oi. Inima ãnji si umplu anda mi-aprucheai di cupiea di oi, anda li vidzui cum tuti unã sutã shi tsindzãts di oi eara-arãiti aãnganghea soari...

Paplu-armasi cu ofitserlu, ma nu-avdzam cã zbura tsiva. Doilji canda-amutsãrã, canda gurili panã l-avea acãtsatã, canda sh-plãndzea laili; cã unlu nu u shtea limba-lji di dadã shi cãndu astãvãrsi, dupã multsã-ãnji, Aarmãn cari eara-alãxit tu stranji cari eara idghi cu-atseali tsi li purta shi pãpãnjli-a lui, cumu-lji videã tu caduri, ma nu shtea sã zburascã cu el; shi-alantu cã shi-adusi-aminti cã shi-a lui nipots poati cã unã dzuã ashitsi va s-arshuneadzã ... cã va u-agãrsheascã limba-armãneascã pi eta tsi vini sh-cãndu ficiorlji tuts s-duc la sculii shi-armãn ta s-bãneadzã tu cãsãbadz, asprãndits pit mãhãladz shi cãti unã-dauã casi tu-alti suti di casi Machidunits.

Ofitserlu ãl ca mãtri nica niheamã cãrliglu, ãl ca-anvãrti tu mãnã. Ocljilji nu lj-si disfãtsea di cãrlibana-atsea chindisita. Paplu-l lo cãrliglu shi lu-mprustã ningã el. Cãrliglu-artisea di el: canda-lji undzea, ãlji shidea ca un schiptru di vãsilje. Vidzui di-aãnganghea cã s-ghunuirã shi sh-loarã calea, cafi-un la lucurlu-a lui. Ofitserlu, carishti tsi s-mindui, carishti tsi-lji tritsea pi-n cap?...

Paplu lo irushi cãtã la oi. Tu niheamã di oarã vini ningã mini shi shidzu mpadi.

"E, Dina, Dina... vidzushi, na pap, cãtã-amãrtii adrarã pãrintsãlji-atselji tsi nu sh-lu-nvitsarã ficiorlu-armãneashti? Cãtã-amãrtii! ... Om ca vlãstar, sh-pi tsi potisi easti shi s-nu poatã s-cascã gura shi sã spunã un zbor pi limba-lji di dadã! Harami sã-lji hibã laptili di dadã tsi-l supsi! Loclu s-nu da di pãrintsãlji-atselji pi-amãrtiea tsi u-adrarã! E, lai Dumidzali-m, cãtse tsã trãpsesh ocljilji di

pi noi? Nu vedz că tsi s-fatsi la-Armănjli curbisits? Pi tsi derti nă-aduseshi ... Ai njilă sh-ti noi! ... Na pap, cara s-nu-adari altu tsiva tu bană, nu-i tsiva, ma limba-a noastă-armănească s-nu tsă u-agârsheshtă, na pap, s-nu ti-arshunedz di ea că va nă caltsă pi tută ihtibarea cu cari-avem bănată noi Armănjli di etă schipandisi! Putes s-nu ti-arshunedz s-ti spunji că eshtsă-Armăn shi s-nu fudz di curbisita-a noastă di limbă. Noi altu tsiva cara nu pătum s-adrăm, canai u vigljem pănă-ază tută dzuă, limba! Ashi nă-ŭ fatsim borgea cătă pârintsălji cari nă criscură sh-nă featsiră oaminji! Mini tsă spun a tsăia, tini să spunji la nipots shi-ashitsi s-u tsănets limba!", dzăsi paplu shi-ună sădoari-aratsi li-arupsi pi frămti pănă ca stri oclji.

Mătri nica 'năoară cătă-aclo iu lo ofitserlu, featsi cu mănă sh-tsiva nu dzăsi. Tsi vru ta s-dzăcă? Tsi vrea să spună? Cană nu poati să shtibă. Scoasi trastul di pi-anumir shi lu-ashtirnu-mpadi. Scoasi tut tsi-avea năuntru, li-ardăpsi tuti pi trastu, scoasi shi mătărălu cu-apă. Tut tsi-adra paplu adram sh-mini, sh-mini earam picurar. Sh-featsi crutsea, ma nu-ahurhea ta s-măcă. S-minduea tsiva? Nu shtiŭ.

"Măcă, tini Dina, mini nu nji-u foami! ... Tahina măcai ca duri shi tora nu nji-u bună tsiva. Va s-măc mash niheamă di hălvălu-aestu tsi nj-lu deadi ofitserlu. S-lă si-află-a pârintsălor a lui sh-a păpănjlor, cari muriră ca-Armăni, cum spusi el", dzăsi paplu shi-un nod ălj dănăsi tu gurmudz sh-nu-lji didea chefi ti măcari.

Ăl mută mătărălu shi biu di-apa-atsea-aratsea. Ălji si părea că cu-apa vrea-l surpă nodlu tu-anghos. Nodlu ălj eara tu inimă, tu sufliit, nu tu gurmudz cum sh-minduea el.

Cara-l vidzui ahăt mărănghisit paplu, sh-mini nu putui ta s-măc. Trapshu mănă di măcari, ma shi-atsea tsi u măcai nj-si păru că nj-si dusi tu păltari. Doilji canda nă-ngrică 'nă vării tu inimă: paplu că-lji străbătură ca penură zboarăli-a ofitserlui, sh-mini că-l videam paplu că eara mărănghisit sh-fără di chefi. Paplu poati că s-mindui că sh-mini-atsea mi-ashtipta? Mini-atumtsea nica nu puteam ta s- duchimusescu că căt ăngrica zboarăli-al pap, căt durea dorlu tsi-l durea paplu, căt ardea ponlu tsi-l fridzea el.

Trapshu mănă sh-mini dip di măcari. Li-adunăm tuti măcărli tu trasti shi fără di cană zbor, amutsishealui, lom cătă la oi. Oili, singuri s-turnară ti năpoi, ti cătă la mandră. Tora sh-eali fudzea cama-ağonja. Soarli loa di-aplica tu-nghos, cătă tu-ascăpitată. Ti putsănă oară nă-alinăm pi schinarea di Mamut-Tepe. Mandra-a noastă, loclu iu eara băgată, s-videa ağnanghea. Cănlî imna dinăpoi a cupiiljei. Paplu scoasi dit trastu un shchiloptăsă shi-lji lu-amină al Culju. Culju s-hiumăsi cu irushi shi lu-acătsă-n gură. Shidzu-mpadi sh-tu niheamă di oară-l măcă. Atsea lj-eara tăimea ti-atsea dzuă. Paplu li dănăsea oili s-nu fugă cătă la mandră.

Pearga-anarga, dipuneam tuts cătă pi-alantă schinari cari eara cata stri mandra-a noastă. Paplu nu scoasi cană zbor din gură, ni albă ni lai, mash mi mătrea ... Cari poati să shtibă tsi-shi minduea?

E, lai pap, iu eshtsã tora s-mi vedz cã nu u-agãrshii limba-armãneasã sh-cã nica escu-armãn shi cã nu mi-arshunedz, ma mi mãrescu cu zboarãli-a tali tsi nj-li spuseshi pi-armãneashti! ...

Oili dipusirã dip stri mandrã sh-cu irushi s-silighirã la cupànji, iu li-ashtiptarã njeljji, cari-lji silighi baci-atsel njiclu dit mandrã. La mandrã-avea vinitã shi baci-atsel marli shi tuts adra shicai cu mini, cã tricui unã dzuũã dupã oi shi cã-ahurhii s-u nvets veacljea zãnati picurãreascã shi-armãneasã. Mini earam aãno harauũã. Ocljilji nji-ascãpira di harauũã cari inshea dit mini.

"Dina va lã-aibã mirachea-a oilor shi uxiea ta s-li pascã, ma Dina lipseashti ta s-nu s-agãrsheascã cã-i Armãn, cãã azã ghini vidzu un lucru ..." dzãsi paplu shi nu-adapsi.

Idghul nod ãlji dãnãsi tu gurmaz. Dixeara li spusi tuti lucrili pi-aradã sh-tuts paturlji nica 'nãoarã nã ciudusim pi vecljili pirmifi di patimatli-armãneshtsã...

Ashitsi bitisi prota dzuũã-a mea la sculiea picurãreascã...

Scopia, Brumar, 1983.

OAIĂ-ATSEA LĂNDZIDA

Di dzuûa tsi mi silighea di la sculii, pânã ca dupãu Stã-Mãria-Atsea Marea, pânã cându s-alãsa oili di muldzeari, mini cafî dzuûã nirdzeam la mandrã di dideam tu cutar sh-di muldzeam oili cu paplu, purtam laptili la stani icà-acasã, anda s-curma stanea. Cafî tahinimã mi scula iacea, nji-ndridzea ġumarlu, nj-li bãga ghumili pi ġumar sh-mi bãga sh-mini-ncãlar sh-mi pitritsea la mandrã. Cu-atsea ducã purtam shi pãnea ti paplu, cari niscãnti ori nu yinea-acasã sh-cu stãmãnji, cà oili li pãshtea noaptea shi nu-avea cându ta s-doarmã. Noaptea tutã shidea-mprostu ca tseara dupã oi, ta s-pascã shi s-nu patã vãrã znjii.

Ashitsi urdinai vãrã patru-tsintsi-anji, pânã li vindum oili tsi li-aveam di dãmãzlaşchea-a noastã. Cãtã fricã mãcam calea cà ġumarlu s-aspãrea shi multi ori mi didea sh-di padi cu tuti ghumi sh-di multi ori nu-adutseam acasã ni unã chicutã di lapti. Iacea nu mi vãrghea, cà nu-avea cari altu su-l poartã laptili.

Di cãti ori mi scula cu zori cà shi-a njeiaãnji si-aura di ducã, sh-cà putes nu mi cãleam di somnu ca tuts alantsã ficiori cari li-avea oili-acasã. Di cãti ori iacea tãxea cà vrea nji-ancupãrã din pãzari nu shtiũ tsi shi-anda yinea dzuûa di pãzari s-agãrshea tsi-avea tãxitã shi mi-arãdea cà deadi ploai-n pãzari sh-cã u nicã tutã pãzarea, cu tuts circeadzljji cari li vindea tuti drãcuriili cu cari nã-agiucam noi ficiorlji...

Mini, anda-aveam optu-anji, baci-atsel njiclu avea umplutã sheaptisprãdz di-anji shi-a noshtsã avea faptã naeti s-caftã vãrã-nveastã shi s-lu-nsoarã. Oh,ãnсурãrli shi-ndridzerli, tu-atseljji anji, eara greali. Shi-avea dunjeai feati sh-cusurini shi fãtsea sh-trampã shi sã-ndridzea ficiorlji. Ma, noi nu-aveam sorã ni vãrã cusurinã cu cari puteam s-adrãm vãrã-ndredz. Tsi pãtsa mãratlu di lali Coli-Mari, fratili-ali iaci, cà tsintsi ficiori-avea di cari trei avea-agiuntã ti-ndridzeari!? Cãtã plãcãrii featsirã shi elji shi iacea cu baci la niscãntsã dit hoara-a noastã, sh-mizi cu mizi u cãndãsirã baba-Tsatsa-a noastã di u deadi unã featã pi baci Vasili, ma marli ficior al lali Coli. Tsi Vasili sh-tsi soari eara ma, cara didea di dzãtsea 'nãoarã cà "unã sutã di feati s-am sh-la Maritsa nu u daũ", unã sutã di cumãts s-adra sh-nu cãndãsea. Altsã dzãtsea cà tu-arãũ vrea li-arucã sh-la Maritsa nu li didea. Canda Maritsa vrea li mãcã? Ashitsi eara eta, ashitsi eara shi dunjeaia! Tricurã tuti-atseali shi s-dusirã catacrats ...

Paplu, sh-el, sã-ntriba pi la-Armãnji ti vãrã featã. Vrea multu sã-nsoarã un nipot. Totna ma dzãtsea:

"Voi, lài Unce, voi sh-mini ca unã dunjeai s-u ved numta-l Mita! Anjlji trec, mini tora nergu nãpoi, cãt va s-bãnedz sh-mini? Pi sum Dumidzã him, gean purtãm!... Aidi, tsi shidets tora, tsi nu cãftats vãrã-nveastã ti Mita?! Nu videts cà s-featsi bãrbat ãntreg?! Loats un om ãn casã, s-aibã un agiutor shi-

nveasta, nu poati ea s-agiungã sh-acasã sh-tu cãmpu, cum adra pãnã tora ... aidi, nu shidets, ma mãtrits s-adrãm vãrã pruxinilji ..."

Tut idghili zboarã lj-li dzãtsea-al baci-atsel marli anda shidea la mandrã, tu cãlivã, dupã muldzearea-a oilor icã dupã hãrnearea-a oilor.

"Ore fende, nica-i njic, more fende. Tora cãt umplu sheaptisprãdz di-anji, preagãlea, s-nu nã-ağunjisim, naca aflãm vãrã cama bunã featã, nu ti-ağunjisea ... Mea sh-canã nu nã-ari-ntribatã pãnã tora, nica nu nã lugursescu dunjai cã avem ficior ti-nsurari", ma lu-avdzam cã-li dzãtsea baci-atsel marli.

Paplu sh-lu-avina lucurlu. Lji-avea intratã tu minti sh-nu s-alãsa di-atsel lucru. Cari tsi-afla, tsi shtea cã putea ta s-bitiseascã vãrã lucru lu-ntriba, taha ti vãrã-nveastã ti baci-atsel njiclu. Di-aoa di-aclo ciuli ti tsiva feati tsi eara cama buni sh-ti cari lã lji shtea sh-pãrintsãlj shi pãpãnjlji, di tsi soi eara. Paplu nu vrea shi-u da shi-ashitsi dip ãndreptu shi cãt s-treacã di-aradã. Vrea s-lji-aflã 'nã bunã-nvisticã-al baci-atsel njiclu.

Mini earam njic sh-di mini nu s-ascundea anda li fãtsea atseali moũbets, paplu cu baci icã baci cu iacea-acasã. Nu nji spunea shi tsi-adra ma barem shi nu-ascundea, cã lã si pãrea cã nu lji-acãchisescu tsi zburã.

"Tsi, un ficior di optu-anji tsi poati sã shtibã ti tsi zburãm noi?", poati cã sh-minduea elji.

Ma, mini earam drac, sh-nu nji-ascãpa tsiva. Niscãnti ori mi fãtseam cã taha mi-agiucam shi taha nu lji-avdzam tsi zburã, ma tut bãgam ãn cap. Mini earam shi ponir, nu spuneam iuva tsi-avdzam cã s-nu mi didea-a dracui sh-di-ahurhea ta s-ascundã, s-fugã di mini. Shteam tsi-adram mini! ...

Unã dzuũã, dicara li mulsim oili, adunãm laptili tu ghumi sh-paplu u-aspilã gãleata, shidzum dininti-a cãlivãljei sh-nã fãtseam moũbeti cu paplu, cãndu deadi cap lali Vasili-a Coneanjlor. Yinea calea tsi urdina la pap Cola-l Mit di la mandrã sh-ti la mandrã. Imna peanarga-anarga sh-ca hamu-mãtrea ağunanghea pi dupã mandra-a noastã, cãtã Bashlamish, cum ãlji dzãtseam – ashitsi-avea armasã di Conjearlji. Canda cãfta tsiva, ma s-videa cã imna-ashitsi aimana, ca cãdzut di la Dumidzã. Yinea casten ti vãrã lucru?!

Paplu, unã tsi-l vidzu, canda lj-giucã tsiva tu inimã; unã frãshti canda lj-tricu. Bãgã mãna stri oclji, cum li bãga cama-aushlji oaminji shi ca mãtri-mãtri shi sã sculã.

"Cãtã iu, ore tini Vasili, tu-aestã oarã, cata tu cãroari? Tsi-aladz ashi, tsi mãtreshtsã-ashitsi? Naca chirush tsiva?" ãlj gri paplu sh-lo pit agur ta s-lu-astãvãrseascã.

Lali Vasili lu-avea tricutã traplu shi sã-mprustã cãtã-nsus ti cãtã la mandra-a Colanjlor.

"Chirui calu, more lali Vasili, mã-sa cãtã-lji cal, cã mintea din cap nji-u scoasi! Di-aseara nu easti iuva. Cãtã iu lo, carishti? Naca-l vidzush pri-aoatsi iuva? S-nu-l vidzushi ãnsus pit cãmpu, cã tini aladz cu oili?" dzãsi lali Vasili-al Coni.

S-videa cã zboarãli lj-eara arãts, nu canda-l durea ti calu tsi-l chiru.

"Nu vidzui, bre-m Vasili, aoa di-aestã parti, pãnã Bairam-Tarla, nu easti, mea ashi cãtã la Scarã cara s-hibã tsiva. Dracu shtii, poati cã pashti iuva tu vãrã znjii, nu shtiu..." dzãsi paplu.

Loarã tu-nsus. Lali Vasili canda lj-si tãljarã cicioarli sh-ma multu-l tsãnea la loc. Cata stri-agur, aclotsi iu-ahurhea schinarea di stri mandra-a noastã sh-iu bitisea hunica-atsea njica tsi yinea di cãtã la mândzãri, di iu inshea oili di la mandrã ti la pãshuni, s-adunarã doilji, s-ghunuirã sh-dãnãsirã moũbeti. Osh-beshi-atseia, sã-ntribarã cari cum easti, ca cum easti-adetea-armãneascã, sh-chindurirã shi-alti moũbets. Shidzurã shi-mpadi.

Anda vidzui cã shidzurã-mpadi, dip cata aġnanghea di soari,ãnji dzãsh cu mintea cã vrea s-cadã bunã moũbeti. Cicior dupã cicior loai sh-mini cãtã-aclo, cu cãrlightslu tu mãnã, sh-mini mi fãtseam cã nu-ascultam tsiva di-atsea tsi zbura elji doilji.

Moũbetea ti cari vream s-vã spun u dishcljisi paplu.

"More Vasili, mini tsã-aveam dzãsã 'nãoarã di multu ti-unã featã, ma tini nu nji spusesh canã-apandisi ... Hits a voshtsã bre Vasili, lã-ai dzãsã vãrãoarã, nu nji spuseshi ... Feata,ãnji dzãtseã vãrã, bunã easti ... Cara s-undzi cu mà-sa, mà-sa bunã easti, u shtiũ nica di multu, anda urdinam pit muntsã ..."

Paplu-l mãtrea-ntr-oclji. Lali Vasili mãtrea nanãparti, cãtã la olmul a nostu di sum mandrã shi cãtã la fãntãna dit meal di sum mandra-a Bãhoranjlor. Nu deadi slãbintsã, s-videa cã s-avea-ndreaptã ghini ti-aestu lucru.

"Bre lali Vasili, noi him a noshtsã, ma nu him shi-ahãntu-a noshtsã, treatsi soia ... Tini sh-ma ghini poati sã shtii cã bãnashi-aoatsi cu-aushlji-a noshtsã ... Mini ãlji dzãshu-a mà-sai, lji spush cã hits ligufami, cã va s-hibã bunã s-u da feata la voi, acãtsats niheamã vã hits, taifã njicã vã hits, featã ti-alti hãrgi nu-avets, tsal Unci nica easti tinirã sh-va-lji lucreadzã nica multu chiro, ma nu deadi cãilãchi, ca pi-ndaũã eara. Nu u tãlje moũbetea cã s-nu s-facã, ma nu dzãsi shi cã va s-facã. Mini iara va s-ved. Unci, tsal Unci shtiũ ti-aestu lucru? S-nu inshim pi vãrã-arãdeari cã-aesti lucri nu suntu shicai!?", dzãsi lali Vasili sh-canda lj-cãdzu unã cheatrã di pi inimã, ãlji si lishurã tsiva, vãrã mari vãrii.

Tora nu mãtrea naljurea, ãl mãtrea-ntr-oclji paplu shi-ashtipta tsi vrea s-dzãcã paplu.

"Ore Vasili, tini nu-adunã gaile ti-atsea, desi shtiũ Unci cu-nveasta, va lundreg mini lucurlu, va-lji bag pi vãrã cali ... Am, tsi elji nu va s-vor shi scoatã gailelu dzãts tini, nu va s-vor s-bagã om ãn casã? Ai znjii di om tinir, cari fudzi tãrninti! ... Mini va-lji fac hãbari-al Unci, va lji spun shi videts voi doilji tsi va s-adrats ... ma videts naca s-fatsi lucurlu, cã feata, cum avdu di dunjeai, bunã easti ..."

Mini-arãmam cu ciunãghitslu, la dauũã jgljoati di elji sh-elji sh-fãtseã moubeti canda nu-avea canã-altu ningã elji. Li bãgai ãn cap tuti zboarãli-a lor. Featsirã nica vãrã moũbeti chirutã tsi nu-avea canã ligãturã cu-atsea tsi u featsirã ma ninti. Mini, sh-tora cãndu nj-mi minduescu,ãnji si pari cã doilji u-

alăxiră moūbeta ashî cāt ta s-nu-shî dzăcă, unu-alantu, cā ia dip aclotsî lă eastî tută mintea. Ma, nîcā di pi ocljî lă si vîdea cā doiljî eara pi-ună mindueari - s-facă lucrî, mea di-aclo cafî-unlu cu tihea-a lui. După multsă-anjî doiljî eljî shî-u-ă blăstimată săhatea-atsea oarbă anda-ŭ featsîră-atsea moūbetî, tsi undreapsîră atsea pruxîniljî.

După putsănă oară s-ghunîră shî s-dispărtsără - lali Vasîli-al Conî lo cātă după mandră, ma cicîoarî-lî trădzea năpoi, sh-paplu lo îrusha cātă la mandră cā li-avea-agărshită ghumîli tu soarî shî lj-fu frîcă cā s-nu s-acreadză laptîli.

Dînăoară, paplu-lî disligă ġumarlu di stur, li bāgă ghumîli tu trasti shî li-aspîndzură di sumar. Aspîndzură shî-un trastu cu dzardzalîni tsi li-avea-adunată di la dzardzalînjî-a noshtsă di Bairam-Tarla. Pănă lu-ndridzea ġumarlu ta s-mî pitreacă minî ti-acasă cu laptîli, cā el vrea s-armănă s-doarmă, minî lu-ntribai paplu:

"Papo, aestu nu eara lali Vasîli-a Coneanjlor, atsel tsi bāneadză tu măhălălu di-nghos? Nu-i fen-su-al Dimcî tsi yîni cu baci-atsel njîclu, la noi?"

"Elu-i, na pap, elu-i. Noi lu-avem soi, noi him a noshtsă. S-nu spunjî tîni la vără cara s-avdzăshî tsi zburăm noi doiljî, a na pap, ashî să shtîi: tsi shî zburăscu părîntsălji-acasă, fîcîorlî nu lipseashtî s-asprăndească shî să shtîbă dunjeai! Ashîtsî, tora yîna s-tî bagă paplu-ncălar shî-ngătan calea, cā tora-i amănat sh-nu-ari oamînjî pi-n calî, s-nu tsă si-aspară tsîva ġumarlu di-adară vără znjîi. Căndu va s-nerdză-acasă să-ntreghi îaci-ta îu tseatsîră baci-tu-atsel marlî cu-argătslî shî s-nerdză s-ljî spunj ta s-yînă la mandră, la minî. Ashîtsî să-lj dzăts, na pap tîni: Bace, dzăsi paplu s-nerdză la mandră cā ari vără oai lăndzîdă, s-u vedz, cā el nu shtîi tsi s-ljî-adară! Avdzăsh? Ai, na pap, du-tî tora, dă pi ġumar!" dzăsi paplu shî-lî curăi ġumarlu cu-ună veargă tsi-ljî si-află tu mănă, nu shtîŭ di îu.

"Avdzăi, papo, sh-va ljî spunu-al baci ta s-yînă la mandră cum dzăseshî tîni..." ălj dzăsh al pap shî-nchîsîi cu ġumarlu cātă pi schînarea di-andîcra di mandră.

Soarlî s-avea mutată-nsus, frîdzea nîcā multu. Calea pri îu trîtseam cu ġumarlu eara ermă, nî ună îatsă nu s-avdza ta s-bată, nî vără pulj nu s-vîdea s-azboairă. Pi la mândzărî-al pap Mîna, pănă shî cānjîjî nu mî duchîră căndu tricui, sh-eljî durnja tu vără-aumbră groasă; mash clopatlî s-avdzără tu mandra îu-amîridza oîli.

Aclo îu dipuneam di la mandra-a Mîsheanjlor, cātă la Cupanjî, bārtsîrlî shî cu ploshtîna hîrbea di căldură, valea tută dugurea. Mîni, singur, ăncălar pi ġumar, canda mî-acătsă 'nă frîcă. Vărăoară u tricui valea shî dipush la Cupanjî, ăn calî, shî loai cātă-n hoară. S-avdzără bots di nîscăntsă fîcîurîts. Eară nîscăntsă Ghîftsă cîrgarî carî njeadză-dzûă loară calea ta s-fugă di-n hoara-a noastă. Pi-un palju-cal s-vîdea peanîli di nîscăntî ġăljînjî aspîndzuratî di sumar. Di îu li-avea, dracu shtea? Carîshtî carî vrea li plăngă, ma îu vrea li-află. Ănjî

vinirã ipatli niheamã cã vidzui oaminji. Ğumarlu, sh-el canda s-avea sãrãsitã. Nirdzeam calea cãtã-acasã ... Tora nu-nji eara fricã.

Agiumshu shi-aproapea di casã. Ali iaci lji-avea intratã ca shubei: cãtse s-amãn mini-ahãtã oarã? U vidzui cum shidea dupã casã shi oclji lji-avea la calea di cãtã iu lipsea ta s-yin mini cu laptili. Cãt mi vidzu s-ca sãrãsi niheamã, sã sculã shi-nchisi cãtã la mini.

"Cãtse, na iacea, amãnashi-ahãt? Naca ti surpã tsiva ğumarlu? Naca pãtsãshi tsiva calea, na iacea? Ghini tricushi calea? Laptili, naca-l virsashi?" mi-ntriba mãrata di iaci shi-inima ãljitrimbura, cã-aveam amãnatã vãhi cama di dauã sãhãts, di cum yineam di-alantili ori.

"Shideam moũbeti cu paplu sh-cu lali Vasili-al Coni, lea iacio, nã fãtseam moũbeti sh-oara tritsea" ãlji dzãsh mini, shi-un arãs ãnji cripã pi budzã shi fatsa canda-nji dishcljisi.

"Pap-tu tsi-adarã, cum easti? Tsi cãfta lal-tu Vasili, tu oara-aestã, la mandra-a noastã?" mi-ntribã iacea sh-mi mãtri-ntr-ocljji.

"Paplu, bun easti. Pitricu shi-un trastu di dzardzalini. Lali Vasili dzãsi cã chiru calu shi-alãga s-lu-aflã", ãlji dzãsh ali iaci shi-adapshu: "Iacio, paplu mea cu lali Vasili zbura sh-ti vãrã featã ti-nveastã ti baci-atsel njiclu. Paplu dimãndã ta s-ducã baci-atsel marli s-lji spunã ti tsi zburãrã elji doilji, ma nu shtiũ cari suntu-atselji Armãnji?"

"Em, ghini ... spuni-lji a baci-tui, tora cãt va lã duts prãndzul la agur", dzãsi iacea sh-li discãrca ghumili sh-cu trastul cu dzardzalinili.

Ğumarlu-l ligai di craiceanlu-atsel marli dit ubor, s-nu fugã sh-di-alag ti el...

Atsea vearã iacea nu putea s-ducã la lucru, tu cãmpu, cã s-avea faptã upiratsii. Iaturlu lji-avea dzãsã s-nu easã tu soari shi s-nu-asudã, cã upiratsiea fu greuũã. Nu lipsea ta s-lucreadzã shi-acasã, ma cara nu-avea cari sã-lji li facã huzmetsli, vrea nu vrea, peanarga-anarga li fãtsea tuti huzmetsli tsi-shi cãfta casa. Ta s-nu-armãnã birichetea tu-agãri, baci-atsel marli ãl featsi pãzari Shaini, un Conjeaar din hoarã, s-li tseatsirã tuti-agãrli. Baci iara s-dutsea cafì dzuũã cu elji di lã-agiuta. Di la noi eara shi mãcarea, sh-ti-atsea mini cafì dzuũã lã dutseam prãndzu, anda lucra la vãrã agur cama-aproapea. Anda tsitsira iuva largu, pãnea sh-cu mãcarea li loa di tahinima shi nu chirea dzuũã cu urdinarea ãnsusu-nghos. Oara eara scumpã tu chirolu-atsel anda pãnea s-aduna, sh-cafì 'nã sãhati chirutã fãtsea multu sh-ti noi sh-ti Conjearlji, cã vrea s-ljea shi-alti agãri ti tsitsirari di uveazurli cari nica nu-avea agiumtã cum lipsea.

Iacea u-avea-adrată măcarea tsi lipsea s-lă-ŭ duc a argatslor. Lă-avea-adrată 'nă pită-anvârtită sh-cu mărcat di laptili di oi. Ma bună măcari, nu s-putea. Mărcatlu multu-agiuta tu căroarea-atsea dit câmpu, iu shidea-aplicats tută dzuŭa. Conjearlji, măratslji, nu-avea oi shi multu-l vrea mărcatlu. Oh, s-aibă sh-tora 'nă cutlaică di mărcat di laptili di oi, li daŭ tuti-aesti măcări tsi li-adară-nveastili di tora! Lji-agiutai ali iaci di stricurăm laptili tsi lu-adush mini, li-as-pilàm ghumili shi-ndreapsim trastili ti la-argats. Pi ġumar âncărcăm shi-un mânuclju di sicară, ti ligari...

Atsea dzuŭă tsitsira ordzul di pi Patămă, la mirmintili turtseacu; dinăoară sum schinarea di stri hoară, tu virsata di cătă Stimeltsi. Schinarea di stri hoară, aġno ploci, mi dugurea ca cireap, anda loai ta s-mi-alin ânsus cu ġumarlu di căprestu. Nu lu-ncălicai că schinarea eara ploshtină yii sh-ġumarlu nu putea s-mi poartă sh-mini. Puteam di imnam, tsi su-l pidipseam sh-ġumarlu? Până iu u scoasim dzeana nu mi-aġunjiseam, ma deapoea, tu-nghos, băgatlu, nu imnam ca dunjeai că-nji bătea tu inimă s-lji spun al baci tsi-avdzăi di moŭbetea-al pap cu lali Vasili-al Coni.

Di la schinari până la agur eara dip aproapea, ma mash că loclu yinea ca-ascumtish shi nu s-videa di căt mash partea di dipardisupră-a agurlui. Argatslji sh-cu baci tsitsira iuva dipardighos. S-aprucheia shi oara ti prândzu. La trăpăliclu tsi eara dip ningă agurlu-a Colanjlor inshi un ljepur shi-ŭ lo fuga cătă pi stri schinărica tsi eara dip ningă agurlu-a Colanjlor. S-aspăre sh-ġumarlu, ma mini-l tsăneam di căprestu shi nu-adrăm cană hătai, nu pătu să-nji fugă dit mănji. Ģumarlu-a nostu multu s-aspărea anda imna shi multi ori adra znjii, cara s-nu lu-aveam ângătan.

Tu niheam di oară agiumshu la agur. A noshtsă-avea bitisită cu posta tsi u tsitsira shi shidea tu ună-aumbrică di-un dzardzalin njic tsi-avea criscută di partea dipardighos a agurlui. Baci-atsel marli adra vājitsi ti ligari mânuclji. Nu vrea ta s-heară oară că lipsea ligari shi s-bitisească lucru tsi ma-aġonjea. Argatslji, sh-elji nu vrea ta s-heară oară shi s-nu bitisească lucru cum lipsea. Nu eara tsiva oaminji bătăcceats. Sh-lu-avina sh-lucurlu că vrea s-tseatsiră sh-la alantsă cari lă grea ti-agiutor. Vrea, corghilji, s-acatsă vără pără, că-atumtsea eara chiolu. Iarna, nu-avea di tsi. Iarna sh-hărgea tsi scutea veara, anda sh-furnidzli-aduna.

Aclo iu mi vidzură mini că-agiushu cu prândzul, lă si featsi chefea sh-nica ma multu cara lă spush că lă-adush shi dzardzalinu. Baci dinăoară âl lo trastul shi li-arcă-ndauŭă di dzardzalinili pi-ună peatică. Tuts loară di dzardzalinili sh-măca. Tuts eara-asudats shi-armashi di tsitsirarea tsi u featsiră până-atumtsea, aplicats aġnanghea di soarli tsi fridzea ca cireap. Baci âl discărcă ġumarlu, lji scoasi sumarlu sh-mi pitricu di-l ligai ma-nelo tu padi, ta s-pască. Shidzură nica niscântă oară shi tuts să sculară ta s-ducă su-l leagă tsitsiratlu. Mini mi pitricură s-lă umplu apă-aratsi di la fântăna dit meal, ta s-aibă-aratsi pi prândzu.

Loai poacili shi-nchisii. Imnam peanarga shi mindueam cum s-lji spun al baci cà lipsea ta s-ducă la mandră sã zburască cu paplu. Mi mindueam ma multu cum s-lji spuneam cà shteam ti tsi eara lucurlu, sh-iara lipsea ta s-lu-arăd cum mi-avea-nvitsatã paplu. Shi-arishii: va-lji spun cum dzăsi paplu, sh-deapoaea va-lji spun sh-tsi tut aveam avdzătã, mini, cu urecljili-a meali cà zburărã paplu cu lali Vasili-al Coni. Da, ashitsi vrea s-hibã ma ghini. Baci vrea s-ducă la mandră, cà-avea dimăndatã paplu, (nu putea s-nu s-ducă) ma, ma ghini eara sh-cara sã shtea sh-titsi s-dutsea, shi-ndridzea minduirli - sã shtea tsi s-lji spunã.

Agiumshu la fântănã. Cu cipceaclu tsi lu-aveam loatã cu mini li umplui poacili cu-apã-aratsi. Apa eara limbidã, fântãna eara curatã shi chischinã. Nu-avea ni unã jeaghinã, ni unã frândzã icã altã vărã shilji. Mâruna di-aroidi-ağri tsi crishtea stri fântănã tsãnea 'nã-aumbrã bunã sh-nu didea ta sã-ngăldzască apa. Biui sh-mini niheamã apã cà mi-avea loatã seatea di căroarea tsi eara shi cà-aveam măcatã sh-mini, nica di-acasã, di pita tsi lã-aveam adusã-a argatslor. (Nica multsã-anji cu-aradã biui apã di la-atsea fântănã.)

Tu turnatã di la fântănã imnam ãnyii-nyii ta s-nu sã-ngăldzască apa dit poaci. Vream s-u bea-aratsi, cà s-avea pidipsitã baighi. Anda-agiumshu la umbra iu li tsãnea trastili shi cu-alanti lucuri, dauli poaci li-anvãlii cu paltul al baci. Gurili-a poacilor li-astupai cu frândzã di dzardzalin, s-nu intrã tsiva furnidz. Argatslji nica niheamã-avea ti ligari. Mi sculai ta s-nergu cãtã la elji. Baci nica di-aclotsi nji-aurlã ta s-nu nergu cà elji vrea s-yinã tu-aumbrã. Mini nu lu-ascultai baci sh-nershu pãnã la elji. Vream s-mi tornu cu elji shi s-lji spun tsi-avea dimăndatã paplu. Nu vream s-lji spun dininti-a lor.

Tu turnatã lji spushu-al baci:

"Bace, dzăsi paplu, tora, pãnã s-ca discurmã argatslji ti prândzu, s-nerdzã pãnã la mandră cà ari vărã oai lãndzidã, ta s-u vedz."

"Va nergu, na baci, va nergu, maca dzăsi pap-tu, va nergu. El tsi-adarã, pi chefi-i? Nu vãrghi cà nu nershu sh-mini s-muldzem oili?" mi-ntribã baci.

"Bunu-i bace, bunu-i, nu dzăsi tsiva, cà lji spush cà eshtsã cu-argatslji, la tseatsir ..." sh-nu putui s-aravdu: "Bace, el ãnji dzăsi-ashitsi s-tsã dzãc, ma nu tsã greashti ti-atsea. Zbura tsiva cu lali Vasili-al Coni, ti vărã featã, ti-nveastã ti baci-atsel njiclu. Ashi sã shtii shi s-nu lji spunj al pap cà tsã spush tsi zburărã, cà va mi vãrgheascã!" ãlji dzãsh al baci.

Canda-nji lishurã pi inimã. Tutã moũbetea lji-u spush cum u-avdzãi.

"Ghini, na baci, va s-ved mini, va s-nergu cãtã-aclo. Nu-ari s-lji spun cà nji spusesh tini, va mi fac cà nu shtiũ tsiva", mi sãrãsi baci shi ca hamu-arãsi.

A njeia ãnji lishurã pi inimã, ma tora-l videam cà-al baci ãlji intrarã hevurli, cà tsi vrea s-hibã lucurlu-atsel. Tora el nu-l tsãnea loclu sh-nu putea s-aravdã s-nu s-ducă s-veadã. Nu eara lucru shicai, s-lucra ti-nveastã ti pi ficiorlu-a lui shi lipsea ta s-ducă s-veadã. Dzãc aushlji cà: fumealja doari ca jarlu!

S-adunarã tuts la-aumbrã. Sh-larã mãnjlji cu apa-atsea calda dit cuneta di tsintsi chiladz. Mãnjlji lã eara lai cà tu ordzu-avea shi multã tucini. Tuts shidzurã deanvãrliga shi baci-ahurhi di scutea dit trastul tsi-avea pitricutã iacea, di-acasã:

pita-anvãrtitã tu-unã distimeli di pãndzã, cutlaica-atsea marea cu mãrcatlu di lapti di oi, dauũã cãpitsãni di-alji, shushiclu cu puscã, unã piticucicã cu zahari, linguri, un mari cãrnici cu cash, ândauũã cãpitsãni di tseapi verdzã, un cãlcãnj di pâni shi-alti lucri, ma tora nu tsãn minti tsi eara.

"A, noi va s-avem prãndzu vãsilichescu", dzãsi Shaini, cu oclji-ascãpirats di harauũã, shi-adapsi: "Cãtã mãcari bãgã ghelin aoatsi canda noi va s-shidem la agurlu-aestu unã stãmãnã. Bãgã pitã, bãgã sh-pãni ... cãndu-ari pitã cari tsã mãcã pãni, more ghelin? Tsi mash cãt u tãlje ta s-usucã ... More Unce, pita-aestã cu tsi easti-adratã, cu liğdã ma cu untulemnu?" ântribã Shaini ca cu shubei.

Tuts alantsã s-mãtrirã oclji ntr-ocljì.

"Sacãn, Shain-aga, cum ashitsi? Cu untulemnu-i, cum cu liğdã? Tsi va nã-arãdem mea-alasã? Nu him mash ti-azã ... tsi, mãni nu lipseashti s-nã videm? Nu lipseashti s-lucrãm? Oaminji him, bre Shain-aga, shtim cã hits Turtsã sh-cã nu mãcats liğdã!" dzãsi baci shi-lji mãtrea ândreptu ântr-ocljì.

Shaini shi tuts alantsã ãs sãrãsirã.

"Buirum tora, cardashlar!" dzãsi baci shi-ahurhi s-lã-mpartã codzãri di pitã, dininti la cafì un di elji.

Sh-lo sh-ti el shi-ahurhi di mãca.

"Cara s-va vãrã di voi adrats-vã shi puscã cu alji icã cu zahari. Ari, nu nã njiluits; lucrat pãnã tora sh-lipseashti shi s-mãcats ... maca suntu pitricuti nu li njiluits ...", dzãsi baci-atsel marli.

Canã nu teasi mãna s-ljea sh-di cashlu dit cãrnici.

"Avundalui mãrcat sh-cu pitã, iu tsã mãcãm cash sh-puscã, bre Unce?!" dzãsi Shaini. "Shtim sh-noi cumu-i buna, ai tini, puscã avem shi-acasã," shi ca hamu-arãsi.

Arãsirã sh-alantsã, shi-nciuplica di pitã.

Sh-mini loai ândauũã mãshcãturi cu elji. Mãtream pi baci shi ducheam cã nu-l tsãnea loclu. Vrea sã-nveatsã tsi eara lucurlu ti cari ãli grea paplu. Mi mãtri 'nã oarã shi ca hamu-arãsi.

Bitisirã tuts cu mãcarea. Cari cum s-cãlea s-trãdzea nanãpartì. Armasi sh-di cuculicilu di pitã tsi lu-avea pitricutã iacea. Mãrcatlu tsi-armasi, Shaini ãlji bãgã niheamã-apã shi-l biu ca tu loc di dalã.

"O-ho-ho, tsi cãleari nã featsim, more Unce! ... Ghelina, sã-lji da Dumidzã sãnãtati, cã tsi prãndzu nã-adrà. Di cãndu nu-aveam mãcatã-ahtari pitã!" dzãsi Shaini sh-trapsi mãnã sh-el.

Baci, ahurhi di li-apriduna tuti-atseali mãcãri tsi-avea-armasã. Li bãgã pi-aradã tu trastu.

"Tora, voi bãgats-vã niheama tu-aumbrã, cã hits armashi, sh-mini va-lji duc niheamã pitã shi-al fendi, la mandrã, s-mãcã cã-i bunã. S-ved sh-nã oai cã nu eara-mbarã tsiva sh-iara va mi tornu", dzãsi baci. "Cara s-amãn tsiva mini, voi shtits tsi s-adrats!"

Baci sã sculã shi-nchisi ti cãtã la mandrã. Mini-armash aclo, cu-arğatslji shi cu baci-atsel njiclu, cã nica eara ağonja s-nirdzeam la mandrã ti muldzearea di dupã prãndzu. Aflai sh-mini unã-aumbrã, cãt ta sã-nji bag caplu, sh-mi tesh. Mintea ãnji eara la baci-atsel marli sh-la moũbetea tsi vrea s-facã cu paplu ...

Baci s-dusi la mandrã. Tsi-adrarã sh-tsi featsirã cu paplu, nu shtiũ. Ma lucurlu s-featsi. Dupã trei mesh di-atsea dzuũã, cãtã la Stã-Mãria-Atsea Njica, baci sh-cu iacea s-dusirã unã Viniri, ãn pãzari shi-l isusirã baci-atsel njiclu ti feata-atsea ti cari zburãã paplu sh-cu lali Vasili-al Coni.

Multu nã hãrsim tuts din casã. Ma multu iacea cã adutsea ãnveastã-n casã shi cã vrea s-aibã-agiutor tu tuti lucãrli. Dumãnica, dupã isusearea, s-adunarã tuts bãrbatslji din hoarã shi vinirã la noi pi-un mize sh-pi unã-arãchii. S-featsi 'nã mari zaifeti. Harauũa nu-avea mardzinã...

Tsi s-featsi ma-nclo, va vã spun altãoarã, cu-altã ucazi. Zborlu-atsel tsi-l dzãsi paplu "oai lãndzidã" fu ca unã-aumbrã, ca unã tavedghea-a lucãrlor. Multsã anji ãngrica, stri noi, din casã. Fu ca unã frixi di cari nu pãtum s-ascãpãm ...

Scopia, Vismãciunji, 1983.

LA SUM-CHETRU

Eara primveara.

Loclu tut hirbea tu virdeatsă. Cătă tut iu tsi s-tsă-arcai ocljilji, tsă si umplea di-ună mushuteatsă. S-părea canda paradislu eara cădzut âmpadi. Cămpul tut ti-angăna nafoară; cicioarli putea s-tsă si ljea di-alăgari sh-iara s-nu ti ducheai tu-atsea oară că căt earai armas. Tăshi anda nă băgam tu doagă, nă li ducheam amurtsătili cicioari di-alăgari, di priimnari pit cămpu, după lucru, după cuibari di gài shi caracàxi. Cămpul, tută dzuă eara-mplin di oaminji; ca ieshtsălji tu cushară s-părea oaminjlji cari s-dutsea-yinea, calea-nsus, calea nghos.

Cătă harauă bătea pisti loc; tuti iatsăli avea-nyeată. Mash tu casa-a noastă nu-avea harauă tu-atseali dzăli, atsea primveară. Oclji-ali iaci shi cu-al baci-atsel marli lă si umplea di lăcărnji; lăcărnji, cari s-usca ca tu minută, că s-ascundea di noi, di mini, di Iorga, niputsiclu-a nostu, sh-di baci-atsel njiclu. Lăcărma elji cafî oară anda-nveasta-a noastă u-alăsa sapa tu postă shi s-dutsea pi nafoară. Armănea aclotsi, mărata, sh-căti giunitati di săhati. Cu cafî dutseari pi nafoară, canda lj-si tălja ipatli-a ljei, lj-si tăljea cuvetea tu mănji; sapa după atsea tut ma hamenă cădea shi s-plănta tu loc, tut cama pisupră.

Atsea primveară ânveasta-a noastă multu nu putea. S-avea-acătsată di ea ună nibună lăngoari cari lji-u bea sănătatea, lj-si sudzea carnea di pi ea. Noi nă-arupea njila cara videam că-nveasta-a noastă, cari di-alantili veri nu puteam sălji si-apruchem tu săpari shi tu-alti lucrări dit cămpu, tora ahăt multu s-pidipsea. Cafî dzuă baci sh-cu iacea u plăcărsea s-armănă-acasă, s-nu s-ducă s-lucreadză, ma ea nu s-căndăsea. Nu vrea ta s-dispartă di soatsăli tuti-a ljei, nu vrea s-lu-alasă lucurlu tut pi noi. Ghini ma, dzuă di dzuă, niputearea lj-băga mănă sh-ea cădea tut ânghos sh-nu-nchisea ti tărnti. Sh-ea canda s-ducea, mărata, că nu eara lucru lishor.

Ună seară, casten, nă turnăm cama-ağonja di la lucurlu dit cămpu, că lipsea ta s-siminăm ândauă ardărichi di piperchi tu-arghea-atsea veacljea, cari multsă-anji pi-aradă u-aveam adrată ca ună soi di băhce. Mini cu baci-atsel njiclu purtamu-apă pi-aradă sh-ea, peanarga-anarga, gho-taha-l simina arăsadlu cari lu zmuldzea di-alantă parti-a arghiljei.

Ună-aradă, anda baci eara ti-apă – dit arăulu cari tritsea dip sum arghi - mini lji-agiutam la siminari, u-avdzăi cum mărură:

"Lai piperchi, pusti s-vă ved, mash căt mi pidipsescu cu voi, nu că va smăc di voi ...!"

Mini mi shirpitai sh-nu pătui ta s-aravdu s-nu u-ntreb:

"Cătse, lea-nveastă, ashi dzăts?"

Ea, cara nu-shi pândăxea cã u-avdzãi, nu shtea tsi sã-nji dzãcã, s-mãrmurusi tutã.

"Cum s-duc lucãrli ... ashi va s-hibã ..." shi nu-adapsi cã vini baci cu ghumili-mplini di-apã.

Moũbetea-a noastã aclotsi-armasi. Deapoea sh-mini nu cutidzai s-untreb, sh-ea tsiva altu nu-adapsi anda-armasim mash noi doilji. Mini nu lã spush tsiva shi-ali iaci sh-cu-al baci-atsel marli. Di-atsea oarã unã cheatrã nji-ngrica pi inimã, serli nu puteam ta s-dormu.

Dupã carishti cãti plãcãrii, ânveasta-a noastã cãndãsi ta s-ducã pãnã la iaturlu. U dusi baci-atsel njiclu. Ca tora canda u ved dininti. Tahinima s-alãxirã, lu-ndreapsirã calu cu cari vrea s-ducã-n pãzari. Oh, atumtsea, atsea tahinimã canda-avea datã cãtsutlu di os, ânveasta ti prota oarã s-prideadi, spusi cãã dealihea nu poati. Aclo iu-nchisirã dit ubor, cãtã dupã casã ti-n cali, ânveasta dãnãsi dupã casã shi dzãsi:

"Pustã s-ti ved sh-dzeanã, cari va ti treacã!"

Tu-atsea oarã baci-atsel marli ãlji dzãsi:

"Ore-nveastã, vedz cã nu pots, nu mãtrea arshinea ma-nalicã pi cal sh-nu tsã pidipsea geanlu ..."

Ãveasta, vru-nu vru, cãndãsi shi-ncãlicã pi cal.

Mini cu iacea, baci-atsel marli sh-Iorga armasim ãmproshtsã dupã casã shi-lji mãtream cum ascãpitarã baci-atsel njiclu sh-cu-nveasta. Calea dutsea pit mesea di hoarã shi shutsa, pi la Cupanji, cãtã stri hoarã, ãndzeanã, cãtã-n pãzari. Atumtsea, ta s-lu-apuitueascã Iorga, baci-atsel marli ãl lo-mbratsã shi-lj dzãsi:

"Na pap, mama nu poati, u doari buriclu sh-tora dusi la iaturlu. Tini s-nu plãndzã, na pap!"

Iorga, njicuzancu shi mushat ca zbuldzu di neauũã, gri cu boatsea-a lui di gãrgãrici:

"Nu poati mama, pap-Unci, u doari buricu ... Va-lji treacã, papo ..." ahãt sh-ma multu nu-adapsi.

Sh-baci nu-adapsi canã zbor. Iorga, nu-avea nica-mplinji ni doi anj sh-giumitati, ma-atsea oarã lji-armasi-ntipãritã tu minti shi multi ori deapoea nã spunea, aclo iu shideam pi zãpãnãlu di dupã casã.

Tuts noi, atsea dzuũã, nã-ndreapsim sh-nã dusim la lucru, la sãpari. Lucurlu tu cãmpu eara-ndasi, shi nu-arãvda-alãsari ni unã dzuũã. Birichetea eara bunã cã primveara avea datã ghini ploai. Anda intram tu-agur nã-acãtsa unã mirachi ta s-lucrãm, unã puteari tsi nu s-veada, canda lucra tu noi. E, tora, di-atsea dzuũã lipsea ta s-lucrãm sh-ma multu, cã shi partea-ali-nveasti lipsea bitiseari. Tutã dzuũã-atsea u tricum tu mindueari cã tsi vrea-lji dzãcã iaturlu-ali-nveasti. Tuts mindueam mash unã: s-hibã-ntreatsitã cu niputearea-ali-nveasti.

Iorga, ca di cafì dzuũã, s-agiuca dupã noi, tu postã iu sãpam noi. Cum s-agiuca shi s-njira, singur, niscãnti ori shideam pi cur ãmpadi, uhta shi sh-dzãtsea singur:

"Mama nu poati, u doari buricu shi s-dusi la iaturlu. Andau va-lji treacă, va s-yinã!"

Iara uhta shi-ahurhea di sh-si-agiuca. Noi, anda lu-avdzam, ocljilji nã si umplea di lãcãrnji, silivãrici-silivãrici, nã si-azvãrnuca sh-nã ustra pi-asudatili fatsã, aclo iu earam aplicats tu-agur. Canã di noi nu-li gream ni-un zbor, canã nu shteam tsi s-lji spunem ma multu di-atsea tsi lji-aveam spusã.

Baci-atsel njiclu cu-nveasta, agiumsirã aģonja-n pãzari. Iaturlu, mash cãt u vidzu shi u-ascultã-nveasta, dinãoarã u pitricu tu bolnitsã. Atumtsea shi-nveasta s-duchi cã multu-amãnat s-dusi la iaturlu; amãnat s-deadi dupã yitrii. Sh-mindui cã nu vrea s-easã bun lucurlu. Tu-atsea oarã, cum spunea baci-atsel njiclu, mintea lj-si dusi la Iorga cari lu-avu dupã patru-anji, dorlu di dadã canda lji spusi tsiva cã nu va s-treacă ghini. Multã, multã oarã plãmsi, aclo la bolnitsã. Shi-u blãstimã tabaetea nibunã-a ljei ta s-aravdã shi s-nu s-ducã parafta la iaturlu, di-arshini di dunjeai. Ai tora, tsi vrea lji-agiutã dunjeai?

Baci-atsel njiclu nu-amãnã multu shi-anvãrliga di prãndzu agiumsi la agur. Multã oarã shidzum ãmpadi shi lu-ascultam di nã spusi cum tricurã. Unã frixi s-vidca sh-tu ocljilji-a lui. Sh-el s-avea-aspãreatã, mãratlu. Aclo iu shidea, ocljilji lj-alãga mash dupã Iorga cari-ansãrea ca fiturici pit bãmbac.

Di-atsea dzuũã shi-nclo, noi nã nirdzeam iara la lucru, cafi dzuũã. Iorga-l purtam cu noi. Tu loc di sãrmãnitsa, cum sh-eara-nvitsat ta s-doarmã, ãlji shutsam sumarlu shi-l ligãnam. Cafì dauũã dzãli, baci-atsel marli icã baci-atsel njiclu s-dutsea di u videca-nveasta la bolnitsã. Di dauũã ori, baci-atsel njiclu shi-altsã oaminji, di-a noastã soi sh-di la mã-sa-ali-nveasti, deadirã sãndzã. Cu cafi dutseari, anda s-turna, putes nu-adusirã unã bunã hãbari – cã-nveasta easti ma bunã - ma tut ma greũ sh-ma greũ. La tuts avea intratã unã frixi sh-di cãti ori lu-avdzam Iorga cum sh-dzãtsea:

"Mama nu poati, u doari buricu..." ocljilji nã si umplea di lãcãrnji, mãnjlji nã si tãljea.

Oh, tsi suntu greali-ahtãri momenti, tsi nibunã easti unã ahtari-ashtiptari cãndu umutea peanarga-anarga tsã si ljea, ma iara nu pots s-tsã mindueshtsã la nibuna ...

Eara veara.

Loclu tut eara arsu di soarli cari fridzea sh-dugurea ca cireap. Nu s-inshea nafoarã, la prãndzu-oarã, ma lucurlu nu-ntriba shi, ca ti inati, canda ma multsã oaminji s-vidca tu cãmpu. Loclu tut vãzea di cãntits sh-di bots di oaminj. Tseatsirlu eara-ndasi. Sh-noi lucurlu nã-avina-ncicioari ma shi gailelu-ali-nveasti nã chisa sh-nã fridzea tu suflit. Dzãlju cã cafi dzuũã un di baceanjilji s-dutsea di u videca la bolnitsã. Cu cafi dzuũã tsi tritseaãnveasta tut ma multu scãdea. Cu cafi dzuũã sh-a nauũã, cãti unã cheatrã, ca-atseali di la moarã, nã cãdea pi suflit. Cu tsitsirarea sh-cu sãparea, vãrã turlii u dutseam ghini; lji-anãchiseamu-a lucurlui.

Vini shi Sum-Cheturlu. Atsel an, ca tora tsãn minti, s-cãdzu Vinirea. Noi sãpam bãmbaclu di la mandra-a noastã, tu cheptu. Atsea dzuũã canã di-a

noshtsã nu s-dusi shi-n pãzari cã lipsea s-bitisim cu sãpãturli shi vrea s-shidem Sãmbãta cã eara nica ma greauã sãrbãtoari, Paovden. Atsea dzuã, canã sh-tsiva nu lucra ãm hoarã. Baci-atsel marli eara Slatina di tsitsirã agurlu di Gherman. Earã siminat ordzu shi-avea-amãnatã cu tseatsirlu cã-ashtiptam, tutã hoarã, ta s-yinã cumbailu su-l tseatsirã. Atsea dzuã-l tsitsirã shi cu-amaxea di boi lu-adusi yiptul acasã. Nica di dixearã tuts nã-ndreapsim cã-alantã dzuã, Sãmbãta, vrea nã dutsim tuts ta s-u videm ãnveasta la bolnitsã.

Tahinima, iacea s-avea sculatã nica dit hãrghii shi-avea-adratã darea tsi-adra ti Paovden - pitã di lapti. Nica cu noaptea s-dusi pit casi sh-deadi. Cãndu tuts earam etinji ta sã-nchisim ti-n pãzari, vini Mita, frati-su-ali-nveasti, cu toceaclu. S-avea-adratã chicã di-apã di-avinari calea tutã. Cãtu-l vidzum, tuts nã triculu unã frãshiti tu pãnticã. Mita, cã eara-arms sh-cã lipsea sã spunã unã nibunã hãbari, shidea-mprostu ca mãmurusit sh-nu shtea cum s-ahurheascã. Æl lo mbratsã Iorga, ãl hãrsea pisti cap shi-ahurhi di plãndzea. Streasi dintsãlji sh-cu unã plãnguroasã boatsi pãtu mash ta s-dzãcã:

"Doda ... muri ..."

"Cãndu, lãi Mita, cãndu ...?" peanarga, ta s-nu lu-avdã Iorga, lu-ntribã baci-atsel marli.

"Asarnoaptea..." dzãsi Mita sh-nu pãtu s-adavgã altu tsiva.

Iacea sh-cu baci, sh-tuts noi ahurhim ta s-plãndzem. Baci-atsel marli dinãoarã nj-dzãsi:

"Dina, aidi, tini ljea-l Iorga sh-njiru-l cãtã nafoarã ta s-nu nã veadã, s-nu duceascã cã tsi-i lucurlu. Noi lipseashti s-nã dutsem, cã vedz cã lucurlu cu-nveasta nu easti bun".

Deapoea sã shutsã shi cãtã Mita, lal-su-al Iorga:

"Mita, noi tora shtim tsi-i lucurlu, ma tini fudz cã eshtsã cu toceaclu cama-aãonja ta s-ti-aflji aclotsi, lipseashti s-agiuts tsiva shi-aclotsi. Spuni-lã aclo cã sh-noi va s-agiundzem ti niscãntã oarã".

Mita sh-lo toceaclu shi-nchisi. Mini-l loai Iorga shi-l dush cãtã la-aputs; tsi ma largu ta s-hibã di-acasã s-nu lji veadã alantsã cãndu vrea s-fugã ti Shtip. Iacea sh-cu baci-ahurhirã di-ndridzea stranjili tsi vrea-lj li bagã-ali-nveasti tu groapã. Deapoea, baci-atsel marli dusi sh-pãnã la lali Teãu-al pap-Cola-l Mit ta sã-lj dzãcã s-ducã sã-lji arucã cu tracturlu pãnã Shtip, ti ma-aãonja s-agiungã la bolnitsã. Lali Teãu cu-un zbor deadi cãilãchi. Apreasi tracturlu sh-vini nica di-acasã ta sã-lj ljea-a noshtsã, cã shtea cã-avea ahãti lucru ti dutseari.

Mini ãl njirai nica niscãntã oarã Iorga sh-deapoea dolji nã vinim acasã. Acasã nu-aflãm canã cã sh-paplu nu putea ta s-sheadã singur tu-atsea oarã anda Dumidzã nã lu-avea friptã sh-duguritã suflitlu. Nu puteam ta s-plãngu cã s-nu mi videa Iorga, ma lãcãrnjili mi zãbunusea tu inimã. Mashi-l mãtream Iorga sh-tut trimburam ca vearga.

A noshtsã agiumsirã-aãonja-mpãzari. La bolnitsã-avea vinitã oaminji sh-di partea a mã-sai ali nveasti, fen-su, fratslji, cusurinji shi-altsã cari s-avea aflatã-n pãzari tu-atsea oarã. Elji, sh-ma multsã-avea-nvitsatã cã-nveasta avea

muritã nica di Viniri dixerã, nica ni-ascãpitatã soarli. U-alãxirã, u-ndreapsirã sh-di Shtip u dusirã Mustafina ta s-u-ngroapã. Ashi vrurã pãrintsãlji-ali-nveasti. Ashi vru mã-sa shi-ashi adrarã. Tu-atsel foc, a noshtsã nu featsirã cãrshilãchi, nu-acãtsarã ti cãsuri.

Soarli cãdea-nghos pisti dzeana di Tisa, sã-ndridzea ti-ascãpitari ma-a noshtsã nu lji-avea ta s-yinã. Paplu, mini sh-Iorga nã-adunãm ãn casã. Cum nã-aflãm, tricum arada-a tsinãljei shi Iorga, cã eara-arms, dinãoarã agãrshi di durnji. Doamne, s-eara un om s-nã videa di-unã parti cum shideam ãn casã noi treilji di cari mini cu paplu shteam tsi eara lucurlu ma nu cutidzam ta sã scuteam ni unã: ah! cã nã eara fricã s-nu ducea Iorga! Cãt pon, cãt caimo aveam adunatã di tutã dzuã tu noi! Nu-avea a curi s-lji spunem, nu-avea a curi s-nã plãndzem. Canã nu vini ta s-nã caftã caimolu, canã nu vini s-nã spunã un zbor ti pãrgurii.

Åndauũã sãhãts dupã-ascãpitarea-a soarlii s-turnarã shi dolji baceanji sh-cu iacea. Vinirã, corghilji, ca bãtuts di grãndinã, cu suflitli-nfãrmãcati. Nica multã, multã oarã, baci-atsel marli sh-cu iacea plãmsirã fãrã ta sã scoatã ni un zbor din gurã. Plãndzea, mãratslji, ti elji singuri cã dolji nu sh-lji tsãnea-aminti pãrintsãlji, cã criscurã tu mãnji xeani; plãmstã pãnã sh-di chicutli di ploai; plãndzea cã-nveasta, ti cari multu s-hãrsea anda u loarã, sh-tora shi ea shi-ncljidea tinireatsa - ca scunchilji pãrintsã-a lor - tu lilicea-a anjlor; u plãndzea shi cãtrãnsita soartã-al Iorga cari di-atsea dzuũã shi-nclo vrea s-plãngã pi mira-a lui has ca elji. Nica nãoarã videa, mãratslji, cã taxiratea nu shi-u-avea tu minti ta s-lji-alasã-arãhati ...

Scopia, Shcurtu, 1988.

PAPLU MITA SHCLJOPLU

Da, ashitsi lj-dzătsea - Shcljoplu! El nu eara, măratlu, shcljop. Vără di para-păpănjlj-a lui eara, vărăoară, shcljop, shi-ashitsi lă-armsi pārnoanjea, Shcljopanji. Conjearlji ālji dzătsea Chor-Mite. E, aestă-acătsa loc. Paplu Mita lu-avea mash unlu oclju, cu-alantu nu videa. Tuts dzătsea că lu-avea chirută di vără-aumbră, urăteatsă, tsi lj-si furnjisi ună noapti aclo iu tritsea pit tsiva mirmintsă. Altsă dzătsea că ashitsi eara faptu. Nă-asprăndim din hoară shi nu-ari cari să-ntreb. Muri, măratlu, di multu shi tora nu-ari sh-titsi să ntreb. Poati că eara shi-amărtii. Ma, el ashitsi shi-u triculu eta, dumljartul ...

Baba tsal-Mita nă u-aveam a noastă. Eară cusurină veară cu baba-a noastă - mă-sa-l baci-atsel marli. Baci ālji dzătsea teta Tsatsa. Noi, ficiorlji, mini sh-cu baci-atsel njiclu, lj-dzătseam baba Tsatsa.

Paplu Mita Shcljoplu eară aush cāndu vini tu hoară-a noastă. Avea cama di shaidzăt di-anji. Tsicara că-avea ahăta anji nica s-videa că avea fută gioni om. Eară nu multu-analtu, ma ghini ligat tu pătari. Anda călca, călca yiro, sânătos di vrea s-dzăt că ofchu tritsea piningă tini. Bunaciu om, cu bună tabaeti. Nu-avea la el: nu! "Aha, va s-facă, va s-videm tsi va s-dzăcă-nveasta!?" Tut adra ma nu vrea s-ascundă di nor-sa. Avea un ficior, Nasi. Baci ālji grea cushurilu Nasi. Noi ālj gream lali Nasi-al pap Mita.

Baba Tsatsa eară ună palmă-om. Nu eară ni giunitati di paplu Mita, tu boi. Eară sânătoasă, sfărce. Nu shtea tsi-i dureari, nu shtea s-dzăcă năoară că sh-caplu u durea. Ān cap totna purta căciulă, ashitsi cum purta Armănilu ma ninti. Ea nu u-arcă căciula, pănă tora tu soni anda fudzi di Dubrushana. Di multu nu u-am vidzută, ma pistipsescu că nica u poartă. Ashitsi va u fimisescu. Căciulica ālji cădea pănă pi frămte, ligată cu ună distimeli lai. Ashitsi purta moashili Armăni. Baba Tsatsa lucra tut tsi eară ti lucrari, shi lucră din casă sh-di năfoară. Agiuta pri tut.

Paplu Mita Shcljoplu sh-păshtea oili. Atsel lj-eară lucurlu-a lui. Căti vărăoară s-dutsea shi la-arari, ma nu putea, măratlu. S-dutsea di zori, că nu-avea cari s-lji-ară. Lali Nasi eară la stupanstvu shi nu-agiundzea s-lucreadză shi-acasă. Cum tsi s-hibă, paplu Mita avea criscută la oi sh-la calji shi-atsel ālji fu lucurlu pănă tu oară tsi muri. A lui ālji eară tehnea ti după calji, că-ashitsi lj-tricu ma multsālji-anji di tinireatsa-a lui. Ma tu soni ca cum nu-avea calji sh-ti-atsea sh-lo cărliglu shi-nchisi după oi. După calji nu s-avea dusă di cāndu s-loară oili, di la paturdzătsoptu-anlu, primveară, la Vanghilizmo.

Paplu Mita ca căljar featsi la ma multsă chihăeadz ma, ma multu featsi la Licanjlji. Tuplichu ālji triculu tinireatsa-a lui. Aclo, pit pāljiuri sh-pit plaiuri li tritsea iernurli, aclotsi u călca neauă tută iarna. Tută dzuă alăga pit nivaljiuri sh-pit pāljiuri. Imna după calji că nu-lji hărnea ma-lji păshtea pit căshlă. Aclo

shi-avea-adrată căliva shi-aclo shidea dzuuă-noapti. Acasă yinea mash ti pâni, yinea shi-anda lipsea sh-ta s-alăxească, unăoară tu stămână. Pânea âlji eara pâni sh-cashlu âlj eara cătăchi, shi-ashitsi cafi stămână, ashitsi cafi mes shi tută iarna. Cara s-avea vărăoară sh-carni ghini cu ghini, cara si nu - sânățati.

Ashitsi tritsea anjlji, ashitsi tritsea sh-eta. Atsea eara bana-armănească. Capota sh-cu tămbarea âlji eara-ashtirnumintul shi-anvâlimintul. Iarna-aprindea foc tu călivă. Avea pâljuri groshi shcreta di Tuplichi. Fumealjea u-avea Stepantsi. Stepantsi-armsiră nica multsă-anji dicara s-loară oili. Lali Nasi s-dusi picurar la vâsilii. Paplu Mita li-anvârtea atseali oi a lui, shi-ashi shi-u scutea pânea, ashî âlji tritsea oara. Anvârtea vără shaptidzâts-obdzâts di oi. Li-ara sh-atseali-ndauuă agări tsi li-avea-ancupărată cu casa di la Conjearlji tsi fudzea tu Turchii.

Cara loară di s-muta tuts di fudzea di-aclo, paplu Mita vini tu hoara-a noastă, Dubrushana. Lu-adusi baci că dimi s-trădzea ca soi. Anda vini-n hoară li-adusi shi-atseali-ndauuă oi. Dubrushana u-ancupără casa-l Iusin Ghermanlilu, Conjaer cari-avea faptă ca sclav la Ghermanji sh-ti-atsea lj-dzătsea-ashitsi. Ashitsi-lj dzătsea Conjearlji, ashî lj-dzătsea shi-Armânlji dit hoara-a noastă.

Casa nu eara vără carishti tsi, ma ti părădzlji-atselj duri eara. Sh-taifa nu lj-eara mari. Duri lj-eara atsel un udă ti durnjari, ună subică iu shi-adunară stranjlji shi-ună Casă-Mari, cumu âlji dzătsea, iu cutsea shi iu tsănea cică-mică. Pi ciurdachi eara shi-ambarea cu doi oclji iu-shi băga atsel niheamă yiptu tsi-aduna. Pirghos, sum udălu ti durnjari shi Casa-Mari eara ahurea iu lji-ncljidea doilji boi, calu shi ġumarlu. Ningă casă, tu-ubor, u-avea shi mandra iu li-ncljidea oili. Mandra u-avea aflată di Ghermanlilu, că sh-el tsănea-ndauuă oi.

Armasi ca pirmif ân hoară că Ghermanlilu-avea un căni-amut cari, cum spunea-aushlji shi tuts alantsă cari-l tsănea-aminti, nu putea s-alatră ma eara multu cu minti căni. Singur u-adutsea cupiea di oi acasă di la pashuni shi nu didea ni ună oai ta s-intră tu vără znjii shi s-dipira sh-putes nu s-dispărtsa di cupii. Nu didea cană s-aproachi di cupii. Fătsea căt un picurar. A noshtsă-Armânlji u-avea tricută eta cu oili ma-ahtari lucru nu-avea vidzută. Tuti suntu pirmifi shi-aestu căni va s-hibă pirmif; ma-ashi eara-atumtsea shi-ashi easti tora. Tsi putem s-adrăm?

Atseali eara tuti tsi-ancupărară la paplu Mita di la Ghermanlilu, atseali shi-armsiră pănă tu oara tsi fudziră. Nu băgară s-adară tsiva cu mână-a lor, s-dzăcă că easti di elji. Tu ubor avea shi-un băhcic iu tsănea shi patru-tsintsi coashi di-alghini. Mash elji, di hoara tută, tsănea alghini, ma nu lă si fătsea shi putes nu-adunară ca dunjai njeari. Hoara eara blăstimată di-atsea parti. Alghinili li-adusiră di Stepantsi sh-nu putea s-li-arucă, s-li-aspargă. Ishte, voi ta s-dzăc, că cu-alghinili nu-adrară vără fuljeauuă. Cafi primveară taha s-aruea, ma cosh diznău nu disfeatsiră. Căti adusiră ahăti shi-avură-ndoi anji pănă li bătăsiră dip. Paplu Mita, cari eara-aush sh-că nu putea s-veadă cu-unlu oclju, nu putea ta s-li pască oili noaptea. Nu li lărdzea di hoară. Li-anvârtea, atseia pi-anaparti, pănă tu Lacă. Dzuuă li tsănea-ncljisi tu mandră, shi li-arăea piningă seară, di cara li

muldzea. Li pāshtea ca pānā la dzatsili-unāsprā sāhatea, noaptea, sh-iara li-adutsea di li-ncljidea tu mandrā. Oili, sh-eali s-avea-nvitsatā ti-ashitsi shi nu căfta ma multu.

A lui oi totna eara ma grasi di-alāntor cari gho-taha li pāshtea shi tutā noaptea, cari nu li-ncljidea veara tutā shi lu-alāga cāmpul tut ti cama multā sh-ma bunā iarbā. Anda li vindea, toamna, palju-oili, al pap Mita oi ma multu-ngrica, eara nai ma grasi. Tuts s-ciudusea. Picurarlji-anvārtea caplu, sh-canda nu putea ta s-pistipseascā. Unā toamnā, dauūā tomnuri, ma deapoea lā si umplu caplu că nu-i shicai. Ma, omlu s-pidipsea shi sh-li chivirnisea oili tutā veara. Gortsāli tuti di-Anaparti sh-dit Lacā eara-a lui, agrāshturli tuti eara-a lui. Alantsā picurari nu putea ta s-sheadā pri-atseia că li-avea cupiili ma mări sh-lā eara frică că s-nu-adra vārā znjii. Shi oili, tuti, nu putea s-aravdā shi sā sta pit Lacā, că li măca davanjlji cu māshconjlji, sh-nu pāshtea.

Āndoi anji, paplu Mita li pāscu shi-a noasti, atseali-ndauūā oi tsi li tsāneam căt ti lapti. Didea oili sh-lapti ghini, sh-ghini sā-ngrāshea, veara sh-ca pānā tu toamna. Aveam mashi dzatsi oi ma putes nu-armasim fārā lapti; shi căti niheamā cash tsi lu-acātsa iacea tu dzālili cāndu inshea piperchili sh-cu pātārgeanili shi laptili nā si loa di pisti inimā. Bāgam shi căti vārā grundi sh-ti iarna. Toamna adram shi căti vārā chilā di lapti gros, ash cum adra-aushlji vārāoarā, anda lu-adra tu cheali. Adra iacea shi strāgljatā căti vārā muldziri. Cu un zbor lu scuteam dorlu tut ti tut tsi-adra aushlji vārā etā tu muntsā.

Cafi searā, paplu Mita Shcljoplu li tritsea oili pi-Anaparti, aḡnanghea di casa-a noastā. Aclo avea un cheptu ca largu shi s-asprāndzea oili di pāshtea. Paplu Mita ahurhea s-ashuirā cu gura shi s-cāntā. Ashuiratlu-a lui shi cu cāntarea, totna eara jiloasi. Poati că ash-i dutsea iholu-a cāntitslor? Multi ori lu-ascultam că cānta, ma putes nu puteam s-lji-aleg zboarāli tsi li cānta. Di multi ori armāneam fārā somnu, mi pidipseam s-avdu shi s-acāchisescu tsi vrea sā spunā tu cāntitsli-al pap Mita.

Noi durnjeam pi balconi tutā veara sh-ti-atsea s-avdza multu ghini sh-curat boatsea-a lui. Ashuiratlu-lj s-avdza nica ma ghini di vrea s-dzāts că shuira cu fluearā a nu cu gura. Ashi cum eara serli di veara tārhi sh-cum hoara-a noastā durnjea tu guvā s-pārea că hirbea di shuiratlu sh-di cāntarea-l pap Mita. Nu shtiū, ma cara s-asculta om di pi schinarea di stri hoarā, tut ānj pari că va sā s-pārea că vāisea hoara. Ashitsi, tora nj-pari, că di cānticlu-al pap Mita agārsheam tut shi durnjam ca ligānat, cafi searā. Atumtsea canda mi ligāna, ma tora canda mi trundueashti boatsea di cānticlu-a lui.

Tora, dupā multsā-anji, cāndu ved că scutidea bati stri hoara-a mea, cāndu cucuveili bat tu loc di cāntic, suflitlu nj-si fridzi. Poati că shi-al pap Mita ālji bat cucuvei la cap? Cari poati sā shtibā, ma hoara-armasi ermā sh-mini u ved furnjia la cāntitsli-al pap Mita Shcljoplu.

A noshtsā, baci-atsel marli, iacea shi baci-atsel njiclu, cari tuts lu-asculta, shtea că cum cāntā paplu Mita; sh-multu-multu nu shutsa ureaclja cătā la cāntitsli-a lui. Mash a njeia nu-nji didea-arāhati.

Unã searã iacea mi duchi cã lu-ascultam cãnticlu-al pap Mita shi cã nu puteam ta s-agãrshescu ta s-dormu shi-nji dzãsi:

"Dina, tsi nu dornji, na iacea, tsi-ascultsã? Pap-tu Mita lu-ascultsã cum cãntã shi-ashuirã? ... Alasu-l, na iacea! ... Cãntã ta sã-lji treacã oara shi-a lui corbul cã nu-ari cu cari ta s-facã moũbeti, aclo la oi ... Dornji tora, a na iacea, cã mãni va s-ti scolji ti la lucru."

"Iacio, dzãsh mini, tsi cãntã paplu Mita-a nostu? Cum cãntã, cã nu pot s-lj-acãchisescu ni un zbor?" u ăntribai iacea cã vidzui cã sh-ea nica nu durnjea.

"Pi gãrtseashti cãntã el, na iacea, pi gãrtseashti. El shtii multu ghini gãrtseashti, shtii sh-cãntits gãrtseshtã, ma dornji tora sh-nu tsã cheari mintea dupã cãntitsli-a lui..." ănji dzãsi, ca cu vreavã, iacea.

"Gãrtseashti cãntã ..." ănji dzãsh tu minti. Cum tora-aestu lucru? Di iu inshi? Paplu Mita shi gãrtseasca. Ba, mari lucru. Stài, mini va s-ved ti-aestu lucru. Cum mini putes s-nu-aveam avdzãtã ti-ahtari lucru? Pi-ahãtã urdinari la noi, cum di nu spusi nãoarã cã shtii gãrtseashti? S-nu spunã tsiva dit Gãrtsii? ...

Lu-ascultam iara cafì searã cum cãnta sh-cum ashuirã. Deapoea ănji si featsi ca sinithiu. Cara s-nu lu-avdzam, canda nu puteam shi s-agãrshescu shi s-dormu. Mi-nvitsarã shi-a noshtsã shi cãt lji-avdza-ashuiratlu di cãtã tu Bãhcilãchi, ănji grea ta s-lu-ascultu. Acãtsarã di shi-adra shi shicài cu mini sh-cu cãntarea shi cu-ashuirarea-al pap Mita. Mini nu mi-acãtsa inatea. Putes nu lji-acãchisii ni un zbor di cãntitsli-al pap Mita.

Di tutã veara tsi lu-ascultai mash pãtui s-li aleg botsli di cãntitsi sh-tu soni shteam cã nu cãnta mash un cãntic, ma cãnta ma multi. Puteam s-lu-aleg iholu-a unlui cãntic di-alantu. Cãnta-ashitsi paplu Mita multi cãntits shi-a tutãlor iholu lã lu-aveam ănvitsatã. Cãti vãrãoarã ma lu-avdzam cã fãtsea:

"Ciucã, Ciucã! ... oicã, oicã! ... Ciucã! ... A brea Cusa, a breaaaa! ..."

Ashitsi-aurla cãt ta s-apuitueascã oili shi s-nu s-asparã. Deapoea iara ahurhea di cãnta.

Ashitsi, peanarga-anarga, oili dipunea cãtã tu curiea di ningã-arãu, dipunea tu porlu di-Anaparti, la Gortsãlji-al Ausi shi-ahurhea di s-arca pit arãu cãtã-acasã, ti tu mandrã ...

Unã dzuũã, ti tihea-a mea, na-li paplu Mita, vini moũbeti la noi, la paplu. Mini, canda nj-lishurã tsiva di pi inimã. Tora nj-dzãsh tu minti, tora va lu-ntreb mini di iu shtii el gãrtseashti? Featsirã tsi featsirã moũbeti cu paplu, ti-unã ti-altã shi-unã hopã lj-si-aprucheai mini dip ningã el. Iacea mi mãtrea shi ca hamu-arãdea. Duchi cã lj-si misuram.

Mini nu pãtui s-aravdu shi lu-ntribai:

"Di iu shtii gãrtseashti, tini pap Mita? Ai bãnatã tini tu Gãrtsii?"

Paplu Mita nu para-avdza, iu di-aushatic, iu cã soea ãlji eara-ahtari, nu shtiũ.

"Care!" featsi shi sã shutsã cãtã mini.

"Di iu shtii gãrtseashti? Ti-ntribai, pap Mita. Avdzãshi tsi ti-ntreb?"

Dupã mini u-avdzãi iacea cãã dzãsi:

"Pãnã s-ti-avdã ghini va s-treacã shi dzuũa, ma alasu-l, Dina!"

"Aaaa... di iu shtiũ gãrtseashti? Em, cum di iu? ... am bãnatã tu Gãrtsii ... tu-un cãshlã, tu-unã hoarã cu Grets... Ahãc, aclotsi-nvitsai more, aclotsi cu elji earam dipriunã..."

Sã shutsã cãtã paplu shi-ahurhi:

"Eee, more Vasili, tsi bun cãshlã aveam apuguditã-atsea iarnã, nu sã spuni ... tsi ghineatsã nã tricum sh-tsi-arãhatiãnji feci mini cu caljlji ... Vãhi tsã-am spusã, more Vasili, nu va s-pot s-lu-agãrshescu pãnã iu s-bãnedz ..."

Paplu Mita shi-arasi gurmazlu ghini-ghini, canda sã-ndridzea ta sã zburascã cari shtii cãt. Mini mi ncãrfãsii ningã el sh-tut mi-adrai ureaclji, ta s-avdu tut tsi vrea sã spunã el. Paplu Mita dinãoarã chinduri cu spunearea-a lui:

"... Ore Vasili, ama shi Gretsli-atselji s-cãdzurã tsiva oaminji bunji di, halali s-lã hibã, lu-avea-apuratã multu ghini cãshlãlu, iarba s-avea faptã pãnã di zãnuclji. Ama shi loclu eara multu hambilo. La Yi-Dimitri, ore Vasili, anda dipusim dit munti, aclo nica-avea iarbã veardi. Toamna-avea faptã multu muhladã, mea oili sh-cu caljlji-anda dipusirã-aclo scoasirã nica unã zefcã. Chihãeadzljji, cara vidzurã cã eara-ashitsi, nu shutsãrã ureaclja ta s-bagã tsiva zaire ti oi, s-ancupãrã tsiva yiptu ti iarna. Mash cu vicljitura tsi eara putea ta s-treacã oili cu caljlji dauũa iernuri, nu unã. Ore, Vasili, am nas cã cãdzu shi neauũa, nu bre ... Nas cã featsi 'nã dzuũa ta s-nu poatã s-easã oili la pãshuni. Pirmif fu-atsea iarnã. Oili sh-cu caljlji nu cã duchirã cã tritsea iarna pisti elji, ca cum pãtsam tu-aeshtsã-a noshtsã cãshladz ... Ma, dzãc aushlji cã: multu bun nu-i ti bun! di sh-noi, tu soni, ashitsi pãtsãm ..."

"Di cari parti earats? Ca cãtã iu cadì hoara-atsea?" lu-ntribã paplu.

"Care! ... aa, di cari parti cadì hoara? ... Dip ningã Sãrunã eara, ma cum draclu lj-dzãtsea hoara, s-mi ljertsã, dip nu tsãn minti, mi-agãrshii. Tora eara, ma-aseara? ... Tricurã di-atumtsea vãhi paturdzãts sh-tsiva di-anji, shi cama s-nu hibã mea ... Nu shtiũ, dipãnji inshi dit minti numa-a hoarãljei ... Tsi un loc tricum? Tsi-i ca tora sã shtii cã aoa him shi-altu iuva ..."

Paplu Mita ca dãnãsi niheamã, s-ca mindui shi iara-ahurhi:

"Iarna, ghini u tricum, ore Vasili, shi unlu mes di primvearã. Cara s-umplu loclu di iarbã, oili cara sã-ngrãshearã 'nã oarã, acãtsarã ta s-aducã lapti ti njeljji, tsi nu sã spuni ... njeljji cara sudzea ghini-ghini sh-di cãldura tsi fãtsea crishtea ca di-ntru-apã, canda cu sãhatea crishtea, nu cu dzuũa ... Chihãeadzljji eara tu-unã mãnã di harauũa ... Nu shtea cum ta s-hãrseascã cã tsi cãshlã aveaflatã ..."

Ee, ore Vasili, dusi-ashitsi pãnã iu dusi ghini, mea cara tsã plãscãni un soari tsi nu sã spuni, cireap, ore Vasili, cireap. Nica tu primveara nã fripsim ca lailji ... Cum nu-avu vãrã s-nã spunã, geamã Vasili, ta s-nã lom calea shi sã vdzim di-aclo ma-nsus ... Noi, cum earamãnvitsats di munti, di-avrã, cara nã-

acătsă nă heavră, njic sh-mari, tsi nu sã spuni ... Cara nă-adrà nãoară, tuts pãnă di un, cioară. Nu shteam tsi s-adrà, măratslji. Taha nă dutseam la iaturlu, atseia tu-ună cama mari hoară. Nă didea taha niscănti hăpchi, ma nu-agiuta, bre crăshtine! Dzuũ di dzuũ tut ma lai, ma ghini nu! Ma, iara cană nu-lji ticnea s-dzăcă cã sã vdzim. Cama tricutslji, niscăntsă-aushi, sh-loară tãmbârli nica dinãoară. Muriră shi-ndoi ficiurits, ma nu tritsea brem pusta di heavră.

Preftu tu-atsea hoară nu-avea, mea du-ti adu dit ună altă hoară, mea du-l năpoi iara. Mini-aveam un cal, un Bairachi, aidi Bairachi aidi, tsi ofchu eara! Cafî dzuũ mini lu-adutseam preftul atsel shi-l dutseam cã di-aclotsi mi turnam sh-pi la calji di-lji videam, di lji-adăpam ... Pisicară di murea shi oaminj mări, oaminji di pi la oi ... Alantsă lăndzits, mizi li-anvărtea cupiili ... Tsi pãtsãm, ore Vasili, tsi pãtsãm, năpärtica dit guvã s-nu li veadă. Moartea cu oclji nă u vidzum ... Perlu nj-să mută cara daũ di nji-aduc aminti ... Aveam agiumtă pi-ună hală tsi sh-cănjlji nu u măca ... Nu-avea cari s-anvărtească tutipăta. Murea cãti doi-trei inshi tu-ună dzuũ ... Mortsălji nu s-ashtipta un cu-alantu ... Deapoaea nu-agiuta ni hăpchi ni piridimă. Nu-avea cari sã-lji ducă lăndzidzljî la iatru, nu-avea pãnă sh-cari s-lă sapă shi grochili ti mortsălji ... Ore Vasili, cãtă glărimi eara pi la dunjeai? Pi cãt ciărdămo tsi s-fătsea, cum un nu dzăsi cã aidi oaminji sã-ncărcăm shi sã vdzim di-aclotsi? Nu bre, canda pana lji-avea-acătsată tuts ...

Cum tsă spuneam ti preftul atsel, iara mini nirdzeam di-l loam cu Bairachi. Ma, deapoaea, tu ducă nu-l dutseam pãnă-n hoară cã lipsea s-nergu sh-pi la oi shi s-aveam shi caljlji-ngătan ... Nu-avea-armsă cari, bre crăshtine, nu-avea om salami ... Tuts s-avea-arcată leshi-mpadi, casili s-avea-amputsătă di duhuri, di hăpchi, di tsi nu? ... S-apără Dumidzà, ore Vasili, canda-amputsa sh-pi mărshi ...

Preftul tsi tsă spun, acătsă di fãrtsuea omlu, vrea omlu iara su-l duc pãnă-acasă ... Bre crăshtine, âlji dzătseam, vedz ghini cã pi tsi derti him tora, nu-armsi om salami-n hoară, lipseashti s-mi tornu sh-pi la oi ... Căndu va ti duc tini, cãndu s-mi tornu sh-pi la tutipătă? Căndu s-ved shi-acasă iara tsi s-fatsi? ... Aidi, âlji dzătseam, va ti duc pãnă tu mesea di cali, sh-tini va tsă nerdzã peanarga-anarga acasă. Tsi s-cher sh-mini cu tini? El sh-tsănea mash ună: "Nu! Va mi duts pãnă-acasă!" Bre crăshtine, nu-adară-ashitsi, iara âl loam cu buna, mini. Acăchisea-ti cã nji-am lucru ... El nu s-trădzea di-atsea: Nu shi nu!

Ma mini, bre-m Vasili, apură Dumidzà, nica earam ca di cilechi, canda nu sã fătsea tsiva-n hoară. Ni un cap nu mi-avea dărută. Avea sh-nica-ndoi altsă bãrbats cari li-anvărtea oili, ma multili, tu padi, la mândzãri ... Sh-cu preftulu-atsel, tsi tsă spun, ore Vasili, cara tsă lu-acătsai di mănă di-l trapshu di pi cal, di lji-aurlai nãoară!: "dipuni, bre prefte, sh-duri mi cripashi, cã para cripat escu! ..." S-vedz cum dipuni preftul di pi cal!

Mi-arcai mini pi Bairachi sh-loai sã-nchisescu ti năpoi. Căndu lu-avdzăi după mini preftul aurla: "Cara vrets sh-tuts s-murits, mini nu yin nica nãoară sã-ngrop la voi!" Shi-atumtsea, geanãm Vasili, ore frate, cara lj-si mi turnai cu

Bairachi cãtã el, mea cara lu-avrai ân cap cu tricãtoarea di cãprestu, unã, nica unã, mea cari shtii cãti ... "Gamotu-ts preftul, gamotu-ts, nu ti sãturash, bre ehtre?" ãlji feci ... mea cara-l curãii nica-ndau cu tricãtoarea ... Preftul s-avea-adratã isa cãt loclu sh-caplu cu gusha lji-avea-nvinitã. Mea s-vedz preftul cum fudzi cãtã-acasã shi cum alãga s-videai. Ici nu sã shtsã cãtã nãpoi ta s-mãtreascã cã cãtã iu loai mini ... Mini, ãlji ded avrapa-l Bairachi shi-nchisii cãtã la calji. Nu mi shutsãi sh-mini, deftur, ta s-ved cã tsi s-featsi cu-atsel drac di preftu ...

Atsea dzuũã, ca tora tsãn minti, ângrupãm fen-su-al Sutiri-al Oani, ia aestu tsi easti tora Crivi Dol ... Shi-ahãtã fu tutã. Canda preftul u lo cu mãna niputearea, heavra tsi vrea s-hibã-atsea ... Altu, birda, nu muri. Ahãtã fu ... Ma, preftul, shi-u mãcã - ghini sã-lji facã. Va mi tsãnã ghini minti pãnã iu s-bãneadzã, sh-la nipots va lã spunã ..." dzãsi paplu Mita shi ma multu nu-adapsi ...

S-lu-aveai curuitã di cama-aõonja preftul, vãhi va s-trãdzea mãnã shi niputearea di la voi!" dzãsi paplu shi-ahurhi s-arãdã.

"Dracu shtii, ma preftul sh-lo tu parti baighi tricãtori pi mãdãlar shi canda sh-tora-l ved cum sã-ncusureadzã ... Sã-lj facã ghini ... Sh-la-alantã etã nu va mi-agãrshascã ... Vãhi spuni pirmifi sh-el iuva ma ..." dzãsi paplu Mita sh-ahurhi sh-el s-arãdã.

"Sh-deapoea, shidzut nica multu-aclotsi, ma fudzit?" ântribã paplu.

"Shidzum more, shidzum nica vãrã mes, cama, va ti-arãd! Ee, deapoea nã tricum multu di ghini ma tsi u vrei, di cara dusirã oaminjlji? Multsã murirã, ore Vasili, multsã ... casi sã-ncljisirã ... Nu fu shicai. Avu casi dit cari murirã sh-cãti patru-tsintsi oaminji, cum tsã si pari ... Crimã greauũã s-featsi ... Murirã tiniri oaminji, ficiori, feati, ânveasti, ficiurits ... aidi-aushlji fã-lji defì multu-multu om s-nu shutsã ureaclja cãtã elj ... Avu casi tu cari nu-armasi ni un bãrbat, nu-avea cari sã-anvãrteascã casa, tutipãta ... Cãts ficiurits armasirã fãrã di pãrintsã, ca pulji fãrã cloci ... Ti loa njila, ore Vasili, s-intsrã-n hoarã noaptea, mash plãngu s-avdza pit cafì 'nã casã ... Nu plãndzea mortsalji, ma plãndzea dunjai cã nu shtea cãtã iu vrea-lji da tu primveara, cãtã iu vrea s-acumtinã, iu vrea-lji pingã mira-atsea laia ..." dzãsi paplu Mita shi dãnãsi, nu zburã.

"Voi vã-aveats lãvãrsitã, more Mita, cum spunji tini? Nu vrea s-hibã heavrã cum dzãts tini. Nu putea di heavrã s-moarã ahãts oaminji dinãoarã", dzãsi paplu ca minduit.

"More, cum vrei dzã-lji-u, ma oaminjlji s-dusirã ... Di tsi fu cari vrea tsã spunã? Nas cã shtea s-nã spunã shi iaturlu-atsel di drac! Cari-altu vrea nã spunã? ... Oh, tsi tricum shtim ma tsi va s-tritsem sh-tsi-avem nica s-videm cu ocljlji, nu shtim, cum dzãc aushlji ... Moũbetsli nu s-bitisescu, ma aidi sã-nji fug mini s-nergu cãtã-acasã cã-nveasta dzãtsea tsiva deaneavra s-adar acasã, sh-mini mi-agãrshii tsi dzãsi. Aidi s-nergu cãtã-aclo, mea ti moubets iara va s-avem cãndu s-li fãtsem. Moũbetsli shi patimatli nu s-bitisescu cu dzãli. Cãti-avem vidzutã shi pãtsãtã lipseashti sã stãm cu dzãli ta s-li spunem tuti ... Nu

shtim ti vārã ghineatsã sã spunem, mea ti læets ... Aidi armãnets ghini ...", dzãsi paplu Mita shi sã sculã cu unã "ooh" shi trapsi cãtã la ushi, ti cãtã nafoarã.

"Aidi, videari bunã shi oarã bunã, ore Mita, sh-iara yina vãrãoarã sã-nji treacã oara shi-a njeia, cã ãnji si-aurashti niscãnti ori", dzãsi paplu shi-nchisi dupã paplu Mita su-l pitreacã pãnã dupã casã.

Mini sh-cu iacea armasim acasã shi-ahurhim s-arãdem ti tricãtoarea sh-cu preftul al pap Mita. Vãrãoarã s-turnã shi paplu shi nica di nafoarã ca hamu-arãsi shi iara shidzu-mpadi shi-ahurhi ta sã spunã alti pirmifi di patimatli-a Armãnjlor tsi li-avea-avdzãtã di la altsã sh-tsi li-avea sh-el pãtsãtã.

Aidi lai Armãnji di zãmani! Earats ãncãrcats di pirmifi ma iu hits ta s-vã-ascultã om shi tora? Vã-anvãlim voi shi canda u-anvãlim shi bana-a voastã, shi-a noastã, armãneascã!? Tora, cari s-nã li spunã tuti-atseali? Muntsãlji? Nu zburãscu! Mirmintsãlji asprãndits pisti Balcanji? Pãrghisirã, pãrghisir ... La s-vã hibã-aestã spuneari ca tu loc di tsearã, ca tu loc di lumbardã shi s-nã u lunjinats iara voi calea-armãnamiljei ...

Scopia, Andreu, 1983.

PAPLU IORGA-L GUDU

Scopia eara mari cāsābā, mari pulitii shi totna-avea omlu iu s-ducā sh-cum sã-lji treacã oara, ma mini, ashitsi, Sãmbãtli sh-Dumãnitsli, ma multi oriãnji loam calea shi cu-autobuzlu mi dutseam ti Shtip iu bãna dadã-mea, iacea cum ãlji dzãtseam mini. Ta s-nergu videari la iacea mi trãdzea dauũã lucrì: prota, nirdzeam ta s-u ved cã eara dadã, sh-cãã avea-armasã, mãrata, dip singurã, shi vream ta s-nergu s-nã fãtsem moũbeti, ta sã-lji treacã oara shi-a ljei; shi-a daũoara, cã iacea, totna anda nirdzeam, nji spunea lucrì dit bana-a ljei. Ma, nu mash cã nji spunea ahtãri lucrì, ma ea lji-avea shi uxiea-a moũbetiljei shi ma multu anda spunea tsiva lucrì, patimati, veclji. Anda li spunea-atseali lucrì, ea ashitsi zbura shi spunea di vrea s-dzãts cã tuti atseali s-avea faptã tora, aseara, aoaltadz, nu canda s-avea faptã ninti di tsindzãts, sheaidzãts sh-poati cama di-anji.

Nu, nu pot s-dzãc cã iacea-l nãstritsea baci-atsel marli, cum ãlji dzãtseam mini-a tatã-njui. Anda spunea shi zbura baci-atsel marli lu-asculta sh-cãti dzatsi-tsisprãdz di bãrbats din hoarã, anda s-aduna tu mesea di hoarã, pi dzãlili di mãrli sãrbãtori ca cum eara Pashtili, Ayi-Ghiorghi, Sum-Cheturlu, Ayi-Ljeauũa shi-alanti cari li fãtseam atumtsea. Ma, iacea eara mastur nintricut cãndu loa sã spunã ti tsiva tsi lj-si-avea pãtsãtã-a ljei, tu lunga-lji di banã-a ljei, shi multu greauũã banã. Banã cu zii pãnã la vãrã hopã, sh-iara di la vãrã oarã shi-ncoa. E, e, sh-tsi dzãtsits cã nu-avea ti tsi sã spunã ea? Nu-avea, iacea, sã spunã ti vãrã harauũã, ti vãrã ghineatsã di cari s-lji-arãdã gura, mea ti patimati, ti gaileadz - cãts tsi s-vreai.

Sh-ashitsi, unã searã shideam cu iacea moũbeti. Tricum multi prin gurã shi unã hopã ãlji dzãsh ali iaci:

-Iacio, multi ori nji-ai spusã, ma nica nãoarã s-ti-ntreb, ãlji tsãnji minti pãrintsãlji-a tãlji?

- Cari pãrintsã, lài Dina-ali iaci?... Shi lj-si nudà, ahurhi s-plãngã. Làcãrnjili ca spurna, ca silivar ãlji si-azvãrnuirã pisti fatsã. Shi scoasi 'nã ilãcã din sin shi sh-lji-ashtearsi ocljilji.

-Cum cari pãrintsã? A tãlji pãrintsã, lea iacio!

-Shtiũ tsi mi-ntregghi, ma ashi tsã dzãsh, na iacea. Fendi, ãl tsãn minti, ashi ca din yis, ma dada nu-ũ tsãn minti ici. Dada anda muri mini cara s-aveam doi-trei anji. Cata, sor-mea, armasi oarfãnã di pi sin. (Armasi, shi ea ti cripari, curbisita!). Dada nu-ũ tsãn minti, nu. Fendi anda muri ... shi iara tãcu, un nica ma mari nod ãlji dãnãsi tu gurnadz.

-Paplu, lea iacio, adicã tatã-tu, di tsi muri el? u ntribai iacea, ashi cãt ta s-yinã niheamã.

-E-eh, fendi ... tora canda-l ved dininti! Tsi eara un om cu vidzută, more Dina ... Tora, mea, ănji pari cã nu-ari ahtari oaminji. Cãt un munti eara, lãi Dina, un analtu, un ligat, un pãltãros shi gioni tsi nu sã spuni. Fendi, singur luncãrca calu cu furtii di-unã sutã di chiladz saclu. Ȃl bãga unlu sac di-unã parti-a sumarlui, Ȃl liga ghini-ghini cu funea, sh-deapoea tritsea di-alantã parti shi cu una mãnã-l tsãnea sumarlu s-nu cadã sh-cu-alantã mãnã-l muta alantu sac di-mpadi shi-l bãga pi sumar ...

-S-cljamã cã-l tsãnji ghini minti, lea iacio?!

-Ȃl tsãn minti ... Shtii, Dina, tora, ashi cum trec anjlji, canda ma multu nji-aduc aminti di niscãnti lucrì cari s-featsirã nãinti di shaidzãts di-anji, di cãt ti niscãnti lucrì tsi s-featsirã-aseara ... Oh-oh, more Dina, tsi hãiri cã nji-aduc aminti, cãndu fendilu-a meũ nu vidzu unã ghineatsã ca dunjeai, unãoarã s-lji-arãdea gura shi-a lui ...

-Sh-nu nji spuseshi di tsi muri paplu Iorga!

-A, nu tsã spush! Vedz cã mi-arcai pi-alti lucrì shi-ũ chirum moũbetea. Di tsi muri? E, cãti trapsi fendi, tsi moarti greauũ avu el! Muri di-asparizmã, vãrã turlii di frixi, tsiva ca soi di niputeari sufliteascã ... Atsea nu eara moarti, lãi Dina, atsea eara unã pidipseari ...

-Cum ashi?

-Cum ashi? Ia-ashitsi. Atsea primvearã tsi lãndzidzã fendi earam aclo Pishternitsã, unã hoarã cãtã Nigotina. Aclo arnãm, earam la Vangheleanjlji. Tsi nibunã iarnã-avea faptã, tsi zori vidzurã-a noshtsã cu tutipãta. Ma, s-vedz primveara featsi multu bunã shi tutipãta avea ca ghini dãvrãndãsitã, ghini s-avea-ndreaptã. Shi, ca tu bitisita-a primvearãljei, ninti di tsi vrea s-inshim ti tu munti Ȃlji vini-al fendi unã carti cã-lji grea tsiva la voinã, lipsea s-yinã pãnã Shtip. Shi, Gioi dixearã el sh-lo un cal cu el shi-nchisi.

Dzuũa lu-acãtsã aoatsi cãtã Liscovitsã, ănj pari cã vrea s-hibã. El li shtea tuti-atseali cãljuri cã avea bãnatã pi Tuplichì. Ashi, ninti di prãndzu, aclo iu urdina calea pit tsiva dãrmi, cãndu tricù pit tsiva lumãchi di ponji, shi-ici nu u duchi, cãndu sh-cum, ma Ȃlji inshi dininti unã nãpãrticã. Eh ... fendi shtea shi s-discãntã di nãpãrticã, lã li shtea, dzãc, shi zboarãli, ma-atumtsea ici nu u duchi ehtra. Ashi lj-eara-ngrãpsitã. Shi, cum tsã spun, nãpãrtica-atsea shidea-aspindzuratã pi vãrã lumachi shi di cara tricù fendi, s-arcã pi sumarlu-a calui. Sh-calu nu-ũ duchi pusta! Tsi nãpãrticã, sh-tsi har eara? Shi-ashitsi, nãpãrtica pisti sumar, pisti sazmã, pi sum coama-a calui sh-pisti tricãtoarea di cãpestru, cari shi-u-avea tricutã di brats ta s-nu u tsãnã tu mãnã, Ȃlji inshi dininti, ashi ca di la mesi.

Fendi, cum shi-imna-mprostu,-mprostu, cãt u veadì nãpãrtica cum mãtrea cãtã el. Tu-atsea oarã, cã-li vini dinapandica, s-aspãre. El mash Ȃlji featsi cu tricãtoarea shi-lji dzãsi pi gãrtseashti: "Iu ti scoasi-aoatsi -amatugona, de!" Shi, nãpãrtica s-trapsi nãpoi sh-dipusi mpadi; ni-l mãshcã, ni tsiva. Ghini ma multu s-avea aspãreatã, fendi sh-di-atsea frixi muri, mãratlu ...

-Nu s-dusi la iaturlu, shi-ashitsi s-dutsea Shtip. Shi tu-atsel chiro poati s-avea iatur Shtip, nu putea s-hibã dip ashi?

-E, more Dina, atumtsea, na iacea, nu s-dutsea oaminjlji-ashitsi la iatur, ca cumu-i tora. Tora, dunjeai shi-u-aflarã ca ti ghini. Unã tsi-l doari niheam caplu shi-ai la iaturlu. Atumtsea, s-dutsea la iaturlu cându didea cãtsutlu di os ...

-Sh-deapoea tsi s-featsi?

-Tsi s-featsi? Oh, nu triculu multu-putsãn chiro shi duchi tsiva dorãn cap. Ma prota nu-l dãru ahãt multu ta s-ducã iara la iaturlu, shi-ashi armasi. Shtii cum eara oaminjlji: aidi, more, va s-treacã. Sh-cari dzãtsea cã-a lui putea sã-lji bagã mãnã niputearea, lãi Dina? Tsã dzãc cã eara cãt un munti; atsel loclu s-trimbura aclo iu cãlca el. Dusi-ashitsi ca nimplin anlu. Oh, azã, oh mãni, shi tut sh-dzãtsea cã vrea-lj treacã, ehtra di niputeari ...

Di-altã parti sh-iu s-dutsea, a curi s-nã-alãsa noi tuts ficiorlji njits ca oali; canã di noi nu puteam sã-lji dãm vãrã fuleauũã. Atumtsea, pusta, dunjeai nu-avea sh-pãradz, lãi Dina, ca tora. Pãrãlu, nu s-aminta-atumtsea ashi culai-culai. Ma, fendi-avea, nu eara ahãntu scãdzut cã shi-avea multã tutipãtã, avea sh-bunã tutipãtã.

Shi, cum tsã spun, anda-aprucheã anlu, atumtsea duchi cã-l durea multu, shi-ahurhi di-l surpa-nghos. Ashi cã tu inshareã tu munti, el sh-cu lali, tricurã di-aestã parti, cãtã Vinitsã, cã vrea ta s-hibã cama-aproapeã sh-di teta Pepa. Inshirã primveara-aclotsi, Lisnitsã, un muntac di Pljadicovitsã. Cãt inshirã tu munti, gaire nu putea ici, ma cã eara multu gioni di nu s-prididea. Lu-nvitsã vãrã, shi-unã dzuũã s-mutã shi s-dusi pãnã Sufii, la vãrã iatru. Chiru multu chiro, nu shtiũ, un mes, cama featsi, va ti-arãd. Ma ashi shtiũ cã dzãsirã cã s-dusi fendi pãnã la vãrã iatru-avdzãt.

Aclo iu dusi la iaturlu-atsel, cãt lji spusi cã tsi pãtsã sh-cã cum pati tora, dinoarã lu-ntribã: "Tsi fumealji-ai tini, bre Armãne?"

Fendi, cãt lu-ntribã ahtari lucru, dinoarã s-tãlje, mãratlu, (ashitsi spunea alantsã cu cari-avea faptã moũbeti, mea noi earam njits, cu noi tsi putea s-nã spunã. Sh-noi tsi li shtim aesti lucruri, li shtim di la-atseljã cari deapoea nã li spunea). Cara lji spusi cã ari tsintsi ficiori, tuts njits shi fãrã nicuchirã, iaturlu lj-dzãsi: "Nu tsã hãrgeã pãradzljã, ore crãshetine, cã ti-aestã-a ta niputeari nu-ari yitrii. Carishti cãt s-aladz, nu-ari-ascãpari ti tini, ma cara s-tsã-ai vãrã pãrã alasã-lji s-lã si-aflã-a ficiorlor, cã iu va-lji alashi, sh-cari va tsã-lji creascã cum spunji cã eshtsã sh-fãrã nicuchirã. Shtii, tora tini niputearea u-aiãn cap, sh-multu va ti doarã, ma nu-ari s-mori. Cãndu va ts-u matsinã mãduũã, ea va tsã dipunã tu pãlmunji. Atumtsea, cãndu va tsã li mãcã pãlmunjlji shi cãndu va s-vonji cumãts di pãlmunji cu sãndzã sã shtii cã va s-mori. Va s-ducã nica niscãntu chiro, ma nu multu, ashi sã shtii!"

Ea, ashitsi, tavedghea lji spusi ghiaturlu-atsel al fendi. Aestu sh-lo caleã sh-iara sh-si turnã la cãlivi Lisnitsã. Nu dusi multu chiro shi iara lji-u deadi sh-nica cama multu,ãn cap. Atumtsea, mãratlu, nu putea ta s-sheadã la picurarlji,

ma sh-lo calea sh-dipusi Vinitsã la teta Pepa. Mi lo sh-mini, ashi ta s-mi-aibã cu el, s-lji-aruc cãti niheamã apã-aratsi.

Cãt dipusim Vinitsã, shidzum ashi vãrã dzuũã, nica eara gho cama ghini. Laia teta Pepa sã scãnjisea di plãngu. Plãndzea, plãndzea ti el, mea cara sã shtsa sh-plãndzea sh-ti noi cã iu vrea nã-alasã, ti njilã mari. Plãndzea teta Pepa ca pi mortu. Ea-l plãmsi, fendi, nica nimortu.

Nu tricunã stãmãnã, more Dina, na iacea, mea cara lo s-lji-ardã caplu, cara-acãtsã s-aurlã, more Dina, loclu s-cutrimbura shi-ahurheam ta s-plãngu sh-mini cu el. Dutsea ashi niheamã oarã shi-lji tritsea, s-ca-apuituea niheamã. Atumtseaãnji dzãtsea: "Pihã, nu plãndzi sh-tini, scumpã, cã mini nica ma multu mi doari caplu. Nu plãndzi cã nu-adari tsiva, na fendi, tini!" Nu plãndzi, nu plãndzi, ma cum s-nu plãndzeam, lãi Dina, cãndu-l videam cã un om cãt un munti, cum ansãrea, s-didea di padi. Oh-oh, cari shtii tsi pon tricunã pisti cap, mãratlu?!

Niscãnti dzãli deapoea insham ashi nãfoarã, ca pi sum casili iu shidea la teta Pepa. Aclo avea niscãntsã cãvats anãltsã sh-tsi tsã tsãnea unã aumbrã, ti mirachi. Cã eara shi-ashi ca tu un trap iu urdina shi-apã, mea, tut bãtea unã livã suptsãri. Aclo avea shi-un shopat aratsi, ca dit munti. Nji-avea datã teta Pepa un pucic sh-mini tut ma mi pitritsea fendi ta s-lji-aduc apã. Ashi, niheamã cãt slãrdzeam di dininti-al fendi cã sh-cãti ori mãtrea cãtã mini sh-mãtream sh-mini cãtã el, shi cãndu nã si-astãlja mãtrita, lãcãrnjili ca spurna li-azvãrnuea pisti fatsã. "Fende, tsi plãndzã, fende?! Ti doari caplu?" lu-ntribam mini sh-nica ma multu lj-bãgam foc pi suflit. Canda nu videam cã nu putea, ma sãrmãnitsã, tsi shteam mini? El mi mãtrea sh-lãcãrnjili alti sh-nica-ahãti lj-si-azvãrnuea pisti fatsã: "Mi doari, feata-l fendi, oh, mi doari! ..." shi-altu tsiva nu putea s-adavgã. Mi loa-mbratsã sh-mi bãshea, mi strindzea pãnã-adiljeatlu nu puteam sã-ni ljeaũ. E-eh, multi dzãli ashitsi ... Dina, Dina, ni la protlu dushman s-nu da Dumidzã s-vedz tsi vidzui cã pãtsã fendi-a meũ tu-atseali-ndauũã stãmãni, cãti fum Vinitsã.

Protili dzãli teta Pepa yinea di nã-adutsea cãti niheamã mãcari ti fendi sh-ti mini. Nu eara largu, ia-ashitsi ca di aoa pãnã-n cali. Ma fendi nu putea smãcã, mãratlu. Mini, cara-l mãtream el cã nu mãca, sh-mini, tsi cara earam njicã, ma nu-nji eara bunã shi-a neia. Teta Pepa, ti-atsel putsãn chiro s-avea adratã ca di sum loc. Eh-eh, tsi eara undzitã teta Pepa, ma ti-ndauũã stãmãnji atseali s-avea-adratã s-ti-aspari di ea. Elji doilji sh-si vrea multu anda eara la pãrintsãlji-a lor. Teta Pepa, di pon, deapoea nu-li didea geanlu, canda shi syinã-aclo cu mãcarea, ma-nji grea-a njeia sh-nirdzeam di u loam mini. Fendi nu mãca, nu bãga-n gurã tsiva. Mash cãti niheamã apã tsi bãga-n gurã di shi-aspila, di shi-avra gura, cã lji-ardea - foc cãnjinã.

Cum tritsea dzãlili, fendi loa ma-nghos, tut ma greũ eara. Dina, nu va spistipseshtsã, ma cãnjina ãlji inshea din cap. Unã dzuũã, fendi mi pitricu s-lji-aduc iara un pucic di-apã-aratsi. Anda lu-adush pucicluãnji dzãsi: "Pihã, arucã-nji niheamã apã-n cap, lea sincã, s-nji-avreadzã cã mi doari!" Shi s-aplicã, ashi

ca ninti ta s-nu s-udă stranjili di pi el. Mini lj-turnai cu puciclu-n cap. Aburi, Dina, s-mutară ca dit bângaci cari-ardi pi foc. Mash ună "Oh!" scoasi din gură, shi-altu tsiva. Mini, cara vidzui că ashî eara lucurlu ahurhii ta s-plângu shi s-aurlu: "Fendi lài, caplu tsă si-apreasi!" El mash mi mătri, lăcărma, sh-iara mi lo-mbratsă sh-mi bāshe.

Nu dusi multu-ashitsi. Nimplină ună stămână. Ama atsea ună stămână! Lele, Dina, s-earai di vără parti s-videai! Ti njilă mari. Ānji pari că sh-puljlji cari s-aduna protili dzăli pi căvatslji-atselji shi cănta deapoea, di cara vidzură-ahtari dor, canda fudziră, nu s-avdza cănticlu-a lor. Desi că mini nu nj-eara mintea la elji, ma nu, nu s-avdza. Poati că di-aurlarea-a lui fudziră, s-aspăreară.

-Căt dusi-atsel foc ashitsi, lea iacio?

-Am nu, dusi. Dusi nica vără stămână, ashî vrea s-hibă. Shi, ună dzuŭă, ashî ca ninti di prândzu, fendi vămu niheamă sândză din gură. Atumtsea, lu-avdzăi fendi că dzăsi (o-oh, căt s-tsân aminti ahtări lucrî nibuni, pusti s-li ved!) ashî ca dit fundul a suflitlui: "E-eh, cavai di mini, pănă-aoatsi eara. Tora, tora, aproapea escu di ..." shi nu-adapsi. "Tsi, lài fende, tsi dzăseshi? Iu eshtsă? ..." Ma mini-atumtsea nu puteam s-acăchisescu că tsi vrea ta s-dzăcă el. Mini, cara vidzui ashitsi, mi dush sh-lji spush ali teti Pepi, că fendi vămu sândză. Teta Pepa, tu-atsea minută s-adră cătrani tu fatsă. Mi lo-mbratsă shi-ahurhi ta s-plângă ca pi mortu. Mash ahăt putea ta s-dzăcă: "Ah, Iorga lài, fratili sh-soarli-a meŭ, tsă-ncljiseshi casa, lài! ..."

Tora, va ti-arăd, ma-nji pari că ti mirindi ică piningă seară nica năoară vămu shi sh-vămu sh-cumăts di pălmunji. Cumătsli eara-ahăt viniti, tsi s-părea ca arsi pi foc. Sândza tsi u vumea, canda eara heartă. Atsea seară fendi muri. Teta Pepa, mărata, să scănjisea di plăngu. Vrea s-zurlusea-atsea seară. Ma, tsi putea s-adară. Avea vinită shi oaminji sh-di la călivi, dit munti, că ānji pari căă yinea sh-ti fendi, di lu-avea-ngătan. Shi-ashi, dinăoară featsiră hăbari, sh-tu niheam di oară s-adunară multă oaminji.

Alantă dzuŭă, lu ngrupară tu mirmintsălji di Vinitsă. Tsi s-lu scutea tu munti. Ashi vru sh-teta Pepa, ta sh-lu-aibă piningă ea. Shtea, mărata, că noi armăneam njits sh-cari vrea lji-adară vără dari. Mini, dinăoară, mi lo lali sh-mi scoasi cu el, tu munti.

-Deapoea, lea iacio, voi cum vă fu treaca? Cari v-adună, cari vă mătri?

-Cum cari? Lali nă lo, la cari-altu s-nă-apăngheam? Dina, Dina, atumtsea eara altă turlui dunjeai, oaminjlji, nu ca tora. Nă lo lali cu el, sh-cu-a lui tsintsisheasi ficiori shi noi tsintsilji nă-adunăm ună casă mash di ficiori - tuts ti măcari sh-ti lucru cană. Iacea, că ashî lj-dzătseam noi a muljari-sai al lali, mash cu pânea, cu larea sh-cu-mpiticarea s-ampulisea. Am, nu că putea s-acatsă altu lucru, de! Yislu sh-lu vidzu sh-cu noi, ma ...

-Ghini vă tricut, iara, maca earats la omlu-a vostu!

-Bircheavis shi Dumidzà s-lă da paradislă că nă-adunară piningă elji, că cănjlji nu vrea nă u măcă hala-a noastă, ashî cum earam fără doilji părintsă. Di-altă parti, tsi puteam ta s-căftăm ma multu? Tsi nu shtii că cu oarfănjlji plăngu

sh-chicutli di ploai, cumu dzãc aushlji, ma iara ... pimsim. Cãti vidzum noi,
nãpãrtica dit guvã s-nu li veadã ...

Scopia, Martsu, 1989.

CUVATANJLJI - MASH CRIPĂRI!

Mini, nu vream multu-multu s-u-ntreb iacea ti niscânti lucrî, ma iara nu puteam sh-ta s-aravdu shi s-nu u-ntreb. Ună seară, ashi cum shideam doilji sh-nă fătseam moubeti ti-ună, ti altă, u-ntribai iacea:

-Iacio, anda ti loară tini, aoatsi, cari-aflashi?

-Oi, na iacea, sh-tini, mash mi crechi cu ntribârli-a tali!

-Nu, nu voi ta s-ti crep, lea iacio, ma ashi canda voi ta sã shtiũ shi ma multu ti niscântili lucrî tsi s-au faptă, ti niscãntsã oaminji tsi-aũ tricută. Shtii, iacio, sh-maca lă-ũ purtãm sh-numa-a atsilor oaminji, lipseashti sh-ta sã shtim tsiva ti elji! Cari sã-ntreabã ti elji, lea iacio, cari sã-lji caftã?

-Ghini-i cã lipseashti ta sã shtii, ma, lãi Dina, tsi s-tsã spunã iacea? Tut om lu lipseashti sã spunã mash ti cripari. Am, nu cã poati om ta sã spunã ti tsiva bun ...

-Cum eara ashi, lea iacio! Spuni-nji sã shtiũ, cara s-nu tsã-ngreacã. Mini, nica shtiũ cã mash tini-armãseshi di-atselji tsi pots ta sã spunji ti cheaimetea-a tsilor oaminji. Mini shtiũ, ashi cumu shtii sh-tini, cã sh-elji nu vrea ashi di greũ s-u ducã, cu-ahãti cripari s-lã hibã bãnaticlu, ma tsi putea sh-tsi putem sh-noi tora ...

-Cheaimetea! Bash, na iacea. Ghini dzãseshi. Atselji oaminji, ca shi mini, nu cã vidzurã vãrã dzuũã albã, ca dunjeai. Mash ti plãngu shtea sh-elji ca noi. Ashi, canda nã pindzi Dumidzã. Oh-oh ... Nu cã lã li shtiũ sh-mini tuti, ma ... Cãt pot shi cãti shtiũ va tsã spun, s-dãm fãltsãli, sã zburãm tsiva, s-nã treacã shoarã cã di cãndu nu-ai vinitã, na iacea ...

Mini-anda vinj, anda mi loarã-aoatsi, aflai unã babã moashi, aflai fendi (socur-nju - pap-tu) shi baci-tu. Ashitsi, earam patru inshi, ma canã un cu-alantu nu earam tsiva ... patru inshi, Dina, ca patru pulji fãrã cloci - canã cu om di soi aproapea-a lui, canã nu nã-aveam la cari s-nã spuneam un caimo ...

-Cãtse, lea iacio, nu earats tsiva?

-Cãtse, de! Cãtse sã-lji creapã-al Dumidzã! Ea, ti-atsea. Dumidzã, lai sh-corbu su-l ved! Canda tuts lu-aveam ampulisitã cu chetsarli. Cãtse, dzãseshi? Baba-atsea eara mã-sa-ali ma (soacãr-meai) shi di cara muri soacãr-meai, ea nu eara tsiva cu fendi; baci-tu eara loat ti fumealji, sh-nu eara tsiva soi ni cu fendi ni cu baba-atsea moashea. Mi loarã sh-mini xeanã, shi-ashitsi bãnam tu-unã casã patru inshi, singuri sh-canã nu-aveam iuva un om a nostu. Mash mini lu-aveam bebi ma shi-aclo ... shtii di cara u lom ânveasta ...

-Baba-atsea moashea, nu-avea canã?

-Am shi s-avea, lãi Dina! Ea s-avea-adratã di obdzãts-naũdzãts di-anji, cari vrea u caftã? ... Fendi gaire nu-avea canã cã lji-avea moartã pãrintsãlji shi-

atsel un frati shi-atsea unã sor, cari lji-avea-armasã, dupã moartea-a pãrintsãlor. Spun cã avea multu undzitã sor, ma nu bãnã nibãnata. Baci-tu, nu-avea canã cã fen-su sh-cu tuts fratslji avea fudzitã tu-Armãinii. Sh-el nu shi-avea canã soi aproapea ni di la mà-sa, ni di partea-a fen-sui. Avea niscãntsã cusurinji-a fen-sui, ma putes nu-l featsirã, di cum ãlji fudzirã fen-su cu fratslji - canda lãrdzirã sh-di soi.

-Cari eara atselji Cuvatanji, cari lã purtãm pãrnoanjea?

-Dupã cãti shtiũ mini, avea vãrã di multu, cari lj-dzãtsea Dinlu-al Cuvatã. Atsel Din avea trei ficiori: Cola, Tashlu shi Tushlu. Atsea baba tsi tsã dzãtseam cã u-aflai eara tsal Cola-l Cuvatã. Baci-tu lu-aflã atsel Cola-l Cuvatã, cãndu-l loarã ti fumealjji, ma nu bãnã multu sh-muri. Dada-a mea eara al Tushlu-al Cuvata, cari-avea nica un ficior Costa cari trapsi multi sh-deapoea fudzi pit Vãrgãrii, shi-anda dusirã-Armãnjli tu-Armãinii lu-aflarã-aclotsi. Ashi dzãtsea, cari poati sã shtibã. Sh-baci-tu anda dusi, antsãrtsu, tu-Armãinii, spunea cã vidzu aãngnãhea vãrã-ausheac ti cari lj-dzãsirã cã eara atsel Costa-al Cuvatã.

Nu shtiũ cum sh-cari, ma shtiũ cã vãrã featã di-a Cuvatanjlor eara datã la Bageanjli shi-a ljei vãrã featã eara datã la Tugearanjli pi Teãa shi ea lj-eara dadã-a baci-tui. Sho-ashi cã, largu soi, ma mini cu baci-tu cãdeam tsiva soi ... Oh-oh, Lài Dina-ali iaci ... niscãnti ori nj-mi minduescu cã poati sh-di-atsea sh-nu-nji bãna featili-a njeia. Chirãturi, ma omlu canda lji-armãni mirachea ... Atsea, mea, baba-atsea moashea, niscãnti ori, anda u-acãtsa inatea, ma-nji dzãtsea: "Ia, iara di-a Cuvatanjlor vinit ta s-nã-ũ mãcats sãdoarea! ..." Sh-cãti blãstima, Dina, cãti nu dzãtsea ...

-Atsea, baba moashea, di tsi soi eara?

-Di-a Dodeanjlor, eara s-nu hibã, cata sh-cum nu easti. Nu, nu eara vãrã geanabetã, s-dzãc cu gean nibun, ma ashì cãndu u-acãtsa salaorli sh-cãndu shi-adutsea-aminti ti niscãnti lucri, di-a ljei, ti nibanã eara. E, ea eara di-un mari cãrdù, ma s-chirurã, inshirã alti pãrnonji sh-nu poati om tuts s-lji shtibã. Ma, atselji-a ljei Dodeanji nica suntu. Spun dunjeai cã multu gionji oaminji eara, atselji fratslji-a ljei. Ma, spun, cã sh-multu màri furi eara. Dauũ deadun nu-alãsa. Ashi spun, mea cari lji shtii. Tora suntu oaminj veclji.

Spun ti vãrã Costa, Cota, cum dracu lj-dzãtsea, un veclju pirmif. S-dusi, gho taha Costa-atsel la vãrã moarã ta s-matsinã fãrinã. Dusi dixearã cã avea cama multu ti mãtsinari sh-cã, poati sh-cã eara sh-cama largu di moarã. Dixearã, mãtsinarã tsi mãtsinarã-aclo cu murarlu shi-ũ bãgarã fãrina tu sats. Atsel Costa s-bãgã cã vrea sã scoalã tahina cama-aãonja, ta s-fugã ti-acasã. Ghini ma, atsel murarlu s-ca shinti nica vãrã chiro dupã el. Vãrã chiro ãlji pãru cã Costa avea-agãrshitã s-doarmã. Sh-murarlu lo unã cuvãtã mari cari-ũ tsãnea-aclo sh-dit cafi-un sac scoasi cãti vãrã cuvãtã shi u-arcã tu-ambarea-a lui. Ghini ma, shi-aestu drac, dimi cã ma mari fur sh-di murarlu, s-nu tsã-agãrsheascã s-doarmã, ma pit mãnica di tãmbari ãl mãtrea cã tsi lucra murarlu. Vãrãoarã, carishti tsi staparaori s-avea faptã, shi s-bãgã sh-murarlu. Ca lu-alãsã niscãntã oarã, ma sh-nu-lji lipsea sh-multu cã, dimi-arms, murarlu dinãoarã agãrshi di

durnji. Mea, cara lj-si scoală bura Costa, mea nu căti unã ma căti dauũã cuvãts arcã tu sats, di fãrina-a murarlui. Shi sh-si bãgã sh-el ningã satslji-a lui.

Dicara freadzi noaptea, ca tu hãrghii, dicara cãntarã cãcotslji, s-dishtiptarã doilji shi s-fãtsea cã nu shtea tsiva, s-fãtsea ca nixuri. Costa, lji scoasi caljlji, lji scoasirã cu murarlu sh-satslji nafoarã shi murarlu lji-agiutã sh-ta s-lji-ncarcã satslji pi calji. Dicara eara tutã etimã, ti fugã, Costa-acatsã shi-lji dzãtsi-a murarlui cã vidzu un yis shi tochi-tochi lj-li spusi tuti cum adrarã doilji atsea noapti. "Tsi yis va s-hibã, murare, shi-aestu?" lu-ntribã murarlu. "Yisi, chihãe, yisi! cari poati sã shtibã tut tsi spun yisili?", ma mãratlu-l mãshcã nãpãrtica. Murarlu s-mãrmurusi pi-atseali zboarã, ma nu-avea tsi s-lji-adarã, cã eara dip la fugã shi satslji eara-ncãrcats pi calji. Di-altã parti, cara-l videã Costa cãt un munti sh-cu oclji ma scãntiljoshi di-a lui ... Cãti, cãti alti nu-adra, ti cari spun dunjeai ...

-Atsea baba tsal Cola tsi fumealji-avea? Tsi mash baba-a noastã u-avea ea?

-A, nu! Baba-atsea moashea avu, dzãtsea, multã fumealji. Nu shtiũ cum spunea, ma avu vãrã dzatsi-tsisprãdz di ficiori sh-cu feati, ma nu-lji bãnarã. Sh-ti ma, aestã babã-ta tsi tsã si cadì-a tseia, adrã tsiva mãndii di-lji bãnã. Nu shtiũ, ma spunea cã avea ligatã tsiva stranji-a ljei, tsiva culupani, tsiva zminushchi ... Ashi spunea cã li-avea-arcãtu tu cljeai. Sh-vedz, lji-aramasi tu banã unã featã, babã-ta, soacãr-mea ... Ma, dealihea cã featã eara! Tsi vidzutã sh-tsi om eara! Tsi musheatã-nveastã eara. Tsi Itsã sh-tsi dulberã eara! Mash unãoarã u-am vidzutã mini. Earam Sushuva shi-unã dzuũã di primvearã tricupã pi Sushuva, calea ti-mpãzari. Sh-cu baci-tu eara - Cãt lu-avea loatã di fumealji. S-turnã s-mi veadã mini cã cu dada s-trãdzea soi. Ashi ca dìn yis u tsãnu minti ...

Ghini ma soacãr-mea, Itsa-atsea ti cari zburãm, nu shtea cã tsi eara lucurlu, ti cljeaia-atsea. Nu lipsea s-u veadã ea atsea cljai.

E, criscu deapoea shi-ũ mãrtarã ti pap-tu, aestu tsi lu shtii, ãl bãgarã dziniri-n casã. El, pap-tu, eara multu serbes, lu-acãtsa inatea multu-aãonjea sh-ti tsiva aurla niscãnti ori. Pap-tu eara, di-altã parti, multu lãcãrtor, multu u vrea tutipãta. Cãndu vini ti dziniri la Cuvatanjlji cum spunea, nu-aflã tsiva, avea mash ãndauũã oi, ma shi cu-atseali el tsi shi-adusi shi cu-alti tsi-ancupãrã, ti putsãnji anj adrã bunã cupii. Avea sh-multu bunji calji. E, Dina, tsi calji-aflai mini-anda vinj, ca munti, niscãntsã mãri shi furtiea isa cãt elji u purta. Ænji pari cã di la pãnãyirlu di Nigotina avea-ancupãratã vãrã iapã, mea tsi dãmãzlãchi bunã di calji avea-adratã - oclji s-tsã-armãnã pi elji.

-Tsi s-featsi cu cljeaia-atsea?

-A, tuti vrei s-li shtii sh-tini! Soacãr-mea, atsea Itsa-l Cola-l Cuvatã, cara eara-ashitsi struyisitã, nu-avea fumealji. Alãgã multu pi la mandisi, ma pi tut ãlji dzãtsea cã-a ljei ãlji easti faptã sh-ti-atsea nu-avea s-aibã fumealji. Lji spusi, vãrã Vãrgãr, cã sh-tsi lj-eara faptã, ma soacãr-mea nu putea s-da di luguriea-atsea, cã mã-sa multu-ũ vigljea. Shi, unã dzuũã, soacãr-mea cum pusputea, mintea tsiva aclo pit hãrari, deadi di cljeaia-atsea. Dinãoarã ãlji ticni cã tsi eara,

mea cara lj-sheadi cu-unã cheatrã shi-ũ freadzi, u dishcljisi-atsea ligãturã. Ghini ma, di-atsea oarã sh-lãndzidzã sh-ti putsãn chiro shi muri. Tinirã muri, curbisita! Nu va s-avea ma multu di paturdzãts shi tsiva di-anji. Atseia iuva eara ...

-Cãndu eara atsea? Di multu eara?

-A, nu! Atsea eara di cara-l loarã baci-tu ti fumealji. Nu shtiũ, ma-atselji anji vrea s-hibã tsi-l vãtãmarã vãsiljelu sãrbescu...

-Baba-atsea moashea, mã-sa-ali babi, maca bãnã multu dupã ea?

-Bãnã m-cum! Poati sh-cama di dzaz' di-anji. E, ea muri di cara nj-si-aflã Mita-a njeia, baci-tu-atsel njiclu. Tora, eara, tu pãrtizanji ...

-Paplu, di iu lu-aflã baci-atsel marli di-l lo di fumealji?

-Di iu lu-aflã?! Ananghea lji-aflã shi-atselji shi-atselji. La pap-tu-aestu cu babã-ta di-aoatsi nu shi-avea fumealji, ma nu-avea sh-di la cari s-ljea cã Cuvatanjlji-alantsã s-avea spãstritã, maljudzã. La paplu-atsel di-aclo, tatã-su-a baci-tui, eara pi zori cã-avea moartã babã-ta, mã-sa a baci-tui. Cara muri-atsea tsal Teğa-l Tugear, cum ãlji dzãtsea, shi-alãsã tsintsi-shasi ficiori tuts njits ca ulici, nu-avea cari sã-lji mãtreascã-mbrotu, nu-avea cari sã-lji la, shi tu-atsel chiro dunjeai s-umplea sh-di piduclji, nu eara ca tora ...

Pap-tu, aestu di-aoatsi, cara-avdzã cã-atsel ãl pãtsa ahtari lucru, dusi vãroarã di s-adunã cu el, s-loarã di hãbari shi-lji deadi un ficior, baci-tu, ti fumealji. Pap-tu-atsel ãl deadi shi-alantu un ficior, lal-tu Santa, la un Ianca-al Ghiftu, tut ashì ti fumealji. Ashi cã-a pap-tui lji-armsirã mash trei ficiori, atselji cama criscutslji. Fudzi, deapoea, ti tu-Armãni, anda fudzea-Armãnjli, shi-ashitsi armasi baci-tu singur, mãratlu, fãrã canã di-a lui. La unã zori, la unã harauã, nu-avea-a curi s-lji spunã, ma ... Niscãnti ori, ashì cãndu-armãnea singur, puteai su-l vedz cã cum sh-minduea tsiva shi pãnã sh-plãndzea, lài Dina, ma tsi putea s-adarã cãndu-ashi lj-eara-ngrãpsitã. Pustã s-u ved sh-ğramã, cara la noi tuti-ashi furã chiuluiti, ti-anapuda sh-ti tradziri sh-ni unã dzuũã s-nu nã-arãdã gura ca la dunjeai ...

-Mãri cripari, lea iacio, cum dzãts tini?!

-Ei, lài Dina, lài, cara nji-adari-ashitsi! Am titsi tsã spun tut chirolu - mash ti cripari ... Cripari! Cripari sh-plãscãneri, lài Dina-ali iaci, ma tsi s-adarã omlu? Titsi dzãts tini cã ãnji si-aprindi mintea di-n cap niscãnti ori di mari mindueari sh-di gaileadzlji tsi-aũ tricutã pisti mini, ma nu-ari tsi s-adarã omlu ... Dzãsh sh-deaneavra cã sh-Dumidzãlu-aestu nu-adarã ghini, sh-nu s-poartã unã cu tuts oaminjlji. La cari da, da ghineatsã eta tutã, shi-atselji oaminji nu shtiũ tsi-i gaile; sh-la cari da cripari sh-gaileadz - unã etã nu lji-alasã s-mutã caplu, nu lã da ni unã dzuũã s-lã-arãdã gura ... Oh-oh, la noi, pustili, criparli sh-bileili, canda s-alichea unã di-alantã ... Dzãc un zbor aushlji cã omlu-i ma sãnãtos sh-di cheatrã, cã cheatra plãscãneashti sh-omlu nu plãscãneashti, ma shi-atsea lipseashti s-aibã unã-aradã. Ma, dzãc aushlji shi-altu zbor cã di tsi easti ngrãpsitã fudzeari shi-ascãpari nu-ari ...

-Nu-ari ...

Scopia, Martsu, 1989.

LENCEA

Paplu Naca-l Pura avea vinită Dubrushana pi la anjlji 1950-1951. Avea vinită di Vārbitsă, ună hoară cătă Coceani, iu ună etă featsi ca picurar la Haleanjli. Dubrushana avea-ancupărată casa shi loclu-a nai ma-avutslor Turtsă. A Njiclui, ashi lu shtea tuts dit mǎhălălu di-ndzeană di Dubrushana, cǎ eara doi frats, Turtsălji, unlu eara Ameti shi-alantu eara Memeti. Avea dată bunji pǎradz, ma-avea sh-ti tsi. Anda viniră Dubrushana shi-avea-adusă shi-ndoauă oi, ma ti putsânji anji adră bună cupii.

Taifa-al pap Naca nu eara multu mari; cu el viniră nica nicuchira-a lui, ună multu lăcărtoară muljeari, baba Chiratsa, cari eara sor al pap Culachi-al Beza, avea-adusă dauă feati, Cata sh-cu Marica, shi-un ficior ma mari di eali, Santu. Nica, cu paplu Naca eara shi mǎ-sa-a lui, baba Sulta, cari eara sor al pap Mita Shcljoplu. Multu bunacică moashi sh-multu lăcărtoară. Căti-avea pǎtsătă-atsea moashi, ni nǎpǎrtica dit guvă s-nu li veadă. Lji-avea arsă casa, sh-cu casa shi doi ficiori njits. Bǎrbat-su cum intră s-lji scoată ficiorlji, arsi sh-el. Mash ea shi shtii cum bǎnă deapoea sh-cum ălji criscu doilji ficiori cari lji-avea-armsă. Paplu Naca ninti di tsi vini Dubrushana avea mǎrtată ună feată, ună Itsă, cari u-avea faptă trampă ta s-lu-nsoară frati-su-al pap Naca, Coli, pi pǎrmoanji Jurca shi multsă-anji bǎna Sufilarlji. Nu shi-avea dip bună treacă ca frats, ma cǎbatea eara la cumnatili sh-nu la elji fratslji. Itsa u-avea dată pi Nacea di-Arădanjea.

Ună tsi viniră Dubrushana, featsiră altă trampă shi lu-nsură shi ficiorlu Santu. Trampă-l featsiră cu Cata, feata cari eara dinoară după el, după Santu. Trampa u featsiră cu Nghelcea di Drava sh-cu Cioceanjlji di Istibanjea. Cata u deadiră pi Vanghul al Arămbu, di la-Arămbanjli ună feată-ali Nghelci, u deadiră la Cioceanjlji shi Cioceanjlji u deadiră feata-a lor Vanghea pi Santul al pap Naca. Shi-ashitsi tuts sh-si-ndreapsiră shi sh-si-aflară cu-nveasti, sh-cu nurări ăn casă.

Shi Santul eara lăcărtoară shi tută dzuă, sh-cu meshi-aradă, nu shidea sh-nu s-aduna-acasă anda-ănvea lucru tu cǎmpu, ma tsal Santu eara sh-nica cama lăcărtoară. Pi itsi lucru bǎga mǎna fudzea ca apă, pulbiri s-adra. Pǎnă sh-cheatra plăscănea di gioanili mǎnji-ali Vanghi, tsal Santa cum u shteam noi. Di cum u loară ea, lucrulu nica ti cama-mbar lă si dusi. Nu-avu tsiva tsi nu siminară shi nu-adunară sh-bună biricheti. Lji-agiuta sh-loclu, cǎ lu-avea nai ma bunlu di Dubrushana, ma lji-arca sh-bun lucru.

Tsal Santa-avea doi ficiori di cari un eara mascur shi-l pătizară Halciu, sh-noi ălji dzătseam Caci, shi-ună fitică Lenă, shi noi ălji dzătseam Lenci. Doilji eara ficiori ti mirachi, ma Lencea eara ca cǎdzută di la steali. Ună zburătoară fitushcă tsi eara, ună bealbishi tu fatsă, pǎnă sh-cu pecni njits di-ahăt albă tsi eara, niscăntsă oclji njirlji tsi canda-ascăpira anda-ă mătreai ăntr-ocljii, ca licurici.

Lencea putes nu shidea-mpadi, tut shi-afla vârbă-agioc, tut ma zbura, tut ansărea pi-un cicior, tut ghotaha cânta tsiva cântits ficiureshtsă. Lencea putes nu ti-alăsa ta s-nu ti-ntreabă, cara s-tritsei piningă ea. Cara s-ti videa di largu că nirdzeai cătă iuva, s-hiumăsea di-aclo iu s-agiuca sh-ti-ntriba că iu nerdză, di iu yinji, tsi portsă, tsi-ai tu trastu? Lencea, puteai ta s-u vedz shi-aclo iu u-ashtiptai shi-aclo iu nu u-ashtiptai.

Nu-avea om dit măhălălu-a nostu ta s-nu u vrea, ta s-nu u-avea tu chefi, ta s-nu u zbura, ta s-nu-adra vârbă shicai cu Lencea. Ma, sh-Lencea s-fătsea sh-nica cama mushutică sh-ma undzită cu cafi dzuŭă tsi tritsea, cu cafi-an tsi tritsea. Ishte, canda sh-nu-lji eara ti bun ahăt ghini tsi s-dutsea Lencea. Canda Dumidzà u-avea dată mash ashi căt ta s-armănă ca ună fimisi, ca amintiri la tuts noi cari u shtim sh-cari u videam cum crishtea shi cum s-fătsea ti mirachi.

Nu bănă multu, curbisita di Lenci, nu vru s-u-alasă Dumidzà ta sh-si hărsească-a banăljei, a lishtei mushuteatsă di pisti loc, cari-ahăt multu u vrea. Nu vru Dumidzà s-lji-u-alasă-a mă-sai ta sh-si mărsească cu Lencea, ma vru Dumidzà di lji-u lo a mă-sai, vru di-lji băgă ghigor sh-cătrani tu suflit. Lji-arăsi gura iara, mărata di tsal Santa, că shi-avu shi-alti nica dauŭă feati, ma pistipsescu că nica lji-ari-armsă ună mnată di cătrani tu inimă, ună ca soi di guvă tu suflit. Anda va s-ducă la Lencea, shi ea, atumtsea va u-agărshească ...

Atsea primveară eara multu bună; ănji pari că eara sh-nai ma bună di tuti primverli tsi li-avui sh-tsi li shteam pănă-atumtsea. Desi că sh-mini-atumtsea crishteam sh-cu cafi-an sh-primverli tut ma mushati nj-si părea?! Loclu tut eara-anvălit cu virdeatsă, pănă sh-ploshtina di stri hoara-a noastă aveanvirdzătă. Pi-atsel niheamădă loc tsi-avea anamisa di ploci crishtea iarbă. Am serli! Oh, serli tsi eara-avroasi shi musheati pănă sh-ca pi dultsi-agudea!

Ashi, ca piningă seară, anda-aumbra pi calea tsi tritsea pi după casa-a noastă, tuts ficiorlji insham di nă-agiucam. Nă-agiucam turlii-turlii di-agioacări: na shcljenzalui, na topcăljei, na mijalui ...

Tu tuti-atseali-agioacări, piningă noi cama mărliji ficiori tsi earam tu măhălă, s-anvărtea shi njitslji ficiurits. Cu tuts elji s-agiuca shi Lencea. Tut marupea ierghi di pi pizuljlu di stri cali, frândzea lumăchitsă di pi ulmicilu dit trap, di pi craiceanjli di pit uboară sh-ma sh-li-arca ănsus, sh-li băga-n cap, trădzea vârbă veargă di-azvarna ca tu loc di cal, cumu-adram sh-noi anda earam ca ea shi tut ma zbura Lencea, tut cânta, nă trădzea di mănă, s-u videm. Oh, ca tora canda u ved dininti sh-canda u-avdu cum ănji grea:

-Dia, tea Nena! Dia, tea Nena!

Vrea ta s-dzăcă "Dina, mătrea Lena!" Mini, cara nu-aveam ună sor cama njică, ni ma mari, multu u-aveam tu chefi. Noi, cama mărliji ficiori, nă-agiucam tsi nă-agiucam sh-nă durea cicioarli shi shideam di nă-apustuseam niheamă. Lencea, eara căt un bush sh-nu shtea di-armăneari, tut ma-alăga, tut ma-ansărea

na pi-un cicior, tut shi zbură, tut sh-cântă tsiva. Ni cicioarli ni gura âlji dănăsea tut chirolu, pănă iu murgea di nă-adunam acasă. Tuts noi nu nă si trădzea ocljilji di pi ea. Lencea-atumtsea cara s-avea trei-patru anji, ma eara ca sfârți, cicirushchili canda li-avea di cilechi.

Aclo iu shideam, noi cama mârłji ficiori, âłji gream ali Lenci shi-u pitritseam s-aducă niheamă-apă. Lencea, oparda. S-dutsea shi-aurla la tuti casili shi-adutsea apă. Niscânti ori, ta s-arădă shi muljerli cu ea, dadili-a noasti, âłji didea-ali Lenci un cama mari poci tu mănă, shi Lencea dzâlju că sh-deazvarna-l trădzea, ma iara-adutsea apă la noi. Yinea, Lencea, niscânti ori chică di-apă, aroshi ca mirgeană tu fatsă, shi noi cara u-alăvdam, ea altu sh-nica ahântu-ansărea shi sh-si-agiuca di harauă sh-cu harauă. Canda-azbuira, nu canda imna pi mpadi!

Ună dzuă, tu inshita-a meslui Apriir, Lencea sh-si-agiuca cu frati-su Caci. Tricură pisti tut, pri iu nu lă ticni aclo nu dusiră. Ca la prândzu-oară, va s-eara shi ca-aproapea di mirindi-oară, Lencea sh-cu Caci, tricură sh-pi sum arghea-a lor. Ghini ma, arghea-a lor eara dip pi budza di-ară. Eară-atsea ună multu nibună budză di-ară, aripidinoasă, analtă ca patru-tsintsi metri, shi-ashi yinea ca tăljată cu căstura.

Aclo iu sh-si-agiuca Lencea cu Caci, Dumidză să-lji veadă că cum adrară, shi Lencea s-archushură sh-cădză tu-ară. Caci, dimi ficior, nu putea să shtibă că tsi putea s-pată Lencea, âłji si păru ca shicai shi-ă mătrea Lencea că cum cădea tu-apă sh-cum inshea pisupră, că u-arca apa tu-nsus. Di cara-ă chiru di dininti, dip cu peanargalui sh-si dusi-acasă.

A lor, cara-l vidzură că vini singur, dinoară lu-ntribară că iu u-ari Lencea.

El, ca musheatsłji, lă dzăsi:

-E-e, Lencea s-dusi la moară!

Mă-sa sh-cu babă-sa s-shirpitară, shi s-hiumăsiră ta s-aurlă, s-easă vără tsi-avea di bərbatsłji pri-acasă ta s-u-ascapă Lencea. Ghini ma, dzăli di Pashti eara, shi tuts tinirlji shi bərbatsłji tsi eara pri-acasă, eara tu ugrada-a Gioganjlor, iu giuca shi căntă.

Avdzără dunjeai shi s-hiumăsiră arăulu-nsusu-nghos ta s-alagă ti Lencea. Ma ea, cara-avea cădzută di multă oară, arăulu u-avea dusă ca baia loc. Avea nica shi multă apă tu-ară sh-nu putea dip ashi sărăsit shi s-măutrească bərbatsłji.

Ti taxiratea-ali Lenci, aclo iu cădză ea tu-ară, di-anaparti, iu sh-păshtea boilji, u vidzu Vanciul al Mitri, un Vărgărici. Ma-aclo iu s-silighi ta s-u scoată dit apă, căt agiumsi tu zală âłji si lo gura shi lji-si tăljară cicioarli, di frică, sh-cădză ca chirut âmpadi tu zală. Sh-elul dishtiptară bərbatsłji cari-alăga ti Lencea. Cara s-nu-l videa, vrea s-ducă sh-el.

După dauă-trei sâhâts di-alâgari, u-aflarã Lencea-acâtsatã di-unã saltsi. Ma, curbisita, avea biutã-apã shi-avea chirutã. Dip murnã s-avea-adratã. Multã oarã u gilâtãsirã, u fricarã, u shutsãrã cu caplu-nghos, u bãgarã pi pãnticã, ghotaha sã-lji easã apa din gurã, ma tsiva. Inshi niheamã apã, ma Lencea nu didea cana semnu di banã. A avea tricutã baighi oarã tsi eara tu-apã shi tuts sh-loarã umutea di Lencea. Nãinti tsi s-cadã soarli dupã dzeana di Tisa, u-adusirã Lencea-acasã.

Tutã hoara s-avea-adratã ca di fãrmac, ma-atselji din casã dip s-avea-adratã ca-nfãrmãcats, ca bătuts di grãndinã, ca stulcinats. Cãtse oaminjlji nu-adrarã ahãti-alti zboarã ta s-poatã omlu ta s-lu spunã tut ponlu tsi-avea cãdzutã tu suflitu-a mã-sai sh-a fen-sui ali Lenci, sh-la tutã hoara?

La casa-a Puranjlor s-avea-adunatã tutã soia shi tuts vitsinjlji, ma shi tuts alantsã cari eara-Armãnji sh-cu suflitlu bun, crãshinescu. Shi-acasã multã oarã s-pidipsirã cu Lencea, u zãlgãtipsirã, curbisita di Lenci, ma tsiva nu pãturã s-adarã. Un bush di carni eara, ma-ahãt mari dor sh-pon avea bãgatã la tuts oaminjlji, njits sh-mãri, di, multsã di elji nu lã si fudzea sh-nu lã si-alãsa casa, nu lã si-alãsa Lencea. Canã canda nu ducheã cã oara-avea tricutã, canã nu ducheã cã eara cãpãits di-ahãntã-alâgari shi-ahãntu pidimo tsi sh-featsirã cu Lencea. Tuts mash unã minduiri lã si-anvãrtea-n cap: cum putea sã si facã-ahtari lucru, tsi puteari eara-atsea tsi lã loa un scumpu suflit dit mãnji?

Paplu Naca-l Pura atsea dzuuã eara cu oili. El, mãratlu, nu shtea tsiva cã tsi s-featsi cu Lencea. Ashi ca tu murgiu, li-adusi oili ti-acasã. Stri hoarã li ca tsãnu oili ta s-pascã nica niheamã shi ta s-nu s-vatãmã oili ploshtina-nghos, li dipunea pãscãndalui. Aclo iu li ca dãnãsea oili, paplu Naca ashuira shi peanarga sh-cãnta. A avea sh-ti tsi s-cãntã paplu Naca, cã tuti lucrili ãlj si dutsea-mbar, ma tu-atsea dzuuã nu vrea-lji hibã dip ti cãntic. Multsã di vitsinjlji lã cãdzu njilã ti curbisita di Lenci cari shidea teasã sh-moartã-n casã. Nu pãturã ta s-aravdã shi, nu shtiũ cari, dusirã di-lji spusirã-al pap Naca, cã tsi s-avea faptã cu Lencea. Dinoarã-amutsã ashuiratlu-al pap Naca. Shi, canda tu-atsea oarã cãdzu sh-nica cama greũ moartea-ali Lenci pisti tut mãhãlãlu. Oh, cãt plãngu deadi paplu Naca shi cãt aõonjea-aõonja li triclu chetsarli di pi ploshtina di stri hoarã, di cãti ori ãlji si loarã cicioarli shi, a ta s-cadã, ta s-nu cadã, shi iara chindurea calea ti-acasã. Tu niheamã di oarã, pãnã-agiumsi-acasã, paplu Naca s-avea-adratã giunitati di om. Nica nãoarã bucnu plãngul, nica nãoarã s-apreasi unã pirã di foc tu suflitli la tuts tsi eara-n casã. Plãngul shi mirlusearea-a muljerlor avea-agiuntã pãnã la Dumidzã, ma, de, cã sh-el nu-agiutã, nu vru s-tragã mãnã di-atsea tsi shi-avea bãgatã tu minti. Ma, desi eara sh-dip ashì?!

Alantã dzuuã tutã hoara, shi soia cari vinirã, dusirã di u-ngruparã Lencea. Nu-avu om, di la njic sh-pãn la mari, tsi nu plãmsi-atsea dzuuã ti Lencea. Pãnã shi ficiuritslji, atseali curati sufliti umineshtsã, cari di multi ori sh-nu shtiũ cã

cātu-i nibună moartea, aclo iu s-agiuca, canda nu lji-avea chefea-a agioclui. Ashitsi, ca mărănghisits fură multi dzăli. Ca ghiuci lă yinea că cătse Lencea nu yinea s-agioacă cu elji. Tsi nibună easti-atsea tetă-Moartea tsi lă u lo soatsa-a lor Lencea shi tora nu lă u silighea s-agioacă cu elji.

Atsea dzuuă tsi u-ngrupară Lencea, dixeară, babă-sa, ma ghini dzăsă parababă-sa-ali Lenci, sã-nyisà cã Lencea, mea, aclo tu groapã u shutsãrã anghiljji pi dintsã, di cum eara pi pãltãri, ca tuts mortsãlji, shi-ali Lenci ãlji curà apa tutã shi Lencea s-dishtiptã. Ma s-dutsea cama-ağonja vrea u-aflã cu gean. Tahina, baba Sulta, anda sã sculã, lã lu spusi yislu tsi-nyisà, ali baba tsal Naca shi-ali tsal Santu, mà-sa ali Lenci, ma aesti nu vrurã s-u pistipseascã.

Nu vrurã s-ducã s-u dizgroapã Lencea sh-di unã-altã ispeti. Armãnjli-a noshtsã, cama tricutslji, pistipsea cã omlu tsi sã-ngrupa tu prot mes nu lipsea shi nu eara ghini ta s-hibã dizgrupat. Ghini ma, Lencea, aclo iu u shutsãrã anghiljji, ãlji curã apa din gurã shi, cara nu u dizgruparã, nu s-dusirã parafta s-u veadã, cripã dupã-atsea tu groapã.

Dupã trei anji, cumu-i adetea la-Armãnjli, Lencea u dizgruparã, "u scoasirã" cum s-dzãtsi ti-aestã veaclji-adeti. Dumidzã s-u veadã, ma ashì s-avdzã vãrã zbor pit hoarã cã dealihea Lencea u-aflarã pi dintsã sh-nu pi pãltãri, ca cum u-avea bãgatã la-ngrupari.

Nica unã mirachi cãdzu pi suflitlu-a pãrintsãlor, nica un caimo va s-aibã-atsea dadã pãnã iu tsi s-bãneadzã. Cara s-nu pistipsea tu-atsea cã eara prot mes sh-cara s-u dizgrupa, cum s-avea-nyisatã baba Sulta, poati cã vrea u-aibã Lencea shi nu-ari s-lã plãndzea suflitlu.

Oh, ahtãri lucrì suntu greali ma, de, cã shi omlu nu shtii niscãnti ori cã cumu-i ghini s-adarã.

S-dusi Lencea dip adica shi-armasi un caimo a mã-sai!

Scopia, Martsu 1989.

LA STASHONEA DI SCOPIA

Toamna, tu-anlu 1972 io mi-ngrãpsii la Facultatea ti economii, di Scopia.

Unã dzuuã di toamna, eara tu-ahurhita di Sumedru, ti sãrbãtoarea cum u-aveam, 11 di Sumedru, io mi-aveam dusã-acasã shi, ta s-nu shed dip ashì, mi dush la-arari, a baci-atsel marli armasi pri-acasã. Io aram la un agur tsi eara la

mandra-a noastă di maninti. Io nu siminam tsiva siminătură, ma ashi-l minteam avraglu shi lu-ndridzeam ti vără siminătură di primveara.

Baci-atsel mari, dicara li-ndreapsi lucrili pri-acasă, dusi-nghos, câtă tu mesea di hoară. Aclotsi s-aduna pi moubeti bărbatslji dit hoara tută, anda eara aileats, aclotsi nă-agiucam shi noi ficiorlji, anda nu earam la vără lucru.

S-adunară multsă bărbats. Fătsea moubeti ti-ună, ti-altă, zbură ti siminătura di toamna cari nica eara-ndasi, ti iarna cari s-aprucheă shi-atumtsea nica a fătsea iarnă, shi nu ca tora cum viniră anjlji di fatsi tu-Andreù chiro ca di veara, shi s-mută shi pulbiri pit căljuri.

Vără oară, peanarga-anarga agiumsî shi lali Nata la elji. Mizi imna, măratlu, mizi zbură, ma iara ocljlji ălji videa shi nu putea s-sheadă tută dzuuà-n casă.

Vrea el ta s-easă, s-veadă oaminji, s-facă moubeti cu vără, s-agărshească la niputearea, la gailelu tsi lji-avea intrată, că făr că murea el, tsi vrea lă-adară ficiorlu-a oilor, di tsi vrea s-băneadză doilji ficiori, cari avea criscută făr di dada, shi tora, cum s-dutsea lucrili, lipsea s-armănă shi fără di tată.

Moubeti, după moubeti, u dishcljisiră shi moubetea-a oilor al lali Nata. Tuts zbură că lipsea s-lji-agiută-a omlui, s-lu-ascapă di bileai, ma tuts canda mătrea s-ălji li ljea ca ti fără păradz.

Cu lali Nata-ali Partali nă earam nunilji. Paplu, Vasili-Cileani, lu-avea-ncărunită, anda s-nsură tu deftura oară, că ashi eara-adetea, ti deftura cărună lipsea s-lu-alăxească vecljul nun. Baci-atsel marli lji-avea pătidzată doilji ficiori, Ocea shi Teyiu. Earam nunilji ma, cara nu-aveam altă cama di-aproapea soi, nă fătseam multu.

Nica di veara, lali Nata avea cădzută greù lăndzid, alăgà pi la iatsră, ma dzuuă di dzuuă cădea tut ma-nghos shi vidzu shi el, corbul, că nu-avea felasi di tsiva. Video că nu vrea s-facă om di el.

El, doi-trei meshi, nu putea s-ducă după oi. Oili li păshtea Teyiu, ficiorlu-a lui di vără treispră-pasprădz di-anji, ma ficior ca ficior, nu putea s-li chivirnisească ashi cum lipsea shi oili s-avea slăghită, s-avea-adrată oasi sh-cheali.

S-minduea, măratlu, cum vrea li bagă tu iarnă? Cum vrea s-aleagă lucrulu cu el? Cara s-murea, cari vrea li mătrea shi oili? Ficiorlu nica nu putea s-li-alumtă tu chiro di iarnă anda hămălăchea lă eara greauuă. Lipsea shi hrană, ama cari s-u-adutsea.

Avea faptă naeti s-li vindă. Gri tsiva hăsachi s-li veadă, s-li-ancupără. Viniră hăsachlji, ma nu s-acătsară di eali, nu deadiră cană păhà. Oili eara slabi shi nu ftsea sh-ti tăljeari.

Sădori-aratsi lu-arupea cara sh-si minduea că tsi vrea-l pată ficiorlu ma s-cădea el shi s-murea. Oili tuti cănlji vrea li măcă, că nu-avea băgată ni vără Zaire ti iarna, ni tsiva ordzu, ni tsiva iarbă.

Baci nu putea s-ălji veadă njila, cara-l videa că cum lu-arupea sădoari-aratsi, cum ăl muta loclu shi-l didea di padi. Tu inimă canda-l durea, că-lji

videa-alantsã cum s-purta sh-tsi-lji mindiea-al lali Nata. Aclo iu shidea baci ningã tuts atselji-adunatslji, lu-ntribà lali Nata:

-Ore Nata, ved cà ti pidipseshtsã sã-lji cãndãseshtsã tuts aeshtsã ta s-tsã li ljea oili! Ia spuni-nji tini cãti oi ai? Spuni, ashitsi umineashti, cãt lã caftsã, preacljea?

-Lali Nata, mash lali Unci poati s-ti-ascapã di bileai, cara s-va, el nu-ari oi ... gri vãrã tsi shidea-aclotsi.

Al lali Nata canda ãlji lishurã.

-Em, am vãrã sutã di capiti ti vindeari. Ari sh-cama, ama niscãnti suntu palju-oi shi ari shi-ndoi noatinji ... Tini va ti lipseascã oili di cari va s-vrei s-ljea biricheti, shi ti-atsea tsã dzãc cà suntu vãrã sutã ... lali Nata, avea cãpãitã shi ca tãcu niheamã, sã-lji yinã ipatli, sh-ljea adiljeatlu ... Oili nu suntu mãtriti di veara shi suntu slabi, ma cara s-cadã tu mãnji nicuchireshtsã, va sã-ndreagã shi va s-adarã cupii timirachi ... S-tsã spun, cara mi-ntribashi cà cãt lã caftu? Shtiù cà eshtsã om tinjisit, ti ved sh-cà vrei ta s-li ljeai ma multu ta s-mi-ascachi di gailelu, shi sã-nji mor arãhati, shi ti-atsea va tsã spun un tinjisit pãhã – lã caftu cãti sheaidzãts di njilji preacljea ...

Lali Nata, tãcu shi lu-aplicã caplu. Ashtipta s-avdã tsi vrea lji spunã baci-atsel marli. Doilji oclji ãlji si umplurã di lãcãrnji. Sh-mindui cà unã etã bãnã di oili-atseali, alãgã cu eali dzuuã-noapti, shi pristi muntsãlji tuts.

Ama, tora avea vinitã pi unã-aradã cãndu nu putea s-li mãtreascã, li vindea cãt s-ascapã di eali, nu putea s-lã-ù veadã njila, shi-a lor shi-a ficiorlui, cari lu-avea nica njic. ãlji yinea strãmbu shi-l durea cà ashitsi s-dispãrtsa di oili-a lui, di tehnea-a lui picurãreascã. Ama, nãpoi nu-avea iu.

Baci-l mãtri nica 'nã oarã shi nica ma multu lj-si jili inima shi-lji dzãsi:

-Nata, di io easti datã, oili tsã li-ancupãr, ama ti plãcãrsescu s-mi-ntreb shi di-acasã, cà nu-ilucru lishor, intrãm tu iarnã, shi iarna tutã lipseashti s-aruc hãrgi dupã eali. Mãni tahina, s-him ghini sh-tu banã, va s-yin shi va tsã spun, tsi va s-adrãm. Easti ghini-ashi, Nata?!

-Fatsi, ore Unce, cum nu fatsi! ... Eh, cara s-lu-adari shi-aestu bun ... nu va ti-agãrsheascã putes shi ficiorlji, cà va-lji ascachi di-un ahtari gaile.

Canda lji-avea lishuratã, lj-si-avea traptã unã cheatrã di moarã di digushi, lji-arãsi prosuplu friptu shi pãlit al lali Nata. Loclu nu-l ãncãpea, cà shi scutea un mari gaile, ma shi cicioarli nu-l tsãnea ta sã scoalã s-fugã ti-acasã s-lji spunã-ali Oci, hilji-sa, cà s-aflã un om s-lã-agiutã shi-a lor.

Lji-agiutarã bãrbatslji, ãl loarã di sumsoarã shi-l bãgarã pi cicioari ta s-fugã ti-acasã. A tutãlor lã si umplurã ocljilji di lãcãrnji, cara-l vidzurã cà lã shtsã pãltãrli shi-nchisi ti cãtã-acasã ...

-Va s-adari 'nã munasãpi cu omlu-aestu, ore lali Unci, ma s-fats cà s-moarã fãr di gailelu-a oilor shi-a ficiorlor, ma sã-lji li-ancupãri oili, cum dzãseshi ... ãlji dzãsirã ma multsã di bãrbatslji, cari shidea-adunats aclotsi, tu mesea di hoarã.

-Em, atsea shi vrui s-adar, bre oaminji, tsi dealihea mini mi lipsescu oi, dzătsets voi ... Va li scot tu primveară shi va li vindu iara, poati că va lji scot pârádzlji tsi va-lji daù ti eali sh-ti hrana. Om a nostu easti, lji-am pătádzatã doi ficiori ... mi lo njilã ti ficiorlji-atselji, cari mãni, pãimãni va s-armãnã ca puljlji fãrã cloci ...

Tuts tâcurã. Canã tsiva nu-adapsi. Loarã alti moùbets shi-ù chirurã-atsea moùbeti, cã-a tutãlor lã si nuda cara didea di shi-adutsea-aminti cã lali Nata eara om ligat, ma nîputearea lu-avea-adusã pi-unã derti di ma multu undzea pi-aumbrã dicãt pi om. Tuts dzătsea cã cu Dumidzã sh-cu nîputearea nu-avea shicai.

Ãlji durea tutã hoara, cã alãsa dupã el unã featã di vãrã yinghits di-anji shi un ficior di treisprã-pasprãdz' di-anji, shi fãrã di pãrintsã shi fãrã di tsiva tu mãnã, ti bãnatic.

Baci, shidzu nica niscãntã oarã cu bãrbatslji, ama loclu nu-l tsãnea, cã vrea s-avdã shi noi alantsã din casã tsi vrea-lji dzătseam, desi vrea-lji dãm cãilãchi, cã tuts li shteam oili-al lali Nata cãt eara mãtriti ...

Lji-alãsã bãrbatslji shi-nchisi ti cãtã-acasã. Udi la giunii ãlji ticni cã io earam la-arari shi dinãoarã u lo calea ti cãtã la Cupanji, ploshtina-nsus cari dutsea ti cãtã la mândzãri.

Plailu tut ãl triclu tu-un adiljeatic. Ti putsãnã oarã-agiumsî la mandra-a noastã, la agurlu iu-aram io. S-avea faptã prãndzu. Io aveam aratã-ndauuã cãpãchi shi lji-aveam alãsatã boilji tu-arat s-ca discurmã niheamã. Shideam tu-aumbra-a unlu gortsu. Loclu yinea ca cãpãnãchi sh-ti prãndzu oarã eara cãroari. Nu trãdzea livã di cãtã iuva.

Aclo iu mi-aveam teasã avdzãi imnat di om shi dinãoarã mi shtsãi. Anda-l vidzui baci cum yinea ãnyii shi-nji vini ca ciudii. Mi minduui cã tsi putea s-lu-aducã el pãnã di mini?

Baci totna avea sãnãdii tu-atsea tsi vrea nj-da ta s-lucredz. S-yinea s-veadã cum ar, ahtari lucru nu s-putea. Nu-avui multã oarã ta s-mi minduescu, cã baci agiumsî tãroarã ...

-Bunã-ts dzuuã, Dina! Cum s-dutsi cu-ararea. Ghini fãtseshi di-lji alãsashi boilji tu-aestã oarã s-ca sheadã niheamã, cã suntu bitãrnji ... dinãoarã u-ahurhi cu zburarea baci, a poati cã-ashi featsi s-nu-nji da s-mi minduescu la tsiva nibun ti yinearea-a lui.

-Ghini vinishi, bace, ãlji turnai io. Tsi tini tu-aestã oarã, nica niheamã shi va-lji silighescu shi io boilji dit arat. Di cãtã iu ti-adutsi calea?

-Di-acasã yin, Dina, di-acasã. Vinj ta s-ti-ntreb ti-un lucru. S-ved tsi minti va-nji dai, desi va-nji dai cãilãchi ti-un lucru tsi voi s-lu-adar ...

Inima nj-dãnãsi tu oara-atsea. Tsi lucru va s-hibã-atsel ti cari baci cãfta cãilãchi di io? ...

-Spuni, lãi bace, spuni, Cara s-hibã di io shi fãrã di s-avdu titsi-i lucrulu, tsã daù cãilãchi, cã shtiù cã nu vrei s-adari slab ti noi, ma, iara, spuni-nji ta sã shtiù.

Shi, baci li lo pi-aradã tuti cum s-featsirã, cum eara tu mesea di hoarã, cum featsirã moubeti cu lali Nata shi cà-lji deadi zbor cà va-lji li-ancupãrã oili pi tinjia tsi shi-u spusi el. Ca dãnãsi niscãntã oarã, mãtrea-mpadi shi cu-unã virgushcã arãma tu loc.

-Mi lo njila, more Dina, amãrtii easti ti ficiorlji cari-armãn ãmpadi sh-ti tutipãta, cà va li mãcã cãnjlji. Oaminji him là-lji tatã-su, voi ta s-lji-agiut. Lji-am pãtidzatã doi ficiori, nã-avum unã treacã shi tinjii di-ahãts anji Ånji pari cà, cu unã bunã mãtrita, oili va sã-ndreagã shi-nji pari cà nu va s-chirem di eali. Tsi dzãts, tini Dina, tsã sã-lji dzãc a lal-tui Nata? Va s-putem s-li mãtrim tora iarna, mea diprimvearã ma s-vrem iara putem s-li vindem ...

Baci mi mãtrea shi-ashtipta tsi va-lji dzãc io. Mash ahãt pãtui di-lji dzãsh:

-Bace, tsi-i di io, data easti. Va-lji fãtsem un bun a omlui, ama sh-ti noi va s-hibã ghini, cà va s-avem lucru tu mãnã iarna tutã. Dealieha, io va s-va s-escu la sculii, ama la facultati nu easti sh-dip ashi ca di la sculiili-alanti shi ti-atsea, tu chirolu anda va s-aibã lucru cama multu va s-shed acasã, ca tu fitalj shi cãt va s-lipseascã sã-lji bãgãm pi cicioari njeljlji. Aesti nica-ndauuã dzãli va s-escu-acasã, va u fãtsem mirimeti mandra shi va s-adutsem sh-tsiva hranã ti iarna. Ashi cà, ti niscãntu chiro va s-armãnã pi tini mash s-li pashtsã, a ti cama-nclo shi s-lã-aruts cãti niheamã hranã, serli shi tahinãrli. Easti shi paplu, ashi cà shi el, di mirachi, va ti-agiutã tu niscãntili lucri. Nica poati shi va tsã li mãtreascã fitatili cu njelji njits ... Io am mirachi s-avem oi shi-nji pari cà nu va s-adrãm slab cara s-lu-ascãpãm omlu di-un gaile. Iacea, u-ai ãntribatã, tsi dzãsi ea?

Cara ãlji dzãsh io ti-ashitsi shi lj-ded cãilãchi, canda altã turlii mi mãtrea ... Nu-apãndãsi dinãoarã la-atseali tsi lu-ntribai, ma nu chiru shi multu shi dzãsi:

-Nu more, cà dit mesea di hoarã shi-ndreptu ti-aoatsi trapshu. Tora va mi duc acasã shi va-lji ãntreb shi iaci-ta shi pap-tu. Aidi, maca, s-mi duc io cãtã-acasã shi-ashi sã shtii cà va-lji dzãc a omlui cà va li lom oili ... Tini, arã nica niheamã shi silighea-lji boilji, cà nu-armasi oarã shi s-ca pascã niheamã, sh-ljea adiljeatlu. Armãni ghini, maca, Dina ...

Baci sã sculã shi hãrãcop shi-acãtsã calea, plailu-nsus, ti cãtã-acasã. Io nj-lu mãtream di-mpadi shi nj-si pãrea cà el imna cama cu yii di-alantili ori. Ashitsi ãnji si pãrea-a njeia! Ocljlji vãhi mi-arãdea.

Mi sculai shi-lji ãnchisii boilji tu brazdã. Cicioarli canda nj-trimbura di harauuã. Boilji, cà-avea shidzutã cama-nyii imna. Arai nica vãrã sãhati, ãncljish nica unã cãpachi, brãzdii nica unã s-afla ti-alantã dzuuã shi-lji silighii boilji dit arat.

Lucurlu eara etim. Shi iacea shi paplu deadirã cãilãchi s-li-ancupãrãm oili-al lali Nata. Shi elji vrea s-avem oi, shi elji vrea s-nã misticãm tu dunjeai nica 'nã oarã, dupã sheapti, optu-anji di-anda li-aveam vindutã-a noasti, tsi nã li-aveam di dãmãzlãchea-a noastã. Baci, s-nu-amãnã, featsi unã ducã pãnã la lali Nat ash-lji spusi cà s-fatsi lucurlu cu-ancupãrarea-a oilor.

Dixeară, anda vinj acasă shi-anda nă-adunăm tuts pi tsină s-ducea shi s-
videa la tuts ună harauă, ună ghineatsă, ună mirachi misticată cu chefi. Tuts u
fătseam idghea moubeti, că shi noi vrea s-avem oi, tuts cu ni-arăvdari u-
ashtiptam s-apiră dzuua-alantă shi s-ducă baci-atsel marli ta s-li-aleagă oili shi
s-li-aducă-acasă, s-li videm, s-nă zgheară tu-ubor.

Apiri, vărăoară. Nica ni data ghini soarli baci sh-lo trastul cu pâni sh-cu
măcari, sh-lu lo cărliglu, cari nica shidea-aspindzurat după ushi shi s-dusi tu
padi, la mândzări ta s-li-aleagă oili.

Oili li păshtea Teyiu-al lali Nata, deadun cu lali Halciul al Buhă, un
cusurin ver a lui, nipot di frati-al lali Nata. Lali Nata, dimi că nu putea s-ducă la
oi, ălji cădzu plăcării-al lali Halciu ta s-ducă shi s-lji-agiută-al baci, ta s-li-
aleagă oili.

S-adunară doilji la mandra-a lor. Oili nica nu eara-arăiti. Shi Teyiu shtea că
tsi eara lucurlu. Tuts treilji, li băgară oili tu cutar shi li-aleapsiră ună căti ună,
până s-featsiră ună sută di oi, cama bunili, cama tinirli. Alăsară ăndauă palju-
oi shi tsiva noatinji..

Nica eara-ağonjea shi baci cu lali Halciul shi zbură ră că di-atsea dzuuă, di-
atsea oară, s-li pască oili elji doilji, cu-aradă, că doilji-avea shi-alti lucri di pri-
acasă sh-dit câmpu.

Atsea dzuuă, di mirachi, armasi s-li pască baci. Dicara lji-tricu arada, baci
vini-acasă sh-nji spusi că oili li-aleapsi shi dinăoară mi pitricu io shi cu iacea ta
s-neam tu lacă s-adunăm pârnar, ti-anvăleari-a mandrăljei. El ălji lo părădzlji
shi-lji lji dusi-al lali Nata.

Deapoia, sh-lo tâpoara shi s-dusi di tălje chiriste ti mandră. Dauă-trei
dzăli, io cu iacea cu sârtsinji ăl purtăm acasă pârnarlu, li purtăm shi leamnili ti
mandră.

Nu s-purta deanimirea, ăngrica leamnili, pârnarlu nă-ntsăpa pit stranji, ma
harauă shi mirachea anăchisea shi noi nu trapsim mănă până nu-l bitisim
lucurlu.

După-atsea, io arai ună stamina shi siminai dauă-trei agări ti hăsăli, tu
Lacă, ta s-nă si-află ti iarna sh-ti primveara, ta s-li păshtem oili năuntru.

Toamna featsi bună, featsi pluină shi hăsălea avea-agiuntă nica tu fitalj.
Cara u-aveam siminată shi cama-aputursită, oili nu putea s-lji-anăchisească shi-
ashi nă-ascăpăm multă hrană ti oi.

Cu pârnarlu shi cu leamnili u featsim mirimeti mandra tsi-avea armasă di-
anda li-aveam oili di la Iusuf di Gaber, ninti di vără patru, tsintsi-anji.

U-mpiticăm ghini shi-ashi nă scoasim gailelu ti iarna. Doilji cu baci
adusim shi hrană ti oi, ca ti-ndoi, trei meshi, căt aveam părădz etinji, bitisim shi
cu siminătura di toamna shi io fudzii ti Scopia, la facultati, că s-avea-apridunată
dzălili ta s-ahurheamcu-nvitsarea.

Nu tricură doi meshi di-anda li-ancupărăm oili shi lali Nata muri. Lji-alăsă,
măratlu, doilji ficiori oarfănji, fără di cană părinti. Armasiră fără di cană lucru
tu mănă, ama canai lji-avea părădzlji di la noi, shi-avea di tsi s-băneadză.

Atsea toamnã muri shi teta tsal Dima-al Momcu, mà-sa-al Nacu, cu cari io tricui multsã-anji Scopia.

Neise. Tritsea dzãlili. Pi-aradã tricurã shi meshlji, un, doi, trei ... Æn hoarã tuts u fãtsea moubeta-al lali Nata shi-ali teta tsal Dima-al Momcu.

Io mi-aveam dusã Scopia, ma mintea nj-eara acasã, la oili-a noasti. Di multili ori di Vinirea dupã prãndzu bãteam calea di Scopia-Shtip sh-mi dutseam acasã, Sãmbãta ãnji loam cãrliglu shi capota cu trastul di-anumirea shi li-arãeam oili pit cãmpu.

Cãtã mushuteatsã nj-si dishcljidea dininti anda li-avdzam clopatli cum bãtea, anda s-aspãrea oili di tsiva, ma multu di vãrã ljepur icã vãrã cãni xen, shi-ashi anda trãdzea vintul shi-ù muta vazea-nsus shi-l umplea loclu tut.

Di trei meshi mãtritã bunã shi oili s-avea ãndreaptã ghini, avea undzitã ca cupii. Di la Yi-Dimitri nica baci li dipusi oili-n hoarã shi li-ahurhi cu-ndauuã dzãli cama-aõonjea di-alantsã di hranã. Nu cã lã dideam carishti cãt, ama, iara, shi-anvãrtea geanlu.

Pisicarã sh-di fita oili-n hoarã, ahurhirã shi-a noasti. Tu stranji nu eara-a noshtsã, cã cum vrea s-tritsem cu fitaljlu, cã oili nu eara chivirnisiti di veara, ama avum tihi, agiutã Dumidzã, ahurhirã ghini shi fita toptan – cãti patru, tsintsi-n dzuuã.

Io atsea harauuã shi nu u-avui ahãt di multu, cã earam Scopia, ma u duchirã-a noshtsã. Paplu shi iacea loclu nu-lji ãncãpea shi dzuuã tutã u tritsea cu eali, lã purta apã, lã lji scutea njeljlji tu soari, pit aryi shi stri mandrã.

Anda s-ca-adunarã baia oi fitati, yinghits-treidzãts, paplu li dutsea, peanarga-anarga, tu Lacã sh-li silighea tu hãsãli. Paplu eara aõno mãreatsã, cã nica ‘nã oarã, tu iaramati, apucã ta s-pascã oi, ta s-hibã picurar. Nu para videa, di perdã la oclji, ma nu-l tsãnea inima s-nu s-ducã dupã oi. Tahinãrli, prot inshea la mandrã sh-li ftsea hãzãri cupãnjli ti-arcari hranã.

Unã dzuuã, dicara u-arcã baci-atsel marli hrana tu cupãnji shi s-dusi s-tragã cãrarea di mandrã, ta s-li siligheascã oili ti la cupãnji, paplu nu s-avea traptã di la cupãnji shi oili cum agiumsirã cu irushi, ãl loarã-azvarna, ãl pimsirã pi unã cupãnji shi paplu s-agudi pi frãmtu. Baighi loc ãlji si-avea loatã juljlu, ãlji si-avea dizbilitã chealea shi-lji curã sãndzã. Ghini ma ni unã “oh” nu scoasi din gurã, cã shtea cã oili nu vrea lji-adunã gailelu-a lui, cã eali shi-alãga ta s-aricheascã tsi ma multu yiptu dit cupãnji.

Vãrdza-atsea u purtã pãnã tsi muri paplu, ama canã oarã nu-angiurã pi oili, ni unã oarã nu li blãstimã cu vãrã zbor, cã shtea cã atsea eara pãnea-a Armãnlui, atsea lj-eara tehnea di-unã etã armasã di bãrni pristi bãrni.

El shtea cã nu eara ghini omlu s-angiurã pi tutipãta, cari lji-u hãrnea taifa unã etã, nu eara-atseali oi, nu eara-atsea cupii, ma eara alti ca eali ma iara oi eara shi oili nu-avea tsiva tu gean. Mash el ãl purta dorlu dupã eali, u-avu mirachea-a lor, ãl purtã shi ponlu di goada tsi-shi featsi.

Ashi eara-Armãnjli-atselji vecljilji, di zãmani.

Paplu nu s-trapsi di la oi iarna tută. Anda avea vără lucru baci-atsel marli, paplu s-dutsea di li-arăea pit câmpu, ashî cama largu di zñjii, ta s-nu lji vdzea di-adra vără hătai. Niscăntili ori lji-agiuta shi acea.

Ună dzuuă, aclo iu li-vea scoasă paplu fitatili tu hăsălea dit Lacă, piningă seară li-adună oili shi nu duchi că un njel, di njitslji, lu-agărshi aclotsi, iu-avea agărshită s-doarmă, tu-agur. Oaia zghira la cupànji shi paplu duchi că s-avea faptă tsiva, shi-l pitricu baci s-ducă s-veadă la agur, naca lu-află njelu.

Baci s-dusi, ma nu lu-află. Vără vulpi ică vără-altă prici lu-avea măcată, ma baci ici tsiva nu-lji dzăsi-al pap, cara shtea că shi el nu vru s-adară ahtari lucru, s-u-alasă oaia fără di njel shi s-facă stearpă. Oaia, ta s-nu-l cheară laptili, u-aplica cu-altsă njelji sh-ti putsăni dzăli altă oai fită dzeaminji shi unlu njel âlji lu băgară-a tsiljei cu njelu chirut.

Shi-ashitsi, tricum ghini cu fitaljlu, sh-di-atseali ună sută di oi, nu-armasi nitsi-ună stearpă, tsi fu bun lucru, has canda fură mătriti ghini di-anlu tut, di noi. Shi cara s-armănea vără stearpă, nu vrea s-hibă carishti tsi zñjii, că ahtari lucru s-fătsea totna. Nu s-putea tu ună cupii s-nu easă shi tsiva stearpi.

Dzălili sh-tritsea shi, oili cara deadiră di hrană shi bună mătrită s-avea-ndreaptă ghini, njeljlji dzuuă di dzuuă sâ-mpăpărda shi ti loa mirachea sâ-lji mătreshstă cum ansărea shi giuca, cum ampătura pit aryi, pi la cupànji, sh-pit aranishtî.

Deapoia deadiră ghini sh-pi măcari shi-lji hărnea-a noshtsă căti trei-patru ori-n dzuuă. Anda criscură ghini, lji-alidzeam sh-dixeară, dicara li hărneam oili la cupànji, di lă dideam s-măcă, gărnu hertu, ta s-facă ma bunji.

Io fui cama di-un mes la vacantsă shi nu mi dispărtsăi di oi, di njelji, di cupiea-a noastă. Cană dzuuă nu-lji ded al baci-atsel marli ta s-ducă el după oi, s-li-arăească, s-easă din hoară, căt s-li da niheam cicioarli, că lă si-amurtsa di shideari, cara-avea cădzută bună neauuă shi tsănu shi baia chiro.

Atsea iarnă nji scosh mirachea ta s-pascu shi io oi, ta s-aduc căti vără fitată acasă, shi, harauă nu lji-avea mardzină, anda s-tihisea că ta s-aduc shi căti doi-trei njelji cărudz. Shi tora nu pistipsescu că ari ma mari harauuă di-atsea s-tsănji sum soară njelji njits, di-atsea dzuuă fitats, elji s-li da cicioarli shi oili, dadili-a lor s-anvărtească anvărliga di tini, s-asună clopatli ti mirachi, s-tsă si umplă inima di harauuă.

Vini shi Martsul, neauuă s-tuchea-ndasi, Notlu trădzea shi loclu loa di băbuchisea sum neauuă. Cafî tahinimă u-arneam mandra, că s-adra lăschi pristi noapti, ta s-află uscată ti-alantă seară shi dzuuă ti njeljlji, ta s-nu călca lăschi, s-nu sâ-nguveadză.

A njeia nu nj-si dutsea Scopia, la sculii, la facultati, di mirachea-a oilor. Ama, shi-aclotsi mi-ashtipta ânvisarea, nu vream s-daù năpoi di sotslji, sh-nica ma multu că shteam că atsea cu oili nu vrea s-ducă nica multu.

Avdzăi Scopia, di ficiorlji cari urdina, că atselji dit hoara-a noastă âlji vindură njeljlji. Avea-acătsată bună tinjii. Oili, tora, li muldzea. Io loclu nu mi-acătsa shi mintea tut aclo, tut la oili, nj-lucra. Nu tricură-ndauuă stămănji shi-nji

loai calea ti-n hoară, ti-acasă. Ȃnchisii s-li pascu io oili-a noasti. Cafî dzuuã li dipuneam pit Lacã. Aclotsi, piningã-arãu, cã eara cama cãldurã, iarba avea data ghini. Oili tutã dzuua nu-nji didea ta s-shed ãmpadi, cã pãshtea piningã migheacuri di-agãri siminati shi s-mãrshina cara s-intra cãti vãrã di eali pit verdzãli agãri. Cãdeam di pi cicioari tutã dzuua. Ama, dixerã, anda li-adutseam acasã oili sh-di li muldzea baci-atsel marli, cafî dzuuã-adutseam cãti-ndoi chiladz di lapti ma multu di-alantili dzãli, anda li pãshtea baci. Baci-atsel marli, cara-avea sãnãdii pi lucurlu-a meù, ãndauuã dzãli nu mi-ntribã, cã iu li pãshteam io oili. Ghini ma, cara vidzu cã laptili, dzuuã di dzuuã, s-adãvdzea, unã tahinimã, aclo iu li mulsi oili, mi-ntribã:

-Dina, oili-aesti dzuuã di dzuuã aduc tut ma multu lapti. Iu li pashtsã tini, sh-tsi lã-adari ... tsi-i aestu lucru?

Io, nu puteam s-ascundu di el shi-lji dzãsh:

-Cafî dzuuã li dipun tu Lacã sh-li mãrdzinedz pi la migheacuri. Aclotsi iarba deadi timirachi shi easti-amãrtii s-nu u pascã oili ...

-Am nu ti dor cicioarli, Dina, Tutã dzuua, eali nu ti-alasã oili ta s-shedz ãmpadi!

-Mi dor, cum nu mi dor, lãi bace, ma cara lã u-am mirachea shi canda nu duchescu cã mi dor, tsiva nu duchescu tutã dzuua. Ama dicara yin acasã shi ved cã gãleata cu cafî dzuuã s-umpli ma multu, ãnji si umpli shi inima di harauuã. Tsi nu vedz cã ti unã stãmãnã cum li pascu oili tu virdish, lã si-alãxi shi lãna-a oilor, canda lã-nyilici, va s-dzãts cã lã easti latã shi-aspilatã ...

-Va mi badz tu bileai shi io. Tora, maca li-nvitsashi-ashitsi, va s-va shi io s-li dipun tu Lacã, cã va lã si frãngã tiptica cara s-li curmu di-aclo ...

-Tini tsãni-li pit curii, iu easti cama lãrdzimi, nu li-aproachi pit migheacuri, cã cicioarli va tsã li talji-aesti cum sã-ndreapsirã ti-aestã unã stamina. Ma s-pots nu li curmã dit Lacã, nica vãrã chiro, shi io va mi duc pãnã Scopia sh-ti putsãn chiro iara va mi tornu ...

-Nji-u bãgashi bileaia, ma ... shi baci nu-adapsi altu tsiva, cã shi el lã u-avea mirachea shi ghini eara cã s-featsi-ashitsi, cã io-l bãgai pi cali lucurlu ti-ashitsi.

Dupã un mes anda mi turnai iara-n hoară, avea tsi s-ved. Oili s-avea-adratã nica ma musheati, nica ma multu li-asuna clopatli, aclo iu urdina calea, sh-nica ma multu lapti didea ...

Ghini ma, atsea harauuã nu dusi multu. Baci-atsel njiclu, frati-nju, piscicã di urdina cafî stãmãnã shi tut ãlji mãca urecljili-al baci-atsel marli ti vãrã casã s-ancupãrãm Shtip, cã shi el nu-avea iu s-bãneadzã.

-Cu tsi va u pãltim, lãi Mita, lu-ntribã baci unã dzuuã, aclo iu-lji zburã ti-ashitsi.

-S-li vindem oili, lãi bace, cãtse cu tsi va li pãltim. Va s-aflã casa-atsea sh-ti voi, sh-ti Dina, tsi mash ti io va u loats casa ...

-Va s-vindem oili ... va s-vindem oili ... s-minduea baci-atsel marli ...

Ashitsi shi s-featsi. S-minduiră cât s-minduiră baci cu iacea shi s-arishiră. Baci avea-armasă veduv cu-un ficiuric shi s-avea-nsurată tu deftura. Ānveastatsea nauua nu vrea s-avdă ti-aflatlu ficior cara shi-avu-a ljei. Ama, iara, pārintsālji s-minduea ti ma ghini, Elji dzātsea cà, ma s-eara deadun, ma s-bāna tu-ună casă Shtip, vāhi vrea sh-lo aumbra cu elji, cà shi el a lor eara. Cāt s-arādea atumtsea ...

Nu tricū vāră mes shi ună dzuuā vini baci-atsel njiclu, Dubrushana shi spusi cà sor-sa-ali ānveasti u vindi casa, spusi shi cāt ālji caftā. Shi-u featsirā isapea shi inshi cà putea s-lji-adunā pāradzljji, iu di cashlu tsi vrea-l vindā veara tutā, iu di oili tsi vrea li vindā toamna ...

S-aflā vāră Ghegan di cātā Gostivarljji shi li-ancupārā oili. Tinjia nu fu slabā.

Pāzārlāchea fu cà baci-atsel marli sā-lji ducā oili pānā Scopia shi di-aclo shi-nclo s-li ljea Gheganlu. Ashitsi shi s-featsi.

Eara ca tu mesea di-Apriir. Unā dzuuā, aclo iu shideam io la udālu tsi-l pālteam cu chirii, na-li Teḡlu-al Tugear, dit hoara-a mea. Vini cu-un adiljeat, s-avea-adratā chicā di-apā, cā fātsea cāldurā mari. Nu vru ni s-sheadā-mpadi, ma dināoarā ānji dzāsi:

-Dina, baci-tu ti-ashteaptā la stashonea ti-areisuri. Scoal-ti dināoarā s-neam.

Lu-ntribai io Teḡu tsi easti lucurlu, ma el mash ānji featsi:

-Aidi ma-aḡonjea, nu cheari oarā, va tsā spun calea ...

Io mi sculai, mi-nviscui shi lom calea cu Teḡlu. Calea el nji spusi cà baci-atsel marli li vindu oili shi ālji li-adusi-a vārlui Ghegan pānā-aoatsi iuva ningā Scopia, shi tora sta dip fār di chefi la stashoni.

-Titsi easti fār di chefi. Lài? Lu-ntribai io Teḡlu.

-Titsi, cà lj-easti greatsā cà li vindu oili, ia ti-atsea. Mātrea tini tsi shi cum va-lji zburāshtsā, cà el, sā shtii, dip frāmtu easti.

Tu niheam di oarā agiumsime cu Teḡu la stashoni. Baci avea shidzutā pi unā clupā tu parcul di mardzina di-Avārdar, tu-aumbrā. Unā tsi mi vidzu io, ocljilji ālji si nāpāirā di lācārnji. Nu lu-aveam vidzutā baci-atsel marli s-plāngā dit anlu 1968, anda muri nor-mea.

Nā ghunuim aclo, ma io nu pātui ni s-lu-ntreb baci cum easti, cà el acātsā di plāndzea. Ashi cu boatsi plānguroasā, pātu mash di-nji dzāsi:

-Dina, io li vindui oili shi tora mi dor tu hicati, nu shtiù tsi s-adar shi cum va mi duc acasā ...

Io, shi tora mi ciudusescu, shi nu shtiù di iu ānji vini unā curaji shi mash ālji dzāsh:

-Lji-ai pāradzljji tu tini?

Baci mi mātrea shi nu shtea tsi lu-ntribam. A poati cà lj-eara shi fricā s-nji spunā cà avea tu el ahāts pāradz, nu shtiù. Unā hopā, ashī ca cu giunitati di gurā ānji dzāsi:

-Lji-am. Tu trastu suntu ...

-Em, maca lji-ai pãradzljji, tsi-ahãt gaile sh-tini. Tini has canda li-ai oili tu trastu ... Tsi ti mindueshtsã shi-ahãt. Ljea-ts calea, nu ti-acasã, ma ti Cratuva icã Vinitsã, shi, cum tsi s-hibã va s-aflji oi s-adari unã cupii ...

Atseali zboarã-a meali al baci ãlji vinirã sh-ma multu di unã mihlemi pi-aranã. Dinãoarã s-apuitui sh-di iu plãndzea, ocljlji canda lji-ascãpirarã ... Nica nu eara pri-aoatsi, pisti loc. Ama, sh-vini tu-aiari shi mash ahãt pãtu di dzãsi:

-Ai dichii. Ashi va s-adar cum dzãts tini. Va s-ancupãr alti, va u trec shi-aestã vearã, mea di toamna shi-nclo, altu nãfãcã.

Atumtsea nji spusi:

-Sã shtii cã featsim pãzari casã, Shtip. Easti casa-a sor-sai ali-nveasti, casa-al Teğa-al Surdu. Zborlu nã easti s-dãm unã sumã cãpari shi-alantsã sã-lji dãm pãnã di toamnã. Pãradzljji tsi lji-avem ti loari di cashlu tsi-l vindum va-lji dãm prota, mea deapoaea va li vindem shi oili.

Baci dip s-avea apuituitã. Atumtsea io lã dzãsh a lui, shi cu-al Teğu, sã-lji duc sã-lji chirnisescu cãti unã gustari icã prãndzu, sh-tsiva ti beari.

La-atseali, baci gri:

-Nu s-poati. Io escu ti chirniseari cã vindui atseali oi shi-ancupãrai alti, cum dzãts tini.

Arãsim tuts shi trapsim cãtã la unã hani di-aproapea di stashoni. Mãcãm cãti unã ciorbã di yitsãl, biuim cãti unã birã. Baci pãlti shi nã sculãm. Neasim di shi scoasi el billet ti un areisu ti Cratuva.

Shidzum nica niheamã shi vini oara di trapsi-areislu. Io cu Teğu nã-armsim Scopia. Featsim cãtã tu mesea di casaba. Aclo iu innam calea, lu-avdzãi Teğu cã nj-dzãsi:

-Tsi easti omlu, Dina. Oili-aesti cãt suntu intrati tu inima-a Armãnjlor. Mãtrea-li tini, baci-tu vrea s-hearã ti unã-anami, cara s-nu ti-aflam tini-acasã shi cara s-nu lu-apuitueai tini-ashitsi... Ma sh-tini cum tsã ticni ti-ashitsi?

Cara-avdzãi ti-ashitsi, tora io pisicai di plãndzeam, cara lu shteam baci cã s-apuitui. Shi-a njeia, nu shtiù cum ãnji vini, ma nu puteam tsiva sã-lji dzãc al Teğu. Shidzum nica niheamã aclo pit mesea di casaba shi fãrã di canã moubeti, nã lom doilji calea ti cãtã-acasã.

Tsi s-featsi? Baci-atsel marli s-dusi pit horli di Cratuva, alãgã-ndauuã dzãli, ma nu pãtu s-aflã oi. Dipusi di-aclo shi-agiumsi Shtip. Di tini di mini, ãnvitsã cã un di-al Chilipir, di Caraurmani u vindea cupiea. S-dusi, li-ancupãrã, shi s-dusi cu tut cupiea acasã. Anda-l vidzurã paplu cu iacea cã vini cu cupii di oi lã si pãru cã Gheganlu s-avea pishmãnsitã shi oili iara lã si turnarã. Harauuã nu lji-avu mardzinã. Tãshi dixerã pi tsinã, baci lã spusi tsi pãtsã shi cum adrã.

Buni oi s-avea-apuguditã shi-atseali. Li pãscu baci veara tutã, li mulsi, ãl vindurã cashlu shi dupã Stã-Mãriea-atsea Njica li vindurã iara oili. Tora el eararishit cã s-fugã shi din hoarã, sã-lji ducã paplu cu iacea shi Iotsi Shtip, shi el s-ducã la unã zadrugã di Sufilarlji, ti picurar.

La inshita di Yizmăciunji taifa-a noastă definitiv trapsi mănă di oi shi altă oară nu pistipsescu că va s-toarnă un altu chiro noi s-avem cupii di oi.

Dina Cuvata